

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ЉИЉАНА Р. ПРОЛЕ

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА
ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

- докторска дисертација -

Ниш, 2024. година

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ЉИЉАНА Р. ПРОЛЕ

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА
ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

- докторска дисертација -

Ниш, 2024. година

UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF ECONOMICS

LJILJANA R. PROLE

**THE IMPACT OF PUBLIC EXPENDITURE ON KEY
MACROECONOMIC VARIABLES IN OECD
COUNTRIES AND THE REPUBLIC OF SERBIA**

- Doctoral dissertation -

Niš, 2024.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ментор: Др Марина Ђорђевић, редовни професор
Универзитет у Нишу, Економски факултет

Чланови комисије: 1. _____

2. _____

3. _____

Датум одбране докторске дисертације: _____

**ИЗЈАВА МЕНТОРА О САГЛАСНОСТИ ЗА ПРЕДАЈУ
УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Овим изјављујем да сам сагласана да кандидат Љиљана Проле може да преда Реферату за последипломско образовање Факултета урађену докторску дисертацију под називом Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији, ради организације њене оцене и одбране.

Ниш, _____

(Потпис ментора)

**THE STATEMENT OF THE MENTOR'S CONSENT FOR THE SUBMISSION
OF THE COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION**

Hereby, I declare that I agree that the candidate Ljiljana Prole can submit the completed doctoral dissertation entitled The impact of public expenditure on key macroeconomic variables in OECD countries and The Republic of Serbia, to the officer for doctoral studies at the Faculty, for the purpose of its evaluation and defense.

Niš, _____

(Mentor's signature)

Подаци о докторској дисертацији

Ментор: Др Марина Ђорђевић, редовни професор, Универзитет у Нишу,
Економски факултет

Наслов: Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле у
земљама ОЕЦД-а и Републици Србији

Резиме: Јавни расходи представљају врло важан инструмент којим савремена држава делује на економско-политичка и социјална збивања. У економској теорији због тога се све већа пажња посвећује ефектима које јавни расходи остварују на економски и социјални аспект функционисања привреде у савременим условима. Предмет докторске дисертације је сагледавање улоге и значаја консолидованих јавних расхода у земљама Организације за економску сарадњу и развој - ОЕЦД (The Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD) и у Републици Србији. Значај дисертације се огледа у мерењу утицаја обима и структуре консолидованих јавних расхода на основне макроекономске варијабле у периоду од 2010. године до 2022. године. Посебан допринос добијању репрезентативних закључака обезбедила је примена адекватних метода статистичке анализе у истраживању. Применом метода регресионе анализе панел падатака и анализе временских серија испитиване су варијације у обиму и структури консолидованих јавних расхода и њихов утицај на промене у круцијалним макроекономским агрегатима (стопа раста БДП-а, незапосленост, инфлација, јавни дуг и буџетски дефицит) у земљама ОЕЦД-а, које су претходно, у складу са критеријумима Међународног монетарног фонда, сврстане у две категорије: напредне и растуће економије. Исте методе примењене су и у истраживању базираном на подацима за Републику Србију. Истраживање утицаја консолидованих јавних расхода на кључне макроекономске варијабле базирано је на подацима добијеним из више база података: OECD National

Accounts Statistics (database), World Economic Outlook Database и са сајта Министарства финансија Републике Србије. Резултати истраживања потврдили су хипотезу да ниво економског развоја земље детерминише обим и структуру јавних расхода, јер је у напредним економијама волумен консолидованих јавних расхода већи у односу на волумен у растућим економијама ОЕЦД-а. Добијени резултати потврдили су и хипотезу да у структури консолидованих јавних расхода текући расходи представљају доминантну категорију државне потрошње. На основу резултата спроведеног истраживања закључено је да се променама јавних расхода може утицати на развој привреде, с обзиром да исте испољавају конјуктурне и структурне ефекте. На тај начин доказана је главна хипотеза у истраживању, тј. да обим и структура јавних расхода показују значајне реперкусије на кључне макроекономске варијабле.

Научна област:

Економске науке

Научна
дисциплина:

Финансијска теорија и политика

Кључне речи:

консолидовани јавни расходи, текући јавни расходи, капитални јавни расходи, ОЕЦД, напредне економије, растуће економије, Република Србија.

УДК:

336.152:338(100+497.11)(043.3)
336.152:330.101.54(100)(043.3)"2010/2022"
336.152:330.101.54(497.11)(043.3)"2010/2022"

CERIF
класификација:

S-181 Наука о финансијама

Тип лиценце
Креативне
заједнице:

CC BY-NC-ND

Data on Doctoral Dissertation

Doctoral Supervisor: Dr Marina Đorđević, Full professor, University of Niš,
Faculty of Economics

Title: The impact of public expenditure on key macroeconomic variables in OECD countries and the Republic of Serbia

Abstract: Public expenditures represent a very important instrument by which the modern state acts on economic, political and social events. In economic theory, therefore, more and more attention is being paid to the effects that public expenditures have on the economic and social aspects of the functioning of the economy in modern conditions. The subject of the doctoral dissertation is an overview of the role and importance of consolidated public expenditures in the countries of the Organization for Economic Co-operation and Development – OECD and in the Republic of Serbia. The significance of the dissertation is reflected in the measurement of the impact of the volume and structure of consolidated public expenditures on basic macroeconomic variables in the period from 2010 to 2022. A special contribution to obtaining representative conclusions was provided by the application of adequate methods of statistical analysis in the research. By applying the methods of panel regression analysis and time series analysis, variations in the volume and structure of consolidated public expenditures and their impact on changes in crucial macroeconomic aggregates (GDP growth rate, unemployment, inflation, public debt and budget deficit) in OECD countries were examined and, which were previously, in accordance with the criteria of the International Monetary Fund, classified into two categories: advanced and emerging economies. The same methods were applied in the research based on data for the Republic of Serbia. Research on the impact of consolidated public expenditures on key macroeconomic variables is based on data obtained from several databases: OECD National Accounts Statistics (database), World Economic Outlook Database and from the website

of the Ministry of Finance of the Republic of Serbia. The results of the research confirmed the hypothesis that the level of economic development of the country determines the volume and structure of public expenditures, because in advanced economies the volume of consolidated public expenditures is higher compared to the volume in growing economies of the OECD. The obtained results also confirmed the hypothesis that in the structure of consolidated public expenditures, current expenditures represent the dominant category of government spending. Based on the results of the conducted research, it was concluded that changes in public expenditures can affect the development of the economy, given that they manifest conjunctural and structural effects. In this way, the main hypothesis in the research was proven, i.e. that the volume and structure of public expenditures show significant repercussions on key macroeconomic variables.

Scientific

Field:

Economic Sciences

Scientific

Discipline:

Financial theory and policy

Key Words:

Consolidated public expenditures, Current public expenditures, Capital public expenditures, OECD, Advanced economies, Emerging economies, Republic of Serbia.

UDC:

336.152:338(100+497.11)(043.3)
336.152:330.101.54(100)(043.3)"2010/2022"
336.152:330.101.54(497.11)(043.3)"2010/2022"

CERIF

Classification:

S-181 The science of finance

Creative

Commons

License Type:

CC BY-NC-ND

Научни допринос докторске дисертације

Докторска дисертација под називом „Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији“ представља свеуобухватну анализу обима и структуре консолидованих јавних расхода у земљама ОЕЦД-а и у Републици Србији, њихове ефикасности и утицаја на промене у круцијалним макроекономским агрегатима као што су стопа раста БДП-а, незапосленост, инфлација, јавни дуг и буџетски дефицит. Значај ове теме произилази пре свега из чињенице да јавни расходи представљају врло важан инструмент којим савремена држава делује на економско-политичка и социјална збивања.

Основни научни допринос докторске дисертације огледа се у томе што је применом адекватних метода анализе података најпре пружен компаративни преглед обима и структуре консолидованих јавних расхода у земљама ОЕЦД-а и у Републици Србији. У дисертацији је, затим, указано на кључне промене у структури јавних расхода у савременим привредним системима и њихове ефекте на показатеље привредног раста, уз истицање разлика које, у том смислу, постоје између напредних и растућих економија ОЕЦД-а. Посебан аспект анализе у докторској дисертацији су промене у обиму и структури консолидованих јавних расхода у Републици Србији и њихове реперкусије на кључне макроекономске варијабле. У дисертацији су, на систематичан начин, анализиране предности и недостаци промена у структури јавних расхода, уз истицање примера добре праксе у савременим привредним системима.

У теоријском смислу, докторска дисертација пружа допринос кроз систематизацију постојећих сазнања у домену теорије о утицају јавних расхода на круцијалне макроекономске варијабле. Резултати истраживања потврдили су значај консолидованих јавних расхода и њихових компоненти у креирању макроекономске политике једне земље, тако да докторска дисертација има и практичан допринос који се огледа у томе што добијени резултати и, на основу њих, извучени закључци могу помоћи креаторима фискалне политике у унапређењу управљања јавним расходима, а све у циљу побољшања макроекономских перформанси земље и животног стандарда становништва.

The Scientific Contribution of the Doctoral Dissertation

The doctoral dissertation titled “The Impact of Public Expenditure on Key Macroeconomic Variables in OECD Countries and the Republic of Serbia“ presents a comprehensive analysis of the volume and structure of consolidated public expenditures in OECD countries and the Republic of Serbia, their efficiency, and their impact on changes in crucial macroeconomic aggregates such as GDP growth rate, unemployment, inflation, public debt, and budget deficit. The significance of this topic primarily arises from the fact that public expenditures are a very important instrument by which the modern state influences economic, political, and social events.

The main scientific contribution of the doctoral dissertation lies in providing a comparative overview of the volume and structure of consolidated public expenditures in OECD countries and the Republic of Serbia through the application of appropriate data analysis methods. The dissertation highlights key changes in the structure of public expenditures in modern economic systems and their effects on indicators of economic growth, emphasizing the differences that exist between the advanced and emerging economies of the OECD. A special aspect of the analysis in the dissertation is the changes in the volume and structure of consolidated public expenditures in the Republic of Serbia and their repercussions on key macroeconomic variables. The dissertation systematically analyzes the advantages and disadvantages of changes in the structure of public expenditures, highlighting examples of best practices in modern economic systems.

Theoretically, the doctoral dissertation contributes by systematizing existing knowledge in the domain of the theory regarding the impact of public expenditures on crucial macroeconomic variables. The research results confirmed the role of consolidated public expenditures and their components in shaping a country’s macroeconomic policy. Consequently, the dissertation also has a practical contribution, as the obtained results and the conclusions drawn from them can assist fiscal policy makers in improving the management of public expenditures, all aimed at enhancing the country’s macroeconomic performance and the living standards of its population.

СПИСАК ТАБЕЛА

I ТЕОРИЈСКЕ КОНСИДЕРАЦИЈЕ ЈАВНИХ РАСХОДА

Табела 1.	Врсте јавних расхода према класификацији државних функција (СОФОГ).....	21
Табела 2.	Ранг листа земаља ОЕЦД-а према индикатору Ефективност владе, 2022.	28
Табела 3.	Топ пет најбоље ранжираних земаља према индикатору Ефикасност владе и његовим компонентама у 2023. години.....	29

**II ДИНАМИЧКА АНАЛИЗА ОБИМА И СТРУКТУРЕ ЈАВНИХ РАСХОДА У
ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 4.	Просечан волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	36
Табела 5.	Преглед минималног и максималног волумена консолидованих јавних расхода исказаних у % БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010 до 2022. година	37
Табела 6.	Динамика консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	39
Табела 7.	Структура консолидованих јавних расхода у напредним економијама у периоду од 2010 до 2022. година	41
Табела 8.	Листа напредних економија са највећим учешћем текућих јавних расхода у консолидованим јавним расходима у периоду од 2010. до 2022. године	41
Табела 9.	Обим консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	42
Табела 10.	Просечан обим консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	44
Табела 11.	Промене у обиму консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	45
Табела 12.	Структура консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010. до 2022. године	46
Табела 13.	Структура консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2011. до 2022. године.	47

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 14.	Обим консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	48
Табела 15.	Структура консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	49
Табела 16.	Апсолутне и релативне промене у обиму консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	51
Табела 17.	Динамика консолидованих јавних расхода (исказаних као % БДП-а) у Републици Србији у периоду од 2011 до 2022. година.....	53
Табела 18.	Стопе промене по категоријама консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2011 до 2022. године.....	54
Табела 19.	Релативне промене компненти консолидованих јавних расхода у Републици Србији у односу на 2010. годину.....	55
Табела 20.	Обим и динамика текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	57
Табела 21.	Структура текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010. до 2022. године.	58
Табела 22.	Узастопне промене у структури текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2011 до 2022. година	59
Табела 23.	Промене у структури текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у односу на 2010. годину	60
Табела 24.	Обим и динамика текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	62
Табела 25.	Релативна структура текућих јавних расхода у растућим економијама, у периоду од 2010. до 2022. године.	63
Табела 26.	Динамика структуре текућих јавних расхода у растућим економијама економијама ОЕЦД-а у периоду од 2011 до 2022. година	64
Табела 27.	Промене у структури текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у односу на 2010. годину	65
Табела 28.	Обим текућих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	67
Табела 29.	Структура текућих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године (у милијардама динара).....	68
Табела 30.	Релативна структура текућих јавних расхода у Републици Србији, у периоду од 2010. до 2022. године	69

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Табела 31.	Стопе раста текућих јавних расхода (по компонентама) у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	71
Табела 32.	Базни индекси по компонентама текућих јавних расхода (2010=100) у периоду од 2010. до 2022. године	72
Табела 33.	Обим капиталних јавних расхода у развијеним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	73
Табела 34.	Динамика капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2011 до 2022. година	75
Табела 35.	Капитални јавни расходи у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	76
Табела 36.	Капитални јавни расходи у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	78
Табела 37.	Динамика капиталних јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2011 до 2022. година	79

III ИМПЛИКАЦИЈЕ КОНСОЛИДОВАНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

Табела 38.	Стопа раста БДП-а у напредним економијама, у периоду од 2010. до 2022. године.	84
Табела 39.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	85
Табела 40.	Резултати регресионе анализе панел података - Модел 1	86
Табела 41.	Стопе раста БДП-а у растућим економијама, у периоду од 2010. до 2022. године.	87
Табела 42.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	88
Табела 43.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 2.....	89
Табела 44.	Стопа раста БДП-а у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	91
Табела 45.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 1	92
Табела 46.	Просечна стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	95
Табела 47.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	97
Табела 48.	Регресиона анализа панел података – Модел 3	97
Табела 49.	Стопе незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	99

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 50.	Регресиона анализа панел података – Модел 4	100
Табела 51.	Стопа незапослености у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	102
Табела 52.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 2	103
Табела 53.	Просечна стопа инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	106
Табела 54.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 5.....	107
Табела 55.	Годишња стопа инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	108
Табела 56.	Резултати Грејнцеровог теста узрочности	109
Табела 57.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 6.....	110
Табела 58.	Стопа инфлације у Републици Србији	111
Табела 59.	Вредност Спирмановог коефицијента корелације између стопе инфлације и изабраних варијабли.....	113
Табела 60.	Просечан јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД – а у периоду од 2010. до 2022. године	115
Табела 61.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	116
Табела 62.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 7.....	116
Табела 63.	Јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП-а)	117
Табела 64.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 8.....	118
Табела 65.	Кретање јавног дуга Републике Србије у периоду од 2010. до 2022. године	120
Табела 66.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	121
Табела 67.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 3	122
Табела 68.	Просечан буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	125
Табела 69.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	126
Табела 70.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 9.....	126
Табела 71.	Буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП-а)	128
Табела 72.	Резултати регресионе анализе панел података – Модел 10.....	129
Табела 73.	Буџетски дефицит Републике Србије у периоду од 2010. до 2022. године	130

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Табела 74.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 4.....	131
Табела 75.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 5.....	132

IV РЕПЕРКУСИЈЕ ТЕКУЋИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА ОСЦИЛАЦИЈЕ У КЉУЧНИМ МАКРОЕКОНОМСКИМ ВАРИЈАБЛАМА

Табела 76.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	136
Табела 77.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 11.....	136
Табела 78.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 12.....	138
Табела 79.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	139
Табела 80.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 6.....	139
Табела 81.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	141
Табела 82.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 13.....	141
Табела 83.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 14.....	142
Табела 84.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 7.....	144
Табела 85.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	145
Табела 86.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	146
Табела 87.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 15.....	146
Табела 88.	Резултати Грејнцеровог теста узрочности	147
Табела 89.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 16.....	148
Табела 90.	Вредност Спирмановог коефицијента корелације између стопе инфлације и изабраних варијабли.....	149
Табела 91.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	150
Табела 92.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 17.....	151
Табела 93.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 18.....	152
Табела 94.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 8.....	153
Табела 95.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	155
Табела 96.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 19.....	155
Табела 97.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 20.....	157
Табела 98.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 9.....	158
Табела 99.	Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 10.....	159

V АНАЛИЗА ЕФЕКТА КАПИТАЛНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА КРОЗ ПРИЗМУ ПРОМЕНА КЉУЧНИХ МАКРОЕКОНОМСКИХ ВАРИЈАБЛИ

Табела 100.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	162

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Табела 101.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 21.....	163
Табела 102.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	164
Табела 103.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 22.....	164
Табела 104.	Вредност Спирмановог коефицијента корелације између стопе инфлације и изабраних варијабли.....	166
Табела 105.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 23.....	167
Табела 106.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	168
Табела 107.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 24.....	169
Табела 108.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 11	170
Табела 109.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 12	171
Табела 110.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	172
Табела 111.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	173
Табела 112.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 25.....	173
Табела 113.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 26.....	175
Табела 114.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 13	176
Табела 115.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 27.....	178
Табела 116.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 28.....	179
Табела 117.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 14	180
Табела 118.	Матрица коефицијената корелације	181
Табела 119.	Резултат Грејнцеровог теста узрочности	183
Табела 120.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 29.....	183
Табела 121.	Резултати регресионе анализе панел података –Модел 30.....	185
Табела 122.	Резултати регресионе анализе временских серија –Модел 15	186

СПИСАК СЛИКА

Слика 1.	Принципи јавне потрошње	11
Слика 2.	Структура јавних расхода према економској класификацији економској класификацији.....	19
Слика 3.	Вагнеров закон versus Кејнсова хипотеза	82

СПИСАК ГРАФИКОНА

**II ДИНАМИЧКА АНАЛИЗА ОБИМА И СТРУКТУРЕ ЈАВНИХ РАСХОДА У
ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Графикон 1.	Просечан обим консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП).....	38
Графикон 2.	Тренд кретања консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	40
Графикон 3.	Компаративни приказ обима консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а	43
Графикон 4.	Тенденција у кретању обима консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године...	46
Графикон 5.	Тенденција у кретању консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године	52
Графикон 6.	Графички приказ кретања обима текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	58
Графикон 7.	Кретање текућих јавних расхода у периоду од 2010. до 2022. године.	63
Графикон 8.	Тенденција у кретању текућих јавних расхода у Републици Србији, у периоду од 2010. до 2022. године	68
Графикон 9.	Тенденције у кретању капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	74
Графикон 10.	Тенденције у кретању капиталних јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	77
Графикон 11.	Кретање капиталних јавних расхода у Републици Србији.....	79

**III ИМПЛИКАЦИЈЕ КОНСОЛИДОВАНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ
МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ**

Графикон 12.	Кретање стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	96
Графикон 13.	Линије кретања стопе незапослености у напредним и растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године	100

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ТЕОРИЈСКЕ КОНСИДЕРАЦИЈЕ ЈАВНИХ РАСХОДА	5
1.1. Теоријски ставови о природи јавних расхода	5
1.1.1. Природа јавних расхода у радовима класичне теорије	6
1.1.2. Став савремене финансијске теорије о природи јавних расхода.....	7
1.2. Начела јавних расхода	9
1.2.1. Начело општег интереса	12
1.2.2. Начело штедње јавних средстава.....	13
1.2.3. Начело умерености и пропорционалости	13
1.3. Класификација јавних расхода	14
1.3.1. Преглед критеријума за поделу јавних расхода	14
1.3.2. Подела јавних расхода на основу класификације ММФ-а.....	18
1.3.3. ОЕЦД класификација јавних расхода	20
1.3.4. Класификација јавних расхода у Републици Србији.....	23
1.4. Мерење ефикасности јавних расхода.....	24
1.4.1. Примена метода избора у мерењу ефикасности јавних расхода	25
1.4.2. Мерење ефикасности јавних расхода композитним индикаторима.....	27
1.4.3. Параметарске и непараметарске методе мерења ефикасности јавних расхода	30
II ДИНАМИЧКА АНАЛИЗА ОБИМА И СТРУКТУРЕ ЈАВНИХ РАСХОДА У	
ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	33
2.1. Класификација земаља ОЕЦД-а за потребе анализе обима и структуре јавних расхода	33
2.1.1. Волумен и структура консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а	35
2.1.2. Компаративни преглед обима и структуре консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а	42
2.1.3. Сагледавање обима и структуре консолидованих јавних расхода у Републици Србији.....	48
2.2. Сагледавање обима и структуре текућих јавних расхода	56
2.2.1. Волумен и основне компоненте текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а	56

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

2.2.2. Обим и структура текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а61	
2.2.3. Величина и структура текућих јавних расхода у Републици Србији	66
2.3. Волумен и компоненте капиталних јавних расхода	73
2.3.1. Обележја капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а	73
2.3.2. Перформансе капиталних јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а.	75
2.3.3. Заступљеност капиталних јавних расхода у Републици Србији	77
III ИМПЛИКАЦИЈЕ КОНСОЛИДОВАНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ	81
3.1. Рефлексије консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а.....	81
3.1.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а	83
3.1.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а	87
3.1.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији.....	90
3.2. Импликације консолидованих јавних расхода на стопу незапослености	93
3.2.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а	95
3.2.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а	98
3.2.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији.....	101
3.3. Учинак консолидованих јавних расхода на стопу инфлације	104
3.3.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а	106
3.3.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а	108
3.3.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији.....	111
3.4. Консеквенце консолидованих јавних расхода на јавни дуг.....	113
3.4.1. Утицај консолидованих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а	114
3.4.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а	117

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

3.4.3. Дејство консолидованих јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији .	119
3.5. Реперкусије консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит.....	123
3.5.1. Утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а	125
3.5.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а	127
3.5.3. Дејство консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији.....	130
IV РЕПЕРКУСИЈЕ ТЕКУЋИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА ОСЦИЛАЦИЈЕ У КЉУЧНИМ МАКРОЕКОНОМСКИМ ВАРИЈАБЛАМА	133
4.1. Текући јавни расходи као доминантна категорија државне потрошње.....	133
4.2. Рефлексије текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а.....	135
4.2.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а.....	135
4.2.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а.....	137
4.2.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији	138
4.3. Импликације текућих јавних расхода на стопу незапослености.....	140
4.3.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а	140
4.3.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а	142
4.3.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији	143
4.4. Учинак текућих јавних расхода на стопу инфлације	145
4.4.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а.....	145
4.4.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а.....	147
4.4.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији ...	149
4.5. Консеквенце текућих јавних расхода на јавни дуг	150
4.5.1. Утицај текућих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а	150

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

4.5.2. Ефекти текућих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а	152
4.5.3. Дејство текућих јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији.....	153
4.6. Реперкусије текућих јавних расхода на буџетски дефицит	154
4.6.1. Утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а	155
4.6.2. Ефекти текућих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а	156
4.6.3. Дејство текућих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији	158
V АНАЛИЗА ЕФЕКТА КАПИТАЛНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА КРОЗ ПРИЗМУ ПРОМЕНА КЉУЧНИХ МАКРОЕКОНОМСКИХ ВАРИЈАБЛИ	160
5.1. Капитални јавни расходи као акцелератор привредног раста и развоја.....	160
5.2. Рефлексије капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а.....	161
5.2.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а	162
5.2.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а	164
5.2.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији	165
5.3. Импликације капиталних јавних расхода на стопу незапослености.....	166
5.3.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а	167
5.3.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а	168
5.3.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији	170
5.4. Учинак капиталних јавних расхода на стопу инфлације	172
5.4.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а	172
5.4.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а	174
5.4.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији	176
5.5. Консеквенце капиталних јавних расхода на јавни дуг	177

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

5.5.1. Утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а.....	177
5.5.2. Ефекти капиталних јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а.....	179
5.5.3. Дејство капиталних јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији	180
5.6. Реперкусије капиталних јавних расхода на буџетски дефицит.....	182
5.6.1. Утицај капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а.....	182
5.6.2. Ефекти капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а.....	184
5.6.3. Дејство капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији	186
ЗАКЉУЧАК.....	188
ЛИТЕРАТУРА.....	194
БИОГРАФИЈА АУТОРА	205

УВОД

У савременој економској теорији све већа пажња се посвећује ефектима које јавни расходи остварују на економски и социјални аспект функционисања привреде и становништва јер су јавни расходи постали врло важан инструмент којим се делује на економско-политичка и социјална збивања. *Предмет истраживања* спроведеног у овој дисертацији јесте сагледавање улоге и значаја расхода у јавним финансијама. Значај дисертације се огледа у мерењу утицаја обима и структуре јавних расхода на основне макроекономске варијабле у периоду од 2011. године до 2022. године. Анализом су обухваћени расходи у земљама Организације за економску сарадњу и развој – ОЕЦД (*The Organisation for Economic Co-operation and Development* – ОЕЦД), као и у Републици Србији. Према критеријумима Међународног монетарног фонда све земље чланице ОЕЦД-а (њих 37) сврстане су у две категорије: напредне економије и растуће економије. Од 37 земаља чланица у напредне економије спада 31 земља, док је њих 6 (Чиле, Колумбија, Мађарска, Мексико, Пољска и Турска) сврстано у групу растућих економија. Република Србија такође припада категорији растућих економија.

Последњих деценија врло су актуелна разматрања односа обима јавних расхода и стопе привредног раста, с обзиром на то да су повећање јавног сектора и ниска стопа привредног раста постали један од кључних карактеристика савремених економија. Кључна дилема у литератури јесте да ли јавни расходи покрећу привредни раст или је привредни раст фактор који узрокује јавне расходе. *Научни циљ* овог истраживања је да се адекватним методама анализирају варијације у обиму и структури јавних расхода и њихов утицај на промене у круцијалним макроекономским агрегатима (стопа раста БДП-а, незапосленост, инфлација, јавни дуг и буџетски дефицит) у напредним и растућим економијама ОЕЦД-а, са посебним освртом на Републику Србију.

Главна хипотеза истраживања спроведеног у овом раду гласи: *Обим и структура јавних расхода показују значајне реперкусије на кључне макроекономске варијабле. Како би се у потпуности остварили циљеви истраживања, поред ове хипотезе, постављено је још 5 (пет) хипотеза, чија је веродостојност тестирана у поступку истраживања:*

- Ниво економског развоја земље детерминише обим и структуру јавних расхода.
- Интензитет утицаја јавних расхода на макроекономске варијабле условљен је структуром јавних расхода.
- Однос између текућих и капиталних јавних расхода је различит у анализираним земљама.

- У структури консолидованих јавних расхода текући расходи представљају доминантну категорију државне потрошње.
- Капитални јавни расходи имају далеко важнију улогу у растућим економијама ОЕЦД-а и Републици Србији него у напредним економијама ОЕЦД-а.

Природа предмета истраживања спроведеног у овој докторској дисертацији наметнула је прецизан методолошки приступ који укључује *методе* својствене друштвеним наукама, у првом реду економским наукама. У научном истраживању је коришћена прикупљена литература која са теоријског аспекта посматра значај расхода у јавним финансијама, као и релевантни статистички подаци везани за обим и структуру јавних расхода и макроекономске агрегате у земљама на које се односи истраживање. У поступку њихове обраде примењене су опште и посебне научне и истраживачке методе.

Теоријске поставке улоге и значаја јавних расхода, које представљају основу за емпиријску проверу постављених хипотеза, анализирани су *дескриптивном методом*. Метода дескрипције примењена је кроз израду целокупног текста научног истраживања како би се сви појмови што прецизније описали и како би били што јасније приказани. Поред тога, *метода компилације* примењена је приликом навођења резултата истраживања еминентних аутора и апострофирања њихових закључака.

Поред општих и посебних научних и истраживачких метода, у овом истраживању примењене су и *логичке методе* као што су: анализа, синтеза, генерализација, индукција и дедукција. *Метода анализе* је поступак научног истраживања у коме се врши рашчлањавање сложених феномена на њихове саставне делове, тако да је ова метода коришћена за сагледавање утицаја појединих врста јавних расхода на основне макроекономске варијабле. *Метода синтезе* примењена је за одређивање улоге и значаја укупних расхода у јавним финансијама. Логичка метода, *индукција*, примењена је приликом сагледавања компоненти јавних расхода у циљу доношења генералних закључака о утицају компоненти јавних расхода на макроекономске показатеље. *Метода дедукције* је дошла до изражаја у анализи утицаја јавних расхода на макроекономске варијабле. *Метода генерализације* примењена је приликом доношења општих закључака о значају јавних расхода и њиховом утицају на макроекономске агрегате. Посебан допринос добијању репрезентативних закључака обезбедила је примена адекватних метода *статистичке анализе*. Ове методе су примењене на податке добијене из следећих база: OECD National Accounts Statistics (database), World Economic Outlook Database и сајта Министарства финансија Републике Србије. *Методама динамичке анализе* идентификоване су тенденције у кретању јавних расхода по земљама,

док је методама анализе зависности између варијабли (*регресиона анализа временских серија, регресиона анализа панел података*) испитан утицај јавних расхода на изабране макроекономске варијабле. Примена *корелационе анализе* омогућила је уочавање смера и степена међузависности између истраживаних појава.

Имајући у виду предмет и циљ истраживања, полазне хипотезе и примењене методе, докторска дисертација је структурирана тако да, поред увода, закључка и списка коришћене литературе, садржи и пет делова, при чему је само први део теоријско-концептуалне природе, док садржину преостала четири дела чини анализа података добијених из претходно наведених база података.

Први део докторске дисертације, чији је наслов *Теоријске консидације јавних расхода*, садржајно је структуриран тако што је најпре дат приказ теоријских ставова о природи јавних расхода. Образложена су основна начела јавних расхода, као и различите класификације јавних расхода. Посебна пажња у овом делу посвећена је концепту мерења ефикасности јавних расхода, па су из тог разлога приказане различите методе њиховог мерења.

Други део, под називом *Динамичка анализа обима и структуре јавних расхода у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији*, конципиран је тако да је најпре извршена анализа динамике и промена у структури укупних јавних расхода како у земљама ОЕЦД-а, тако и у Републици Србији. Након тога следи динамичка анализа волумена јавних расхода по врстама: консолидовани јавни расходи, текући јавни расходи, капитални и остали јавни расходи.

Трећи део, *Импликације консолидованих јавних расхода на кључне макроекономске варијабле (БДП, незапосленост, инфлацију, јавни дуг и буџетски дефицит)*, структуриран је тако да је утицај консолидованих јавних расхода на сваку од изабраних макроекономских варијабли оцењен одговарајућим економетријским моделом. Оцена параметара модела је извршена за групе земаља (напредне и растуће економије) применом регресионе анализе панел података. За оцену утицаја консолидованих јавних расхода на макроекономске варијабле у Републици Србији примењена је регресиона анализа временских серија.

Четврти део, *Реперкусије текућих јавних расхода на осцилације у кључним макроекономским варијаблама*, структуриран је по узору на трећи део докторске дисертације, с тим што су у овом делу предмет анализе текући јавни расходи и њихов утицај на БДП, незапосленост, инфлацију, јавни дуг и буџетски дефицит. При

моделирању утицаја, текући јавни расходи имају третман предиктора у оцењеним моделима.

Структура петог дела, насловљеног као *Анализа ефеката капиталних јавних расхода кроз призму промена кључних макроекономских варијабли* прати структуру претходна два дела докторске дисертације. Третман предиктора у оцењеним моделима у овом делу имају капитални јавни расходи, док се као зависне варијабле смењују стопа раста БДП-а, стопа незапослености, стопа инфлације, јавни дуг и буџетски дефицит, најпре у напредним, затим и у растућим економијама и у Републици Србији.

Научни допринос спроведеног истраживања огледа се у томе што је, на основу целовите анализе, утврђен степен и смер утицаја јавних расхода на макроекономске варијабле у напредним и растућим економијама ОЕЦД-а. Истраживање такође има за циљ да укаже на структуру јавних расхода у савременим привредним системима и њихове ефекте на привредни раст, те да истакне разлике које, у том смислу, постоје између напредних и растућих економија ОЕЦД-а. Резултати спроведеног истраживања указују на предности и недостатке промена у структури јавних расхода и истичу ефекте које те промене изазивају. Допринос спроведеног истраживања огледа се и у аналитичком прегледу елемената јавних расхода у анализираним групама земаља. Аспект ефикасности јавних расхода је такође разматран у овом истраживању. С тим у вези, један од резултата истраживања представља и рангирање анализираних земаља према индикатору ефикасности јавних расхода. Врло значајан резултат истраживања у овој докторској дисертацији представља идентификовање и квантификовање утицаја јавних расхода на стопу раста друштвеног бруто производа, незапосленост, инфлацију, јавни дуг и буџетски дефицит Републике Србије, као и компаративна анализа са резултатима који се односе на земље ОЕЦД-а.

І ТЕОРИЈСКЕ КОНСИДЕРАЦИЈЕ ЈАВНИХ РАСХОДА

1.1. Теоријски ставови о природи јавних расхода

Улога државе и њен утицај на економски раст огледа се у избору концепта монетарне и фискалне политике. Јавни расходи, као врло битан сегмент фискалне политике, имају специфично место и улогу у савременим тржишним привредама. Држава, осим класичних административних функција и задатака, има бројне и све обимније социјалне, а посебно економске функције и задатке. Стога, јавни расходи данас представљају ефикасан инструмент укупне економске и социјалне политике савремене државе.

У литератури из области јавних финансија се могу срести бројне дефиниције које покушавају да објасне појам и суштину јавних расхода. Стакић и Јездимировић (2012, стр. 204) истичу да јавни расходи представљају новчана средства потребна за задовољење јавних потреба кроз финансирање државе и њених функција, као и економских и социјалних трансфера. Ђуровић-Тодоровић и Ђорђевић, (2010, стр. 77) дефинишу јавне расходе као издатке државе и њених органа који служе за финансирање њених потреба. Не улазећи у разлике и нијансе, које се могу уочити у дефинисању јавних расхода, може се констатовати да јавни расходи представљају издатке које држава чини у јавном интересу ради задовољења јавних потреба (Раичевић, 2005, стр. 40).

У теорији јавних финансија, а и у пракси, све до почетка XX века јавним расходима се није посвећивала одговарајућа пажња. Углавном су се у јавним финансијама проучавали јавни приходи. На јавне расходе се гледало врло ограничено, као на деструктиван предмет потрошње. Тек након Велике светске економске кризе (1929-1939) и економске реконструкције након Другог светског рата, програми јавног благостања закупају интересовање многих економиста за проучавање јавних расхода. Нарочито динамичан раст јавних расхода забележен је у развијеним државама током шездесетих и седамдесетих година XX века. То је период интензивне промене концепта државе благостања у западноевропским државама и активног коришћења инструментаријума јавних финансија за његову реализацију. Развој инфраструктуре као што су саобраћајнице, јавно образовање и ширење социјалног осигурања чинио је битан допринос економском расту и друштвеном благостању. За напредак друштва био је неопходан снажан јавни сектор. Пораст јавних расхода, а самим тим и пораст

интересовања за њихово проучавање, представљао је одговор на промењена схватања о улози државе.

1.1.1. Природа јавних расхода у радовима класичне теорије

Класична финансијска теорија или *Теорија минималитета јавних расхода*, као саставни део класичне економске теорије, била је заступљена у науци све до настанка Велике светске економске кризе. Успех класичне економије, и у теорији и у пракси, објашњава се највише тиме што је она била „веран израз прилика и потреба своје епохе“ (Секуловић, 1990, стр. 79). Битна карактеристика ове велике економске школе је, свакако, либерализам у свим правцима: привредном, политичком и другим.

Класични теоретичари економске науке су на јавне расходе гледали једнострано и ограничено, као на акт потрошње добара, који је, према њиховом схватању, имао деструктивну димензију. Према теоретичарима либералног капитализма, једини предмет изучавања јавних финансија су јавни приходи. Тако да је мало литературе о јавним расходима било присутно све до тридесетих година прошлог века (период *Велике депресије*), када су многе привреде забележиле пораст јавне потрошње. Класична финансијска теорија се залагала за минималне и неопходне функције државе и, самим тим, минималне јавне расходе. Припадници ове теорије сматрали су да државна интервенција у привреди доноси више штете него користи и да већину активности треба да обавља приватни сектор (Ricardo, 1817). Држава и њени органи су, по њима, непродуктивни фактор који ремети привредну активност предузетника, јер је држава искључиви потрошач економских добара.

Историчари економских доктрина сагласни су у ставовима да су кључни представници класичне економске теорије Адам Смит и Давид Рикардо. Адам Смит (Adam Smith, 1723-1790) се у свом делу „Истраживање о природи и узроцима богатства народа“ (eng. *An inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*), објављеном 1776. године и познатијем под краћим називима „*Добробит народа*“ или „*Богатство народа*“ залагао за „*laissez-faire*“ економију где је мотив профита требало да буде главни узрок економског развоја. По њему, основна функција државе јесте одржавање унутрашњег реда и мира и обезбеђење државе од спољног непријатеља (Smith, 1904.). Држава не треба да се меша у послове привређивања, осим у изузетним и ретким приликама (Ђуровић-Тодоровић & Ђорђевић, 2010, стр. 77). Ако се пође од поделе државних

економских функција према Ричард Мазгрејву¹ (Richard Musgrave, 1973, стр. 5-27), који указује на три основне функције: функцију алокације, стабилизације и расподеле (прерасподеле), може се уочити начин деловања државне интервенције и улоге јавних расхода на обављање њених функција. По њему јавни расходи као и приходи се користе тако да се обезбеде, колико год је то могуће, висока запосленост, стабилност цена, одговарајућа стопа економског раста и уравнотежен платни биланс.

Класични економисти су одрицали корисну улогу јавних расхода у остваривању одређених економских и социјалних циљева. Према класичној дихотомији, повећање укупне количине новца доводи до пропорционалног повећања свих цена, без промене у алокацији ресурса или нивоу реалног бруто друштвеног производа (БДП-а), што је познато као неутралност новца.

Џон Стјуарт Мил је дозвољавао изузеће лесе фера (*laissez faire*) и наглашавао потребу државне интервенције у следећим случајевима:

- заштите потрошача,
- општег образовања,
- чувања животне средине,
- регулисања јавних услужних делатности и др. (Mil, J.S., 1848, стр. 110).

Припадници класичне економске теорије су претпостављали да је привреда савршена: увек је на нивоу пуне запослености, зараде и каматне стопе се саме прилагођавају и, у ствари, буџет увек треба да буде балансиран, јер је штедња увек једнака инвестицијама. Пошто су веровали да је привреда увек била на нивоу пуне запослености, њихов циљ свакако није био раст.

1.1.2. Став савремене финансијске теорије о природи јавних расхода

Савремена финансијска теорија или Теорија интервенционизма у привреди настала је у време Велике светске економске кризе и траје и данас, како у теорији (неокејнсијанци) тако и у пракси. Ова теорија своја изучавања темељи на ставу да су јавни приходи и јавни расходи подједнако важни инструменти јавних финансија. Савремена концепција третира расходе не као потрошњу, већ као рационално

¹Ричард Мазгрејв (1910–2007), амерички економиста немачког порекла, сматрао је да интервенционистичка активност државе треба бити усмерена на три гране: макроекономску стабилност, редистрибуцију националног дохотка и реалокацију ресурса. Стабилизациона грана треба да обезбеди постизање високе запослености и стабилност цена, редистрибуциона треба да уједначи доходак друштвених слојева, а реалокациона треба да обезбеди ефикасно коришћење привредних ресурса.

коришћење националног дохотка и трошење јавних прихода. У оквиру савремене теорије јавних расхода, која се оформила и стварала кроз критику класичне теорије, пре свега, Кејнс (John Maynard Keynes (1883-1946)) је економске интервенције у привреди од стране државе, које су строго одбачене од стране класичне теорије, увео као битан фактор за оживљавање привреде. По њему, најзначајнији инструмент државне политике су државни расходи, порези и зајмови (Секуловић, 1990, стр. 409). Кејнс је нарочито истицао продуктивни карактер који јавни расходи могу имати. Због овог продуктивног карактера јавних расхода, прихватао се и став да се држава може задужити да би финансирала продуктивне јавне расходе.

Након Велике светске економске кризе класични економисти који су се противили владиним интервенцијама, тврдили су да јаки синдикати спречавају флексибилност зарада што је резултирало високом незапосленošћу. Кејнс је у свом делу „Општа теорија запослености, камате и новца“ из 1936. године критиковао класичне економисте зато што, према његовом мишљењу, превише наглашавају дугорочну перспективу (Keynes, 2013). Према Кејнсу, „дугорочно гледано, сви смо ми мртви“². Кејнс је веровао да је за превазилажење депресије неопходна владина интервенција, која би представљала неку врсту краткорочног лека. Његов став је био да повећање штедње неће помоћи, већ трошење. Влада ће повећати јавну потрошњу дајући појединцима, повећаће се куповна моћ и произвођачи ће више производити. На тај начин ће доћи до повећања броја радних места. Тако се ствара мултипликативни ефекат који указује на међусобну узрочност јавних расхода и националног дохотка.

Кејнс је јавне расходе категорисао као егзогену варијаблу која може да генерише економски раст уместо као ендогени феномен. При томе, Кејнс је веровао да је улога државе кључна, јер она својим мерама може да избегне депресију повећањем агрегатне тражње и на тај начин поново изазове мултипликативни ефекат (Секуловић, 1990, стр. 408). Кејнс је сматрао да је то мера која доноси стабилност на кратак рок, и да је треба примењивати врло опрезно, јер превелики јавни расходи доводе до инфлаторних ситуација, док премали воде до незапослености.

Разматрајући однос државне потрошње и економског раста са теоријског аспекта, неки припадници класичног и неокласичног приступа (Romer, 1986; Ловенберг, 1990), за разлику од Кејнса, који се залаже за позитиван утицај државне потрошње на економски раст, сматрају да државна потрошња има негативан утицај на економски раст.

²<https://www.ukessays.com/essays/economics/review-of-theories-on-governmentexpenditure-economics-essay.php?vref=1>

Неки од аутора су, такође, пронашли средину, тврдећи да државна потрошња има позитиван утицај на економски раст до одређеног оптималног прага, а да изнад тог прага утицај државне потрошње на економски раст постаје негативан³ (Barro, 1996; Friedman, 1997).

Емпиријска истраживања утицаја државне потрошње на економски раст резултирала су различитим закључцима. У неким студијама аутори су дошли до закључка да постоји позитиван утицај државне потрошње на економски раст (Yasin, 2003; Attari, Javed, 2013; Kimaro, Keong, Sea, 2017), док је у другим студијама тај утицај негативан (Devarajan, Swaroop, Zou, 1996; Nurudeen, Usman, 2010; Sáez Álvarez-García, Rodríguez 2017). Поред тога, нека истраживања (Schaltegger, Torgler, 2006; Hasnul, 2015) сведоче да државна потрошња не представља значајан фактор економског раста.

У савременој теорији јавних финансија истиче се битна улога коју имају јавни расходи код испуњавања социјалних циљева (пре свега прерасподеле дохотка од богатих ка сиромашим) и економске интервенције. У оквиру ове теорије детаљно се анализирају укупни јавни расходи, њихов раст и структура, као и утицај на привреду. Посебно се анализирају крупни сегменти јавне потрошње, као што су: пензиони систем, здравствена заштита, јавне инвестиције, али и субвенције. Према савременој теорији јавни расходи представљају одређену ефективну тражњу која је веома значајан чинилац за укупна економска и социјална кретања у свакој земљи (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2020).

1.2. Начела јавних расхода

Повећање јавне потрошње у апсолутном и у релативном смислу условило је потребу дефинисања одређених правила која би обезбедила рационално и ефикасно трошење јавних прихода. Имајући у виду да се значајан део створеног друштвеног производа националне привреде користи за подмиривање јавних расхода, неопходно је да постоје јасно дефинисана начела или принципи јавних расхода. С тим у вези, захтев за утврђивање одређених модалитета и понашања при трошењу јавних расхода не само да је оправдан, већ је и нужан, како би се прикупљена средства што рационалније и

³ Роберт Ј. Баро (Robert J. Barro) је 1999. године спровео емпиријско истраживање о детерминантама економског раста на бази панела од 100 земаља користећи податке од 1960. до 1995. године. Државни расходи за потрошњу и владина инвестициона потрошња били су неке од кључних варијабли укључених у студију. Између осталог, резултати студије су показали да су владини инвестициони расходи имали позитиван утицај на привредни раст и закључено је да инвестициону потрошњу државе треба подстицати како би се подстакао привредни раст.

ефектније користила. У финансијској теорији су формулисана одређена начела којих се треба придржавати при трошењу јавних расхода, како би приходи прикупљени за њихово подмиривање били искоришћени на оптималан начин. У основи формулисања начела јавних расхода јесте захтев за рационалним трошењем јавних средстава (Раичевић, 2005, стр. 46).

Сет Тушар (Seth Tushar) у свом раду „Principles of Public Expenditure“ наводи да као што постоје добро познати принципи или канони опорезивања, на сличан начин је могуће формулисати неке принципе у складу с којима треба да буде разумна јавна потрошња (Seth, 2023.). То су следећи канони:

1. *Канон максималне социјалне користи* – који налаже да влада треба да открије и одржи оптималан ниво јавне потрошње балансирајући социјалне користи и социјалне трошкове. Свака новчаница коју потроши влада мора имати за циљ промоцију максималног благостања друштва у целини. Мора се водити рачуна да се јавна средства не користе у корист одређене групе или дела друштва, већ за опште добро.

2. *Канон економичности* – иако је циљ јавне потрошње да максимира друштвену корист, то ипак не ослобађа владу од крајње економичности у својим расходима. Да би се задовољио канон економичности, биће неопходно избећи свако дуплирање расхода и преклапање овлашћења.

3. *Канон санкције* – још један важан принцип јавног трошења јавних расхода је да свако неовлашћено трошење средстава треба да буде санкционисано од стране надлежног органа. Неовлашћено трошење ће сигурно довести до прекомерне потрошње. То такође значи да се новац мора потрошити у сврху за коју је одређен. У вези са каноном санкције, постоји још један принцип, а то је ревизија. Односно, сви јавни рачуни на крају године треба да буду прописно ревидирани како би се видело да износи нису потрошени ненаменски или присвојени (Seth, 2023.).

4. *Канон еластичности* – принцип јавне потрошње који налаже да она треба да буде прилично еластична. Јавним властима би требало да буде омогућено да мењају износ расхода у складу са потребама или околностима. Еластичност јавних расхода може бити у правцу њиховог повећања или смањења. Нарочито је пожељна она која се односи на смањење, што је ређи случај. Међутим, ако је неопходно повећање, онда би требало повећати обим јавних расхода постепено.

5. *Канон неутралности* – који налаже да је неопходно обезбедити да јавна потрошња има „здрав“ утицај како на производњу тако и на расподелу богатства у заједници, те да би требало да стимулише продуктивност и запошљавање. Раст животног

стандарда оствариће се само ако је богатство равномерно распоређено. Ако новостворено богатство иде на обогаћивање већ богатих, сврха се не постиже. Јавни расходи треба да имају за циљ смањење неједнакости у расподели богатства.

б. *Канон вишка* – сматра се здравим или ортодоксним принципом да се јавна потрошња, колико год је то могуће, држи у оквиру прихода државе, тако да остане вишак на крају године. Другим речима, влада треба да избегава буџет са дефицитом, али савремени економисти, посебно Кејнс, не сматрају буџетирање суфицита врлином, већ је буџетирање са дефицитом корисније за подизање нивоа прихода и запослености у неразвијеним земљама. Ипак, буџетски дефицити који трају низ година сматрају се лошим за финансијску стабилност земље и изазивају инфлацију, која је штетна по здравље привреде.

Међу државама постоје одређене разлике у формулисању основних начела јавних расхода. Те разлике настају као логична последица специфичности друштвеног и економског система и достигнутог степена развоја сваке државе. Упркос постојању тих разлика, јавни расходи имају и одређене карактеристике које су им заједничке без обзира на специфичности држава и њихових државних уређења. Поједине државне администрације наводе као најзначајније следеће принципе који су приказани на слици 1.

Слика 1. Принципи јавне потрошње

Извор: <https://www.geeksforgeeks.org/canons-of-public-expenditure/>

(приступљено дана 29.5.2024.)

Раичевић истиче да основна начела јавних расхода проистичу из њихове природе и заједничких карактеристика. То су следећа начела (Раичевић, 2005, стр. 46):

1. *Начело општег интереса;*

2. *Начело штедње јавних средстава;*
3. *Начело умерености и пропорционалности;*
4. *Начело извора средстава;*
5. *Начело подударности прихода и расхода;*
6. *Начело одржавања структуре и јавних расхода.*

С обзиром на то да ће прва три начела (општег интереса, штедње и умерености и пропорционалности) бити посебно представљена, укратко су приказане карактеристике преосталих начела.

• **Начело извора средстава** – огледа се у захтеву да се приликом прикупљања прихода који су намењени задовољењу јавних расхода мора водити рачуна о томе да се они издвајају из националног дохотка.

• **Начело подударности јавних расхода и прихода** – огледа се у захтеву да јавни расходи буду распоређени тако да према износима одговарају јавним приходима. Ово начело се другачије тумачи као начело одржавања равнотеже у финансијским и привредним билансима.

• **Начело одржавања структуре и јавних расхода** – подразумева да се у модерним финансијама све већа пажња посвећује јавним расходима у смислу одговарајућих инструмената којима држава може да делује у привреди. У погледу одржавања одређене структуре јавних расхода, савремена финансијска теорија све већу пажњу данас поклања структури расхода и понашању углавном следећих облика јавних расхода: личним и материјалним, производним и трансферним, продуктивним и непродуктивним, војним расходима⁴.

1.2.1. Начело општег интереса

Начело општег интереса представља захтев да јавни расходи треба да служе остваривању само општег интереса, а не за подмиривање личних потреба. Ово начело подразумева да јавни расходи служе првенствено за подмиривање оних потреба које су у интересу друштва као целине. То значи да се средства прикупљена за подмиривање јавних потреба не смеју употребљавати за задовољење интереса појединаца или неке уже затворене групе корисника. У оквиру овог начела кључан појам јесте јавни (друштвени) интерес, под којим се подразумева интерес свих или већине у одређеној

⁴ Приступ јавним расходима, <https://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/05/3.-Pristup-javnim-rashodima2.ppt>

друштвеној заједници. У складу са начелом општег интереса, јавни интерес треба да буде испред интереса појединца (Анђелковић, 2012, стр. 64).

1.2.2. Начело штедње јавних средстава

Начело штедње је у класичним финансијама заузимало најзначајније место. Овај финансијски постулат и данас има велику важност због штетних економских ефеката повећане јавне потрошње. Зато се инсистира на примени новог приступа управљању јавним расходима усмереног на рационализацију јавних издатака и свођење јавне потрошње у друштвено прихватљиве оквире.

Начело штедње представља једно од основних начела јавних финансија (Раичевић, 2005, стр. 46). Ово начело веома је важно у условима пренапрегнуте јавне потрошње. Његова примена се огледа у захтеву да се средства намењена за јавне расходе морају употребљавати тек након свеобухватне анализе низа различитих могућих решења. Циљ примене овог начела је применити оно решење, које уз најмање улагање даје највећи резултат. Практична појашњења начела штедње не подразумевају штедњу у смислу смањивања средстава, већ настојање да се са што мање средстава постигну што већи ефекти. Правилна примена овог начела је врло битна, јер у неким случајевима исувише велико смањење средстава може проузроковати више штете него користи, с обзиром на то да може да доведе у питање функционисање одређене јавне службе. Основни проблем у примени овог начела представља недостатак мотива и подстицаја који постоје у приватном сектору (Раичевић, 2005, стр. 46).

Начело штедње важи и у јавним финансијама, али не на штету задовољавања јавних потреба, које омогућавају друштвени и економски развој. Штедња у јавним финансијама се може користити као мера економске политике у периодима инфлације у виду инструмента дефлационог карактера путем којег се може смиривати инфлација или тренд њеног раста и обезбеђивати услови за успостављање стабилнијих односа на тржишту (Анђелковић, 2012, стр. 64).

1.2.3. Начело умерености и пропорционалости

Начело умерености и пропорционалости огледа се у захтеву да јавни расходи треба да буду високи колико и јавни приходи, односно да се финансирају из друштвеног производа, а не из имовине или на рачун будућих генерација. Према неким ауторима, у

складу са начелом умерености, јавни расходи треба да буду што мањи у односу на БДП и да буду приближно једнаки јавним приходима. Ово начело заговара и правило пропорционалности у трошењу јавних расхода не само у односу на друштвени производ, већ и између појединих врста јавних расхода, односно да се поједине јавне потребе морају задовољавати сразмерно могућностима. Другим речима, јавне потребе се морају задовољавати сразмерно материјалним могућностима друштва. Није прихватљиво да се један круг јавних потреба занемарује на рачун других. Ако се врше рестрикције јавних расхода, треба спровести линеарно смањење средстава за јавне потребе (Анђелковић, 2012, стр. 66).

1.3. Класификација јавних расхода

Економска наука се труди да расходе групише првенствено према њиховом утицају на макроекономију. Иза тога се крије стабилизациона функција, и такво груписање усмерено је првенствено према утицају расхода на тражњу (Тркља et al, 2015, стр. 50). Различити полазни критеријуми за поделу јавних расхода, резултирали су великим бројем врсти и класификација јавних расхода, што зависи првенствено од критеријума од којег се полази. Критеријум за поделу јавних расхода може бити форма расхода, место, време или њихов објекат или субјекат (Борјанић, 2011, стр. 214). Сврха класификације јавних расхода може бити њихова анализа и креирање фискалне политике, али и евиденција у статистичком систему и буџетском рачуноводству (класификација на више хијерархијских нивоа).

1.3.1. Преглед критеријума за поделу јавних расхода

Све већи раст јавних расхода у савременим условима, као и повећање њихове улоге у економском животу стварају проблем класификовања јавних расхода у одређене групе. Класификација јавних расхода има велики значај за креирање политика и праћење алокације средстава међу различитим секторима. Неке од класификација јавних расхода датирају још из давних времена, док је одређени број класификација настао под утицајем нових савремених праваца у финансијској теорији и пракси. Јавне расходе је могуће класификовати на основу следећих критеријума (Раичевић, 2005):

1. облик извршења,
2. утицај на привредне субјекте,

3. утицај на БДП,
4. време у коме се јавни расходи јављају,
5. субјекат трошења,
6. објекат трошења,
7. планирано време извршења расхода.

1. Подела јавних расхода према облику извршења спада у једну од најстаријих подела. Према облику извршења, јавни расходи се деле на *новчане* и *неновчане* (натуралне) расходе. Ова подела данас губи на значају, јер се јавни расходи исказују и извршавају у новцу. У неновчане јавне расходе се, на пример, могу сврстати додела униформи, организовање бесплатног превоза доласка и одласка са посла, бесплатна изградња објеката од заједничког интереса у облику добровољног рада грађана и слично (Борјанић, 2011, стр. 216).

2. Према утицају на привредне субјекте јавни расходи се деле на *продуктивне* (рентабилне) и *непродуктивне* (нерентабилне). Ова подела је новијег датума и њена појава је повезана са продирањем активности државе у област привредних активности, односно оснивањем државних привредних предузећа. По овој класификацији продуктивни јавни расходи су они који доводе до стварања прихода тј. где су приходи већи од расхода. Продуктивни јавни расходи, пак, могу бити *директно* и *индиректно* продуктивни (Комазец & Ристић, 2011, стр. 63). Јавни расходи су директно продуктивни ако непосредно доводе до повећања привредних капацитета, односно пораста прихода. Индиректно продуктивни јавни расходи на посредан начин утичу на повећање привредних капацитета, односно пораста прихода. Насупрот продуктивним јавним расходима стоје непродуктивни јавни расходи. Као што сам њихов назив говори, ови расходи држави не доносе никакве приходе. Класичан пример непродуктивних јавних расхода јесу расходи за војску и администрацију (Борјанић, 2011, стр. 216). Према неким ауторима (Ђуровић-Годоровић & Ђорђевић, 2010) ова подела јавних расхода је дискутабилна, јер, иако расходи за образовање, науку, културу и здравство не доприносе непосредно повећању друштвеног производа, посредно итекако утичу на њихово повећање.

3. Према утицају на БДП јавни расходи се деле на *производне* и *трансферне* јавне расходе. Ова класификација је везана за јачање државног интервенционизма, односно за јачање економских и социјалних функција савремене државе (Раичевић, 2005, стр. 73). У *производне* јавне расходе се убрајају следеће две основне категорије расхода:

- реални јавни расходи и
- инвестициони и капитални јавни расходи.

Реални јавни расходи представљају расходе којима држава обезбеђује продуктивне услуге и добра, плаћа службенике и раднике и купује материјална добра. У ову групу јавних расхода спадају традиционални административни расходи државе, као што су војска, администрација и сл.

Инвестициони или *капитални* јавни расходи представљају расходе којима одговара противвредност добијена у економским добрима која ће касније доносити приходе. Другим речима, инвестициони расходи доводе до директног или индиректног повећања друштвеног производа (изградња привредних објеката, комуналних објеката итд.).

Трансферни јавни расходи немају за резултат стварање нових економских добара, нити се њима увећава друштвени производ (Борјанић, 2011, стр. 215). Путем ових расхода се само врши прерасподела већ створеног друштвеног производа, и то тако што се њима преносе (трансферишу) финансијска средства од једног дела становништва или привреде, неком другом делу становништва или привреде. Типичан пример трансферних јавних расхода представљају исплате социјалне помоћи, помоћ незапосленима, пензије, субвенције и камате државних зајмова.

4. Према времену у коме се јављају, јавни расходи се могу поделити на: **редовне** и **ванредне**. Подела јавних расхода према времену у коме се јављају је једна од најстаријих подела (Раичевић, 2005, стр. 72). Полазећи од овог критеријума, редовни расходи имају следеће карактеристике: (а) могу се унапред предвидети, (б) висина им је релативно стабилна, (в) редовно се јављају. С тим у вези, ванредни јавни расходи се јављају повремено, обично као резултат недовљно предвиђених или непредвидивих узрока. Ванредни јавни расходи настају и као последица апсолутно непредвидивих догађаја, а који се никаквим средствима нису могли предвидети. Такви догађаји су, на пример, земљотреси, пожари, епидемије итд. Ванредне јавне расходе треба подмиривати ванредним јавним приходима. Ванредни приходи којима се подмирују ванредни расходи су углавном јавни зајмови и порези. Изузетно, један део ванредних расхода може бити подмирен и из редовних прихода тако што ће се привремено обуставити или смањити редовни јавни расходи. Уколико би се ванредни јавни расходи подмиривали из редовних јавних прихода, то би значило да је убрано више прихода него што је било потребно, па се тај вишак прихода користи за финансирање ванредних јавних расхода. Ова појава негативно утиче на привредну активност пореских обвезника (Анђелковић, 2012).

5. Подела јавних расхода **према субјекту** трошења огледа се у њиховој подели на јавне расходе које врши *држава* (централни ниво) и на јавне расходе које врши неко уже *регионално или локално тело* (Јелчић, 1997). Ова подела посебно долази до изражаја у сложеним, федеративно организованим државама. Кључни проблем у овим државама састоји се у подели надлежности (функција). Наиме, за сложене државе од посебног је значаја изучавање односа који постоје између величине расхода централних и локалних органа. Аналогно томе, сваки процес децентрализације мора бити истовремено праћен и процесом повећања учешћа ужих друштвено-политичких заједница у укупним средствима која су намењена за јавне расходе (Раичевић, 2005, стр. 72).

6. Према објекту трошења јавни расходи се деле на *личне* и *материјалне* јавне расходе. Лични јавни расходи представљају јавне издатке државе намењене издржавању њених органа управе (плате, пензије, награде, разни облици помоћи итд.). С друге стране, материјални јавни расходи обухватају све издатке које држава чини у циљу обављања јавних функција, приликом извршења задатака и мера из своје надлежности. То су расходи које држава предвиђа за набавку одређене опреме, за материјалне резерве, за изградњу одређених привредних објеката, за непривредне објекте (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2010, стр. 82).

7. Са аспекта времена **када је извршење јавних расхода планирано**, односно предвиђено, јавни расходи се деле на *одгодиве (дискреционе)* и *неодгодиве (недискреционе)*. У складу са овом поделом, *неодгодиви* су они јавни расходи које држава мора извршити управо у оном моменту када је њихово извршење и планирано. Најтипичнији пример ове врсте јавних расхода је исплата плата и пензија (Раичевић, 2005, стр. 74). С друге стране, *одгодиви* јавни расходи су они које држава може одгодити на извесно време, с тим што одгађањем извршења јавног расхода не сме угрозити остварење задатака због којих је државни орган основан.

У савременим условима највише коришћени системи класификације јавних расхода су економска класификација јавних расхода, систем који је развијен од стране Међународног Монетарног фонда – ММФ-а (*International Monetary Fund*) и функционална класификација јавних расхода (COFOG-*Classification of the Functions of Government*), која је развијена од стране ОЕЦД-а (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) и УН-а (*United Nations*).

1.3.2. Подела јавних расхода на основу класификације ММФ-а

ММФ⁵ је дефинисао међународно упоредиву класификацију јавних прихода и расхода. Ова детаљна класификација служи за планирање и контролу извршења прихода и расхода. У складу са критеријумима ММФ-а, јавне расходе је могуће категористати (груписати) према:

- економској класификацији (према природи издатака),
- функционалној класификацији (према намени - функцијама издатака),
- организационој класификацији (према директним буџетским корисницима),
- рачуноводственим фондовима (издвојени фондови са специфичним наменама и из специфичних извора).

Према економској класификацији ММФ-а, јавни расходи се исказују по следећим категоријама (Jittungsaku, 2014):

- текући јавни расходи,
- капитални јавни расходи,
- буџетске позајмице.

Детаљна структура јавних расхода према економској класификацији ММФ-а приказана је на следећој слици.

⁵ ММФ – (енг. *International Monetary Fund, IMF*) је међународна финансијска организација основана 22. јуна 1944. године на коференцији у Бретон Вудсу (САД), са циљем да подстакне земље у вођењу адекватне економске политике и да помогне у превазилажењу платно-билансних тешкоћа земаља чланица. Основале су га 44 земље. Данас, ММФ има 185 земаља чланица. Седиште ове организације је у Вашингтону, САД.

Слика 2. Структура јавних расхода према економској класификацији

Извор: Jittungsaku, W. (2014). *Elements of Expenditure Policy and Elements of Expenditure Policy and Expenditure Forecasting*

Основни предуслов за економску класификацију јавних расхода према приступу ММФ-а јесте усклађеност са Статистиком владиних финансија (*GFS – Government Finance Statistics*). Економска класификација јавних расхода разврстава расходе по природним врстама на: компензацију запосленима, издатке за робе и услуге, потрошњу фиксног капитала, камате, субвенције, грантове, социјалне накнаде. У складу са овом класификацијом област социјалних давања се дели на: социјалну помоћ у новцу и неновчаном облику, накнаде за социјалну помоћ у новцу и неновчаном облику и социјалне накнаде за запослене у новцу и неновчаном облику. Социјалне накнаде представљају трансфере у новцу или неновчаном облику, који имају за циљ заштиту целокупног или појединих група становништва од одређених социјалних ризика, односно околности које могу негативно утицати на благостање становништва кроз смањење прихода или друге начине.

1.3.3. ОЕЦД класификација јавних расхода

Општеприхваћена класификација јавних расхода развијена од стране ОЕЦД-а јесте функционална класификација јавних расхода. Функционална класификација јавних расхода се заснива на СОFOG (*Classification of the Functions of Government*) класификацији. СОFOG класификација је део Система националних рачуна (*System of National Accounts*) који је усвојен од стране Статистичке Комисије Уједињених Нација, на њеном 15. заседању 1968. године. Ова класификација је део сета класификација функција трошкова, познатих као „функционалне“ класификације. „Функционалне“ класификације су направљене да класификују одређене трансакције произвођача и три институционална сектора, тачније домаћинства, владине и невладине институције које служе домаћинствима. Оне су описане као „функционалне“ класификације зато што идентификују „функције“ у смислу „сврхе“ или „циљева“. У питању су следеће класификације:

- класификација индивидуалне потрошње према намени (СОICOP - *Classification of individual consumption by purpose*);
- класификација функција државе (СОFOG);
- класификација сврха непрофитних организација које служе домаћинствима (СОPNI – *Classification of the Purposes of Non-Profit Institutions Serving Households*), и
- класификација издатака произвођача према намени (СОPP – *Classification of the Outlays of Producers According to Purpose*).

Класификација државних функција (СОFOG) садржи два нивоа класификације. На првом нивоу класификације, сви јавни расходи су груписани у десет категорија. Ових десет категорија, које представљају први ниво поделе, су даље, груписане у више поткатегорија које чине други ниво класификације. Врсте јавних расхода према СОFOG класификацији приказане су у следећој табели.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 1. Врсте јавних расхода према класификацији државних функција
(COFOG)

Врста јавног расхода (први ниво класификације)	Поткатегоризација јавних расхода (други ниво класификације)
01 – Расходи општих јавних услуга	01.1 Извршни и законодавни органи, финансијски и фискални послови, спољни послови 01.2 Инострана економска помоћ 01.3 Опште службе 01.4 Основно истраживање 01.5 Опште јавне службе – Истраживање и развој 01.6 Опште јавне службе – неklasификоване на другом месту 01.7 Послови јавног дуга 01.8 Трансфери општег карактера између различитих нивоа власти
02 – Расходи за одбрану	02.1 Војна одбрана 02.2 Цивилна одбрана 02.3 Војна помоћ иностранству 02.4 Војна одбрана – Истраживање и развој 02.5 Одбрана – неklasификована на другом месту
03 – Расходи за јавни ред и безбедност	03.1 Службе полиције 03.2 Службе противпожарне заштите 03.3 Судови 03.4 Затвори 03.5 Јавни ред и безбедност – Истраживање и развој 03.6 Јавни ред и безбедност – неklasификовано на другом месту
04 – Расходи економских функција државе	04.1 Општи економски, комерцијални послови и послови везани за рад 04.2 Пољопривреда, шумарство, лов и риболов 04.3 Гориво и енергија 04.4 Рударство, производња и грађевинарство 04.5 Саобраћај 04.6 Комуникације 04.7 Остале делатности 04.8 Економски послови – Истраживање и развој 04.9 Економски послови – неklasификовани на другом месту
05 – Расходи за заштиту животне средине	05.1 Управљање отпадом 05.2 Управљање отпадним водама 05.3 Смањење загађености 05.4 Заштита биљног и животињског света и околине 05.5 Заштита животне средине – Истраживање и развој 05.6 Заштита животне средине – неklasификована на другом месту

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Врста јавног расхода (први ниво класификације)	Поткатегоризација јавних расхода (други ниво класификације)
06 – Расходи за унапређење становања	06.1 Развој становања 06.2 Развој заједнице 06.3 Водоснабдевање 06.4 Улична расвета 06.5 Послови становања и заједнице – Истраживање и развој 06.6 Послови унапређења становања – неklasификовани на другом месту
07 – Расходи за здравство	07.1 Медицински производи, помагала и опрема 07.2 Ванболничке услуге 07.3 Болничке услуге 07.4 Услуге јавног здравства 07.5 Здравство – Истраживање и развој 07.6 Здравство – неklasификовано на другом месту
08 – Расходи за рекреацију културу и религију	08.1 Услуге рекреације и спорта 08.2 Услуге културе 08.3 Услуге емитовања и штампања 08.4 Религијске и друге службе заједнице 08.5 Спорт, култура и религија – Истраживање и развој 08.6 Спорт, култура и религија – неklasификовано на другом месту
09 – Расходи за образовање	09.1 Предшколско и основно образовање 09.2 Средње образовање 09.3 Више образовање 09.4 Високо образовање 09.5 образовање које није дефинисано нивоом 09.6 Помоћне услуге у образовању 09.7 образовање – Истраживање и развој 09.8 образовање – неklasификовано на другом месту
10 – Расходи за социјалну заштиту	10.1 Болест и инвалидност 10.2 Старост 10.3 Корисници породичне пензије 10.4 Породица и деца 10.5 Незапосленост 10.6 Становање 10.7 Социјално угрожена лица - неklasификовано на другом месту 10.8 Социјална заштита – Истраживање и развој 10.9 Социјална заштита – неklasификовано на другом месту

Извор: OECD, (2021). *Government at a Glance 2021*. стр. 258

Функционална класификација јавних расхода заснована је на увиду у издвајања по појединим функцијама, што омогућава различите врсте анализа и задовољава опште интересе у погледу оцене и унапређења ефикасности политике јавних расхода. У складу са овом класификацијом расходи за социјалну заштиту, на пример, садрже 9 (девет)

категорија (врсти): расходе за болест и инвалидност, старост, породицу и децу, незапосленост, становање, социјалну помоћ становништву које није обухваћено редовним социјалним програмима, истраживање и развој социјалне заштите и активности социјалне заштите које нису нигде сврстане.

1.3.4. Класификација јавних расхода у Републици Србији

У Републици Србији примењује се економска класификација јавних расхода. *Укупни расходи буџета* су груписани у следеће категорије (Закон о буџетском систему, чл. 27):

1. Текући расходи

- расходи за запослене,
- расходи за куповину роба и услуга,
- расходи по основу отплате камата,
- субвенције,
- дотације међународним организацијама,
- трансфери осталим нивоима власти,
- трансфери организацијама обавезног социјалног осигурања,
- социјална заштита из буџета,
- остали текући расходи.

2. Капитални расходи

3. Буџетски кредити

4. Активирани гаранције

Консолидовани биланс Републике Србије садржи следеће категорије јавних расхода (*Билтен јавних финансија*, 2023):

1. Текући расходи

- *расходи за запослене,*
- *куповина роба и услуга,*
- *отплата камата,*
- *субвенције,*
- *социјална помоћ и трансфери, који укључују: пензије, накнаде незапосленим лицима, накнаде за боловања, социјалну помоћ и остале трансфери домаћинствима,*
- *остали текући расходи.*

2. Капитални расходи

3. Активирани гаранције

4. Буџетске позајмице

Кључне категорије расхода, према економској класификацији, у склопу консолидованих јавних расхода су: текући, капитални и нето буџетске позајмице. *Текући јавни расходи* представљају коначне одливе средстава из буџета, који нису намењени набавци нефинансијске имовине (Закон о буџетском систему, чл. 27). Ова категорија јавних расхода обухвата расходе државе који се манифестују кроз исплату новчаних средстава за финансирање плата радника и службеника, као и за давање материјалних добара која су неопходна за рад државних одгана. Поред ове врсте расхода, у текуће расходе убрајају се и социјални трансфери као расходи државе који су усмерени ка исплати пензија и инвалиднина и разне врсте социјалне помоћи, здравствено осигурање, образовање итд. *Капитални јавни расходи* обухватају све исплате намењене набавци нефинансијске имовине, изградњи грађевинских објеката и инфраструктуре, набавци опреме и залиха и куповини земљишта (Закон о буџетском систему, чл. 27). *Нето буџетске позајмице* представљају расходе за набавку финансијске имовине, која има за циљ спровођење одређене државне политике (Закон о буџетском систему, чл. 27).

1.4. Мерење ефикасности јавних расхода

Апсолутно и релативно велики износи буџетских средстава који су у савременим државама намењени јавној потрошњи све више актуелизују проблем ефикасности трошења јавних прихода. Независно од различитих теоријских ставова, у финансијској пракси се не доводи у питање корисност употребе јавних расхода без којих нема нормалног функционисања друштва. Крајем прошлог и почетком овог века, све више се истичу захтеви за преиспитивањем улоге државе, праћени потребом утврђивања рационалног коришћења јавних прихода, односно ефикасним трошењем јавних расхода. Инсистирање на ефикасности коришћења јавних прихода никако не сме да доведе у питање остваривање сврхе која се јавним расходима треба постићи (Анђелковић, 2012, стр. 72).

Ефикасност се, генерално, дефинише као однос аутпута према уложеном инпуту. Уколико се ова дефиниција ефикасности примени на јавне расходе, може се рећи да су јавни расходи ефикасни онда када се, обзиром на количину уложених средстава (монетарних и немонетарних), остварује максимално благостање за грађане неке државе

(Afonso et al., 2010.). Ефикасност јавних расхода се анализира и у односу на циљеве, како за државу у целини, тако и за поједине секторе, мере и политике. Уколико је, на пример, примарни циљ државе смањење ризика од сиромаштва, онда се ефикасност сагледава на основу односа расхода за социјалне трансфере и стопе релативног сиромаштва пре и после трансфера (*European Commisison*, 2016, стр. 7). Мерење ефикасности у социјалном сектору, на пример, представља велики изазов због чињенице да се резултати мере веома тешко, да на њих утичу и бројни други фактори (економски развој, запосленост, преференције и навике и сл.), а да су инпути (исказани као расходи за поједина социјална давања) често истовремено усмерени на испуњавање више циљева.

У литератури се могу срести различите методе мерења ефикасности примењене на јавне расходе. У даљем тексту биће представљене три групе метода за мерење ефикасности јавних расхода (Буршић, 2016, стр. 10):

- методе избора,
- композитни индикатори ефикасности јавних расхода,
- параметарске и непараметарске методе мерења ефикасности.

1.4.1. Примена метода избора у мерењу ефикасности јавних расхода

У оквиру метода избора биће представљене *Анализа трошкова и користи* (eng. *Cost-benefit Analysis – CBA*) и *Анализа ефикасности трошкова* (eng. *Cost-effectiveness Analysis – CEA*). Анализа трошкова и користи бави се утврђивањем и упоређивањем садашње вредности свих очекиваних трошкова и користи неког пројекта ради процене оправданости његове реализације. У случају јавних расхода ради се о друштвеним трошковима и користима. С обзиром на то да постоји одређени временски размак између настанка трошкова и остварене користи, у примени овог метода је неопходно користити дисконтовање, како би се трошкови и користи свели на упоредиве вредности. Сам поступак примене анализе трошкова и користи у мерењу ефикасности јавних расхода састоји се од следећих корака (Буршић, 2016, стр. 11):

- дефинисање пројекта,
- идентификација очекиваних користи и трошкова и њихово мерење,
- избор дисконтне стопе,
- дисконтовање трошкова и користи.

При процени очекиваних трошкова и користи треба узимати у обзир не само директне него и индиректне трошкове (Јурковић, 2002.). У примени метода Анализе трошкова и користи могу настати три проблема:

- проблем мерења користи и трошкова,
- проблем избора дисконтне стопе,
- проблем мултиваријантности и могућег сукоба циљева једног пројекта.

Проблем мерења друштвених користи и трошкова присутан је код јавних расхода, јер је резултат рада државе тешко дефинисати и исказати у неком конкретном производу или услузи, нпр. јавни ред и мир. Не постоји индекс који би све аспекте те мултидимензионалне категорије свео на један синтетички показатељ. Следећи проблем може настати при избору дисконтне стопе. Наиме, поставља се питање да ли при избору дисконтне стопе треба користити временске преференце индивидуалних потрошача или неку „друштвену стопу“. Временске преференце индивидуалних потрошача немогуће је утврдити и приказати на униформан начин, а и утврђивање „друштвене стопе“ је такође подложно критикама. Трећи проблем у примени Анализе трошкова и користи настаје када се неки пројекат мора вредновати са аспекта више друштвено релевантних независних циљева. У том случају је релативну важност сваког појединачног циља могуће утврдити једино политичком одлуком.

Анализа ефикасности трошкова представља алтернативу Анализи трошкова и користи. У пракси се анализа ефикасности трошкова најчешће спроводи када је немогуће спровести Анализу ефикасности трошкова. Сврха ове анализе је утврђивање најмање скупе опције јавне политике. Анализа ефикасности трошкова примењује се када је користи јавних политика тешко квантификовати и исказати у новчаним износима. Ова метода мерења ефикасности састоји се у дефинисању алтернативног програма који, уз најмање трошкова, обезбеђује остварење унапред утврђеног циља. Једноставност примене метода Анализе ефикасности трошкова у односу на Анализу трошкова и користи огледа се у томе што приликом примене овог метода циљеви не морају бити исказани у монетарном изразу. Примена Анализе ефикасности трошкова базира се на следећим претпоставкама (Afonso et al, 2003, стр. 2160):

- Друштвене користи од улагања у конкретни пројекат морају обезбедити макар повраћај висине улагања;
- Оптимални програм даје користи које су веће од улагања у тај програм.

Сам проблем избора алтернативног програма може се поставити на три начина (Буршић, 2016, стр. 12):

- Изабрани програм треба да води ка остварењу задатог циља уз најмање трошкове;
- Изабрани програм би требало да, у оквиру лимитираног износа средстава, у највећој мери води остварењу циља;
- Изабрани програм треба да обезбеди најповољнији однос између остварења циља и уложених средстава.

Као алтернатива Анализи трошкова и користи, Анализа ефикасности трошкова заокупља велику пажњу аутора који се баве проблемом ефикасности фискалне политике. Тако, на пример, Јаросински (Jarosiński, 2020), у свом чланку под називом „Анализа ефикасности трошкова државних инвестиционих пројеката“ (*Cost-Effectiveness Analysis (CEA) of Public Investment Projects*) анализира ефекте примене ове анализе у процесу доношења одлука у условима кризних појава, посебно ризика прекомерног буџетског дефицита и јавног дуга. Резултати до којих је дошао су показали да је у променљивим економским условима врло оправдано обратити пажњу на повећање ефикасности јавних инвестиционих пројеката. Аутор такође истиче да примена Анализе ефикасности трошкова може проширити истраживачке методе и побољшати их, јер њена примена долази до изражаја тамо где су друга истраживања често немогућа.

1.4.2. Мерење ефикасности јавних расхода композитним индикаторима

У литератури се могу пронаћи многи покушаји мерења ефикасности јавних расхода композитним индикаторима. Афонсо и сарадници (Afonso et al., 2010) дефинишу успех јавног сектора (eng. *Public Sector Performance*) као индикаторе аупута/исхода јавних активности. У том циљу добијену вредност стављају у однос са средствима утрошеним на ту активност да би добили ефикасност јавног сектора (eng. *Public Sector Efficiency*). По њима, успех јавног сектора је могуће исказати помоћу следеће формуле:

$$UJS_i = \sum_j UJS_{ij}$$

Где је:

UJS_i – индикатор успеха јавног сектора за i -ту земљу

UJS_{ij} – подиндикатор успеха јавног сектора за j -ту активност у i -тој земљи, при чему је:

$$UJS_{ij} = f(I_k),$$

Горња релација значи да вредност подиндикатора зависи од вредности неког социо-економског индикатора. Изабрани подиндикатори подељени су на процесне и

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

традиционалне. Као процесни подиндикатори изабрани су: квалитет администрације, здравства и образовања, а традиционални подиндикатори су показивали квалитет ове три темељне функције јавног сектора (Afonso et al, 2003, стр. 2160). Даље би се сваки од тих подиндикатора састојао од различитих социо-економских индикатора. На пример, за администрацију су укључени индикатори за корупцију, квалитет правосуђа, учешће сиве економије итд. Стављањем наведених индикатора у однос са потрошњом за наведене категорије добијају се индикатори ефикасности јавног сектора, који служе за поређење између држава. Међутим, такво поређење има доста недостатака. Један од недостатака се односи на аспект повезивања уложених ресурса са јасно дефинисаним аутпутима и издвајања утицаја јавних расхода на те аутпите. Други недостатак представља избор подиндикатора, који може бити високо субјективан и може садржати предрасуде оног ко врши њихов избор. На пример, индикатор „Величина јавног сектора“ може садржати претпоставке о задацима јавног сектора (Mandl et al., 2008). Без обзира на наведено, композитни индикатори представљају врло значајно средство за праћење различитих феномена од стране институција попут Светске банке и ОЕЦД-а. (Nardo et al., 2005).

Светска банка користи 6 индикатора за мерење квалитета управљања, од којих је један и Ефективност владе (*Worldwide Governance Indicators*). Овај индикатор обједињује перцепције о квалитету јавних услуга, квалитету јавних служби и степену њихове независности од политичких притисака, о квалитету формулисања и спровођења политике, као и о посвећености владе да спроводи дате политике. Вредност показатеља се исказује у јединицама стандардизоване нормалне дистрибуције, тј. у распону од око -2,5 до 2,5, а на основу перцентилног ранга се види у ком делу дистрибуције се земља налази у односу на друге земље у свету. У следећој табели дат је приказ земаља ОЕЦД-а које, према овом индикатору, у 2022. години имају перцентилни ранг изнад 95%, што у суштини значи да се ове земље налазе у 5% најбоље ранжираних земаља према индикатору Ефективност владе.

Табела 2. Ранг листа земаља ОЕЦД-а према индикатору Ефективност владе, 2022.

Земља	Вредност индикатора у 2022. години	Перцентилни ранг
Швајцарска	2,05	99,5
Данска	1,99	98,6

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Земља	Вредност индикатора у 2022. години	Перцентилни ранг
Норвешка	1,94	98,1
Луксембург	1,77	97,6
Финска	1,76	96,7
Јапан	1,62	96,2
Холандија	1,58	95,3

Извор: Worldwide Governance Indicators⁶

Извештај о глобалној конкурентности (*Global Competitiveness Report*) Светског економског форума омогућава да се сагледају и перцепције о ефикасности владе или учинку јавног сектора. Према методологији Светског економског форума, менаџери на највишим функцијама у овом сегменту процењују у којој мери се расипају и беспотребно троше државна средства. Додељујући оцене од 1 (један) до 7 (седам), они такође процењују оптерећеност регулативом, ефикасност законодавног оквира у решавању спорова и могућности за оспоравање регулативе, као и транспарентност владе приликом формулисања различитих политика. Резултати добијени емпиријским истраживањем комбинују се, затим, са статистичким показатељима (приходи и расходи буџета, буџетски дефицит, јавни дуг) и добија се индикатор ефикасности владе. Пет најбоље ранжираних земаља према овом индикатору приказано је у следећој табели.

Табела 3. Топ пет најбоље ранжираних земаља према индикатору Ефикасност владе и његовим компонентама у 2023. години

Место на ранг листи	Земља	Ранг према компонентама ефикасности				
		Јавне финансије	Пореска политика	Институционални оквир	Пословно законодавство	Друштвени оквир
1.	Швајцарска	4.	1.	1.	7.	5.
2.	Хонг Конг	8.	3.	11.	1.	23.
3.	Ирска	7.	18.	9.	3.	9.
4.	Катар	2.	2.	13.	21.	37.

⁶ <https://www.worldbank.org/en/publication/> (12.04.2022)

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Место на ранг листи	Земља	Ранг према компонентама ефикасности				
		Јавне финансије	Пореска политика	Институционални оквир	Пословно законодавство	Друштвени оквир
5.	Данска	5.	53.	2.	2.	1.

Извор: IMD, (2023). *World Competitiveness Booklet*

1.4.3. Параметарске и непараметарске методе мерења ефикасности јавних расхода

Кључна разлика између параметарских и непараметарских метода мерења ефикасности јавних расхода огледа се у начину процене границе ефикасности. Код параметарских метода је потребно *ex-ante* дефинисати облик функције за границу ефикасности (Mandl et al., 2008.), док се у оквиру непараметарских метода граница ефикасности формира на основу инпут и аутпут података, уз помоћ метода математичког програмирања. Та граница ефикасности представља најбољу праксу према којој се утврђује ефикасност проматраних јединица. Предности непараметарских метода огледају се у томе што пружају могућност употребе више аутпута, као и у томе да не постоји потреба за претпостављањем облика функције границе ефикасности. Главни недостатак параметарских метода огледа се у њиховој детерминистичкој природи. Наиме, код ових метода резултати анализе у великој мери зависе од избора и величине узорка, броја и врсте инпута и оутпута. Ови методи су такође осетљиви на грешке у мерењима (Mandl et al., 2008.). У наставку ће бити приказана једна метода која припада параметарским методама (*Анализа стохастичке границе ефикасности*) и једна метода која припада непараметарским методама (*Анализа обавијања података*).

Анализа стохастичке границе ефикасности (Stochastic Frontier Analysis)

Анализа стохастичке границе ефикасности је параметарска метода мерења ефикасности која се у литератури широко примењује. Полазну основу овог метода представља функција која даје максималан могући аутпут уз неки инпут:

$$y_i = f(x_i, \beta)$$

Где је:

y_i – максимални оутпут који се може постићи са x_i вектором нестохастичких инпута,

β – вектор непознатих параметара које треба проценити.

Уколико се у горњи израз дода случајна променљива u_i која представља техничку неефикасности која може узети вредност ≥ 0 , добија се следећи израз:

$$y_i = f(x_i, \beta) - u_i$$

Како би се обухватила и појава статистичких сметњи или било каквих грешака у мерењу, тј. било каквих догађаја који су изван контроле посматране јединице, додаје се симетрична случајна променљива ε_i (Kokkinou, 2009.), па израз добија следећи облик:

$$y_i = f(x_i, \beta) - u_i + \varepsilon_i$$

Овај израз представља облик стохастичке границе ефикасности, где се претпоставља да свака девијација од ње има компоненту неефикасности и компоненту утицаја стохастичних догађаја.

Анализа стохастичке границе ефикасности јавних расхода нашла је највећу примену у анализи ефикасности расхода за здравствену заштиту. Примењујући анализу стохастичке границе ефикасности у свом истраживању у овој области, Оглоблин (Ogloblin, 2011) је дошао до закључка да је неефикасност система здравствене заштите у инверзној вези са дохотком по глави становника и директној вези са показатељима неједнакости дохотка. Такође, група аутора из Кине (Houng et al, 2023) применила је овај метод на податке панела који се базирао на узорку од 158 земаља у циљу утврђивања начина на који је државна потрошња утицала на продуктивност и њену декомпозицију пре и током избијања пандемије КОВИД-19. Резултати истраживања су показали да расходи за здравствену заштиту повећавају продуктивност, док расходи за војску успоравају продуктивност и њену декомпозицију. У контексту пандемије КОВИД-19 ови ефекти су још већи.

Анализа обавијања података (Data Envelopment Analysis)

Анализа обавијања података представља скуп метода и модела емпиријске процене релативне ефикасности више јединица (доносилаца одлука) и базира се на линеарном програмирању. Сам назив методе произлази из тога да граница ефикасности обавија скуп података, тј. сви подаци се налазе на граници ефикасности или испод границе (Мартић et al., 2009.). Главна предност ове методе огледа се у томе што допушта више инпута и аутпута. Ова метода пружа информације везане уз ефикасност и друге информације директно из података, а њена примена подразумева испуњење минималног броја претпоставки. Из тих разлога се метода обавијања података широко примењује у

практи. Један од примера је примена анализе обавијања података у сврху компаративне анализе ефикасности јавне потрошње нових чланица Европске уније (Baciu & Botezat, 2016). Користећи композитне индикаторе у анализи обавијања података, Бачу и Ботезат су се фокусирали на земље нове чланице ЕУ с обзиром на то да су током последње деценије те земље биле укључене у процес приступања и интеграције, што је имало импликације на величину и ефикасност њиховог јавног сектора. Резултати до којих су аутори дошли показују да „старе“ чланице ЕУ, које су више улагале у секторе у којима се учинак постиже у дужем временском интервалу, земље Централне и Источне Европе су усмеравале јавне расходе на расподелу јавних добара, прерасподелу прихода и стабилизацију привреде. Упознате са критеријумима приступања, нове државе чланице ЕУ су одлучиле да инвестирају у стабилизацију функција и постизање одређених економских параметара, па своје ограничене ресурсе усмеравају ка секторима као што су образовање или здравство. Међутим, у овим земљама висока ефикасност је постигнута управо у областима у које је мање улагано. Анализа обавијања података, као метод за анализу ефикасности јавних расхода, нашла је своју примену и у истраживању ефикасности јавних расхода локалних влада у Кини (Ou et al, 2020). Полазећи од чињенице да су јавне инвестиције кључни покретач кинеске економије, аутори су се у истраживању фокусирали управо на овај сегмент јавне потрошње. Користећи податке о 31 провинцији за временски период од 18 година (од 2000. до 2017. године), аутори су оценили непараметарски Тобит модел, при чему су до података о ефикасности јавних расхода дошли применом Анализе обавијања података. Резултати истраживања показали су да је ефикасност јавне потрошње делимично детерминисана структуром потрошње, тј. да је ефикасност јавних расхода растућа функција њихове структуре до неке оптималне стопе, која се процењује на 19-23 процента. Како је већина локалних самоуправа у Кини претерано улагала по овом стандарду, аутори су дошли до закључка да би побољшање управљања буџетом подразумевало да се креатори политике много више фокусирају на неинвестиционе пројекте, као што су образовање и здравствена заштита.

II ДИНАМИЧКА АНАЛИЗА ОБИМА И СТРУКТУРЕ ЈАВНИХ РАСХОДА У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2.1. Класификација земаља ОЕЦД-а за потребе анализе обима и структуре јавних расхода

Проблем величине јавних расхода представља једно од значајнијих питања савремених јавних финансија. Детерминисање нивоа јавних расхода на одговарајући начин је врло битно, како би се могли прикупити приходи који ће омогућити њихово покривање. Колики ће расходи државе бити зависи од величине њене територије, броја становника, као и њеног уређења. Иако су јавни расходи мање флексибилни од јавних прихода, они су, ипак, осетљиви на економска кретања и на њих се рефлектују историјске и актуелне политичке одлуке. На пример, владе би могле да изаберу да преносе ресурсе путем субвенција и грантова или да своју потрошњу усмере ка пружању подршке одређеном привредном сектору или групи унутар друштва.

Организација за економску сарадњу и развој (*Organization for Economic Cooperation and Development – OECD*) је међународна економска организација основана 14. децембра 1960. године. Настала је као наследник Организације за европску економску сарадњу (*Organization for European Economic Cooperation - ОЕЕС*) формиране 1948. године у склопу Маршаловог плана (Плана европске обнове) с циљем реконструкције европске привреде разорене у Другом светском рату. ОЕЦД је консултативна организација, без снаге обавезивања било које од својих чланица. Седиште ОЕЦД-а се налази у Паризу.

У ОЕЦД-у постоји 20 земаља чланица оснивача. Земље оснивачи ОЕЦД-а су: Турска, САД, Аустрија, Канада, Холандија, Француска, Немачка, Луксембург, Енглеска, Италија, Белгија, Ирска, Данска, Грчка, Шведска, Швајцарска, Исланд, Шпанија, Норвешка и Португалија. Касније су се овим земљама придружиле нове чланице ОЕЦД-а и то: Финска, Јапан, Аустралија, Јужна Кореја, Нови Зеланд и Мексико. Након распада Совјетског Савеза, са циљем убрзања своје интеграције са Западом, деведесетих година прошлог века укључене су следеће земље: Мађарска, Чешка, Пољска и Словачка. Од 2010. године у ову организацију укључене су Естонија, Словенија, Израел, Чиле, Летонија (2016), Литванија (2018) и Колумбија (2020). Последња земља укључена у ОЕЦД је Костарика (мај 2021). Поред земаља чланица, треба споменути и земље које

имају директне везе с ОЕЦД-ом, али нису чланице. То су: Индија, Кина, Индонезија, Бразил и Република Јужна Африка⁷.

Подручја деловања и рада ОЕЦД-а су: развојна политика и кооперација, енергетика, развој трговине, финансијска и фискална питања, социјална проблематика, запошљавање, едукација, екологија, наука и технологија, индустрија, пољопривреда и рибарство.

У главне задатке ОЕЦД-а убрајају се (*Discover the OECD*, <https://www.oecd.org/general/Key-information-about-the-OECD.pdf>):

- пружање и објављивање економских, социјалних и статистичких података;
- праћење и истраживање промена и развоја животне средине, пољопривреде, науке и технологије и трговинске и финансијске политике;
- анализирање и предвиђање кретања у економији;
- упоређивање политичких искустава различитих земаља, тражење решења за уочене заједничке проблеме, идентификовање добре праксе, помоћ земљама чланицама ОЕЦД-а у координацији домаћих и међународних политика.

У анализама Међународног монетарног фонда све земље света су сврстане у две категорије: напредне економије и растуће економије. Главни критеријуми за сврставање земаља у једну од ове две категорије су (*International Monetary Fund*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>):

- бруто друштвени производ *per capita*,
- диверзификација извоза (земље са високим БДП-ом не сматрају се напредним економијама ако се њихов извоз састоји углавном од неколико роба),
- степен интеграције у глобални финансијски систем (укључује и обим међународне трговине земље и њено усвајање и учешће у међународним финансијским институцијама).

Од 37 земаља чланица ОЕЦД-а, према наведеним критеријумима Међународног монетарног фонда, 31 земља је сврстана у категорију напредних економија, док је шест земаља (Чиле, Колумбија, Мађарска, Мексико, Пољска и Турска) сврстано у групу растућих економија.

За потребе анализе у овом истраживању подаци о консолидованим јавним расходима су преузети из базе ОЕЦД-а. Подаци о јавним расходима су изведени из статистике националних рачуна ОЕЦД-а (*OECD National Accounts Statistics*) која се

⁷ Our global reach, <https://www.oecd.org/about/members-and-partners>

заснива на Систему националних рачуна (СНА)⁸, скупу међународно договорених концепата, дефиниција, класификација и правила за национално рачуноводство. Већина земаља ОЕЦД-а делимично или у потпуности примењује ажурирану методологију СНА из 2008. године. Јавни расходи, по овој методологији, обухватају следеће економске трансакције (ОЕЦД, *Government at a Glance*, 2019, стр. 72): Куповина роба и услуга (међупотрошња), Расходи за запослене, Субвенције, Отплата камата, Социјална помоћ и трансфери (који се састоје од социјалних давања осим социјалних трансфера у природи и социјалних трансфера у природи који се пружају домаћинствима преко тржишних произвођача), Остали текући расходи (углавном текући трансфери, али и други мањи расходи везани за производњу и прилагођавање за промену права на пензију) и Капитални издаци (тј. капитални трансфери и инвестиције). Све ове трансакције на нивоу владе се евидентирају на консолидованој основи.

У бази података ОЕЦД-а у структури консолидованих јавних расхода само су приказани текући јавни расходи и капитални јавни расходи. Такође, у тој бази нема података за Чиле, тако да ова земља није укључена у анализу. Где год су недостајали подаци, допуњени су применом једноструке импутације (замена недостајуће вредности просеком те категорије). Допуна података је била неопходна како би се формирао балансирани панел и, на тај начин, могле да се спроведу све даље анализе.

2.1.1. Волумен и структура консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а

Јавни расходи варирају од земље до земље и током времена због фактора као што су економски услови, привредни приоритети, демографски токови, политичка идеологија и слично. У условима економске кризе или промене економских услова, владе могу повећати потрошњу да би стимулисале раст или смањиле потрошњу да би контролисале дефиците. Старење становништва, такође, може утицати на структуру и динамику јавних расхода. Актуелне политичке идеологије могу утицати на састав јавне

⁸ Систем националних рачуна „SNA 2008” (*System of National Accounts - SNA 2008*) је најновија верзија међународног статистичког стандарда за националне рачуне, усвојена од стране Статистичке комисије Уједињених нација (United Nations System of National Accounts- UNSNA). У великој мери је конзистентан са Европским системом националних и регионалних рачуна – ECA 2010 (European system of national and regional accounts - ESA 2010).

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

потрошње, при чему неке владе фаворизују програме социјалне заштите, а друге стављају нагласак на одбрану или инфраструктуру⁹.

У напредним економијама, становништво и економски раст имају тенденцију да буду стабилни, а улагања се више усмеравају према потрошњи и квалитету живота. Јавни расходи, исказани као проценат БДП-а, у напредним економијама се, према подацима Међународног монетарног фонда, крећу од 42% (2010. година) до 47% (2022. година). Просечан волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010 до 2022. године је приказан у Табели бр. 4.

Табела 4. Просечан волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Консолидовани јавни расходи као % БДП
2010.	45,68
2011.	44,56
2012.	44,22
2013.	44,17
2014.	43,52
2015.	42,86
2016.	42,23
2017.	41,49
2018.	41,50
2019.	41,75
2020.	48,16
2021.	45,96
2022.	43,15

Извор: *Израчунато према ОЕЦД, (2021). Government at a Glance 2010-2022*

⁹ <https://www.tutor2u.net/economics/reference/4-5-1-public-expenditure-edexcel>

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Категорија напредних економија, као што је већ истакнуто, састоји се од 31 земље. Поред заједничких карактеристика које их сврставају у категорију напредних земаља, свака од ових земаља има своје специфичности.

Табела 5. Преглед минималног и максималног волумена консолидованих јавних расхода исказаних у % БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Минимални обим		Максимални обим	
	Земља	% БДП	Земља	% БДП
2010.	Кореја	18,63	Ирска	64,89
2011.	Кореја	19,07	Данска	56,43
2012.	Кореја	19,67	Данска	57,95
2013.	Кореја	19,90	Словенија	60,26
2014.	Кореја	19,75	Финска	57,27
2015.	Кореја	19,74	Француска	56,79
2016.	Кореја	19,49	Француска	56,68
2017.	Кореја	19,64	Француска	56,50
2018.	Кореја	20,38	Француска	55,64
2019.	Кореја	22,55	Француска	55,35
2020.	Кореја	25,09	Француска	61,51
2021.	Ирска	24,35	Француска	59,11
2022.	Ирска	21,23	Француска	58,34

Извор: OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

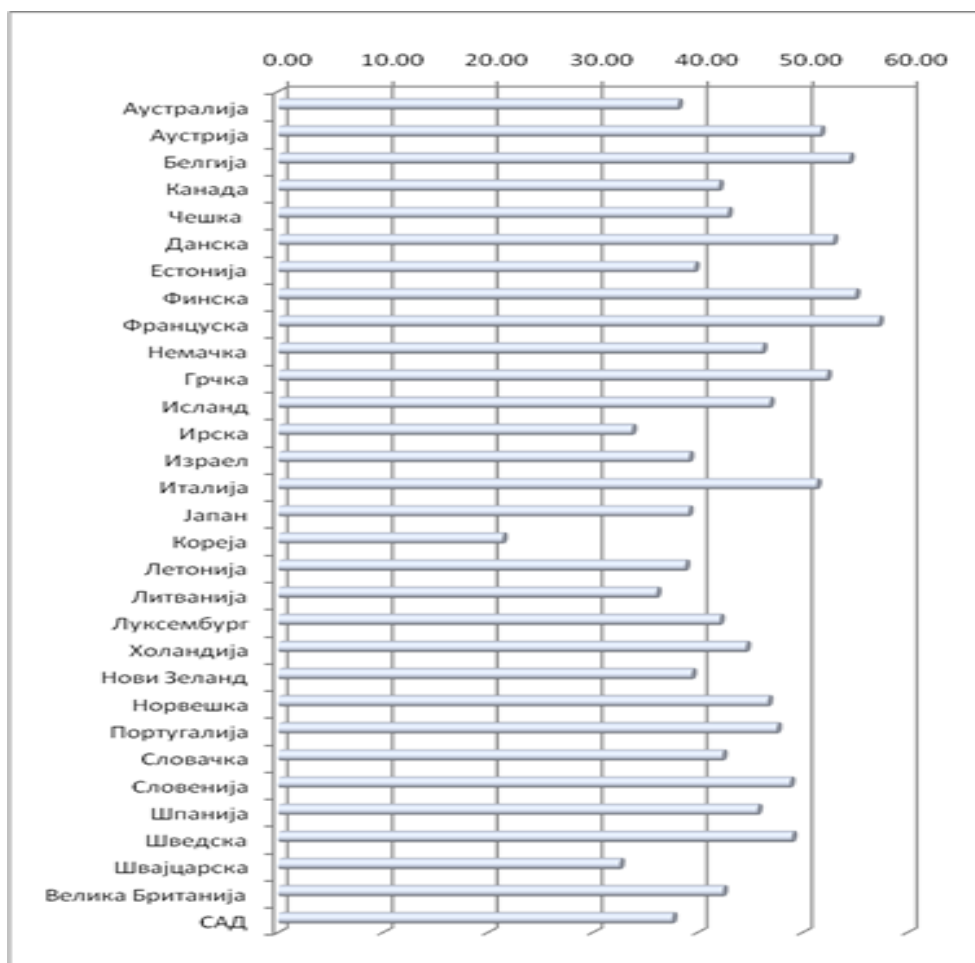
У анализираном периоду, у оквиру напредних економија, најмањи волумен консолидованих јавних расхода има Кореја (18,63% у 2010. години). Ова земља, иначе, има дугу историју фискалне опрезности, што се огледа у релативно малим буџетским дефицитима и ниском јавном дугу. Међутим, низак ниво јавне потрошње такође

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

одражава незрелост система социјалне заштите, као и релативно низак ниво јавних услуга. У новије време јавне финансије Кореје су суочене са озбиљним притисцима за повећаном потрошњом. Предвиђања су да ће старење становништва у Кореји бити изузетно брзо, што ће подстицати захтев за већом потрошњом на пензије и здравство. Друго, мрежа социјалне сигурности коју обезбеђује држава се шири удаљавањем, јер се Кореја постепено удаљава од традиционалне социјалне заштите коју обезбеђује породица.

Са друге стране, највећи волумен консолидованих јавних расхода у 2010. години има Ирска (64,89%), док у периоду од 2015 до 2022. године то важи за Француску (61,51% у 2020. години). Један од главних узрока овако високог учешћа јавних расхода су издаци државе намењени социјалној заштити. Просечан волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у анализираном периоду приказан је на Графикону 1.

Графикон 1. Просечан обим консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП)

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Са графика се може уочити да, у посматраном периоду, у седам напредних економија просечан обим консолидованих јавних расхода прелази 50% БДП-а. Те економије су: Аустрија (51,71%), Белгија (54,48%), Данска (52,93%), Финска (55,04%), Француска (57,28%), Грчка(52,33) и Италија (51,35%).

Анализа динамике консолидованих јавних расхода базира се на првим диференцијама обима консолидованих јавних расхода исказаних као % БДП-а (разлике између два узастопна периода), као и разликама у односу на прву годину посматрања (2010. година).

Табела 6. Динамика консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Прве диференције	Промена у односу на 2010. (у %)
2010.	-	-
2011.	-1,12	-1,12
2012.	-0,34	-1,46
2013.	-0,05	-1,50
2014.	-0,65	-2,15
2015.	-0,66	-2,82
2016.	-0,63	-3,45
2017.	-0,74	-4,18
2018.	0,01	-4,18
2019.	0,25	-3,93
2020.	6,41	2,48
2021.	-2,20	0,28
2022.	-2,45	-2,17

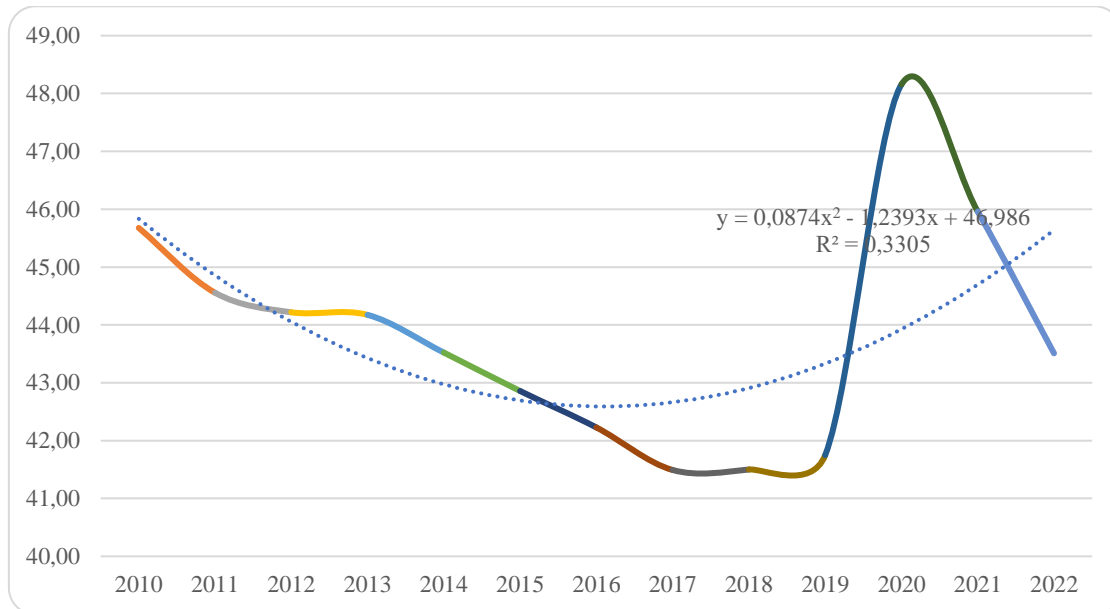
Извор: Израчунато према Табели 4

Према показатељима динамике, просечан волумен консолидованих јавних расхода се у напредним економијама ОЕЦД-а константно смањивао из године у годину, све до 2018. године. Од ове године просечан волумен јавних расхода бележи повећање, да би у

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2020. години био 6,41% виши у односу на претходну годину. Разлог за овако нагли скок волумена јавних расхода је пандемија КОВИД-а 19, која је изазвала повећање јавних расхода у целом свету, а не само напредним економијама ОЕЦД-а.

Графикон 2. Тренд кретања консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

На основу података о просечним вредностима волумена консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а оцењена је линија тренда која најбоље апроксимира кретање јавне потрошње у овим земљама. Резултати оцене показали су да кретање консолидованих јавних расхода у напредним економијама најбоље апроксимира функција параболног тренда. Оцењени параметри ове функције упућују на закључак да се волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама смањивао у просеку за 1,239% у анализираном периоду. Најнижи ниво расхода забележен је у периоду од 2017 до 2019. године (око 41% БДП-а) да би 2020. године био начињен велики заокрет ка порасту јавних расхода. Узрок оваквом тренду је драстично повећање расхода за здравствену заштиту условљено пандемијом КОВИД-19.

У структури консолидованих јавних расхода у анализираном периоду доминирају текући јавни расходи. Њихово учешће се креће од 83,22% (2022. година) до 90,76% (2016. година).

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 7. Структура консолидованих јавних расхода у напредним економијама у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Учешће текућих јавних расхода (%)	Учешће капиталних јавних расхода (%)
2010.	86,93	13,07
2011.	88,97	11,03
2012.	88,57	11,43
2013.	88,97	11,03
2014.	88,85	11,15
2015.	89,40	10,59
2016.	90,76	9,24
2017.	89,99	10,01
2018.	89,82	10,18
2019.	89,88	10,12
2020.	89,33	10,67
2021.	88,38	11,62
2022.	86,22	13,78

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

У анализираном периоду просечно учешће текућих јавних расхода у консолидованим јавним расходима изнад 92% имале су следеће земље: Белгија, Португалија, Данска, Италија, Немачка, Финска и Аустрија.

Табела 8. Листа напредних економија са највећим учешћем текућих јавних расхода у консолидованим јавним расходима у периоду од 2010. до 2022. године

Држава	Учешће текућих јавних расхода у консолидованим јавним расходима (%)
Белгија	93,25

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Држава	Учешће текућих јавних расхода у консолидованим јавним расходима (%)
Португалија	92,75
Данска	92,69
Италија	92,67
Немачка	92,64
Финска	92,15
Аустрија	92,03

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2011-2023*

Кореја је једина земља у којој је просечно учешће текућих расхода у структури консолидованих јавних расхода мање од 80%. Учешће текућих јавних расхода у овој земљи износи у просеку 79.84%.

2.1.2. Компаративни преглед обима и структуре консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а

Растуће економије имају тенденцију да троше велике количине на инфраструктуру и друге пројекте како би подстакле економски раст. Ове економије извозе доста своје робе потрошачима који живе у богатијим развијеним привредама и, полазећи од ниже базе, често бележе бржи раст БДП-а. Обим јавних расхода, исказан као проценат БДП-а, у растућим економијама у свету у периоду од 2010. до 2022. године кретао се у интервалу од 29% до 33,5% (*International Monetary Fund, World Economic Outlook Database*).

Табела 9. Обим консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Консолидовани јавни расходи као % БДП-а
2010.	37,55
2011.	36,91

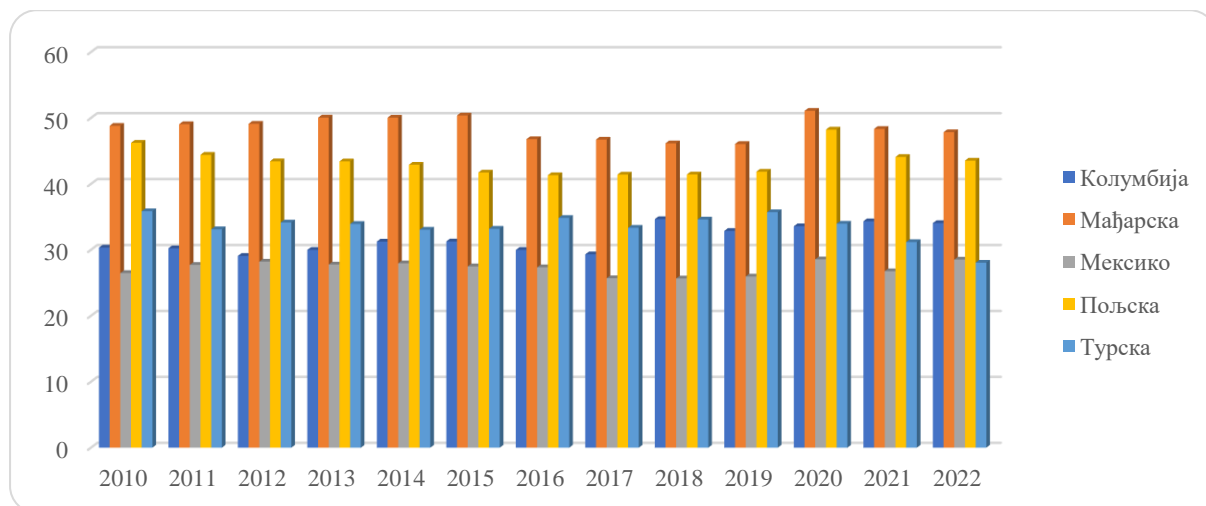
**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Консолидовани јавни расходи као % БДП-а
2012.	36,80
2013.	37,04
2014.	37,05
2015.	36,82
2016.	36,06
2017.	35,30
2018.	36,50
2019.	36,49
2020.	39,09
2021.	36,94
2022.	36,41

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

У растућим економијама ОЕЦД-а просечан обим консолидованих јавних расхода креће се од 35,30% (2017. година) до 39,09% (2020. година). Обим консолидованих јавних расхода по земљама приказан је на Графикону 3.

Графикон 3. Компаративни приказ обима консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а

Извор: OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У групи растућих економија, обим консолидованх јавних расхода је најмањи у Мексику и креће се од 25,71% БДП у 2015. години до 28,53% у 2023. години. Са друге стране, обим консолидованих јавних расхода исказан као проценат БДП-а највећи је у Мађарској и креће се од 46,05% у 2019. години до 51,83% у 2020. години. Велики обим консолидованих јавних расхода у Мађарској је последица чињенице да је ова земља лидер у јавним улагањима, али да може учинити више да ова потрошња буде ефикасна.

Табела 10. Просечан обим консолидованих јавних расхода
у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Просечан обим консолидованих јавних расхода (% БДП)
Колумбија	31,62
Мађарска	48,50
Мексико	27,24
Пољска	43,39
Турска	33,47

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

На основу кретања обима консолидованих јавних расхода по годинама израчунате су просечне вредности по земљама. Мексико је земља са најнижим просечним обимом консолидованих јавних расхода у анализираном периоду (27,24% БДП-а), док у Мађарској тај проценат износи 48,50, што представља највећу просечну вредност у групи растућих економија. Мађарска је у 2019. години остварила највиши обим инвестиција у оквиру ОЕЦД земаља (6,3% БДП-а), али је, са друге стране, Мађарска и једна од две земље ОЕЦД-а која не обезбеђује транспарентност у трошењу јавних средстава, нити разматра ту могућност (*Government at a Glance 2021 Country Fact Sheet, Hungary*, <https://www.oecd.org/gov/gov-at-a-glance-2021-hungary.pdf>).

Промене у обиму консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а израчунате су применом исте методологије као и у случају напредних економија. Преглед резултата приказан је у табели која следи.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

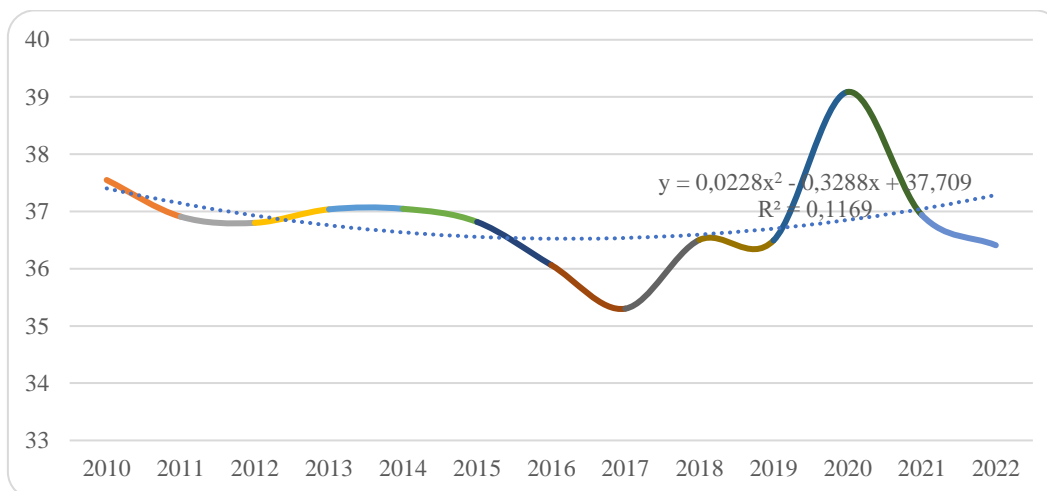
Табела 11. Промене у обиму консолидованих јавних расхода
у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Прве диференције	Промена у односу на 2010. (у %)
2010.	-	-
2011.	-0,64	-0,64
2012.	-0,11	-0,75
2013.	0,24	-0,51
2014.	0,01	-0,50
2015.	-0,23	-0,73
2016.	-0,75	-1,49
2017.	-0,76	-2,25
2018.	1,20	-1,05
2019.	-0,01	-1,06
2020.	2,59	1,54
2021.	-2,15	-0,61
2022.	-0,53	-1,14

Извор: Израчунато према Табели бр. 9

Анализом динамике обима консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а може се доћи до сличног закључка као и у случају напредних економија. Обим консолидованих јавних расхода се у растућим економијама ОЕЦД-а константно смањивао све до 2020. године, када је пандемија КОВИД-19 изазвала њихово повећање. Када се посматра кретање обима консолидованих јавних расхода, може се уочити да је у 2022. години обим консолидованих јавних расхода исказан као проценат БДП-а у растућим економијама за 1,14% нижи у односу на 2010. годину. Разлог за то је повећање БДП-а у овим земљама.

Графикон 4. Тенденција у кретању обима консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

Испитивањем дугорочне тенденције у кретању обима јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а, утврђено је да се обим јавних расхода у овим земљама у анализираном периоду смањивао у просеку за 0,328%. Период од 2010. до 2017. године карактерише константно смањење обима консолидованих јавних расхода, да би након 2017. године консолидовани јавни расходи у растућим економијама ОЕЦД-а повећавали свој обим и достигли максимум у 2020. години, из већ поменутог разлога.

Табела 12. Структура консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Учешће текућих јавних расхода (%)	Учешће капиталних јавних расхода (%)
2010.	84,0	16,0
2011.	86,1	13,9
2012.	86,9	13,1
2013.	87,8	12,2
2014.	87,28	12,72
2015.	86,88	13,12
2016.	88,32	11,68

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Учешће текућих јавних расхода (%)	Учешће капиталних јавних расхода (%)
2017.	87,26	12,74
2018.	86,52	13,48
2019.	87,98	12,02
2020.	86,75	13,25
2021.	87,2	12,8
2022.	83,6	16,4

Извор: Израчунато према OECD, (2021). *Government at a Glance 2010-2022*

Као и у случају напредних економија, и у растућим економијама ОЕЦД-а доминантна категорија су текући јавни расходи. Њихово просечно учешће се креће од 83,6% (2022. година) до 87,98% (2019. година).

Табела 13. Структура консолидованих јавних расхода
у растућим економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2011. до 2022. године

Година	Учешће текућих јавних расхода (%)	Учешће капиталних јавних расхода (%)
Колумбија	89,9	10,1
Мађарска	84,0	16,0
Мексико	83,7	16,3
Пољска	88,6	11,4
Турска	88,4	11,6

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2011-2022*

Посматрано по земљама, Колумбија је земља са највећим учешћем текућих јавних расхода (89,9%). Најмање учешће текућих јавних расхода у структури консолидованих јавних расхода има Мексико (83,7%). Један од разлога је чињеница да Мексико троши реалтивно мали део свог државног буџета на социјална давања, која су иначе

доминантна категорија у структури текућих расхода у свим осталим растућим економијама ОЕЦД-а.

2.1.3. Сагледавање обима и структуре консолидованих јавних расхода у Републици Србији

Фискални систем финансирања државних и других функција у Републици Србији састоји се од три подсистема:

- буџет Републике и покрајински буџет;
- буџети општина и градова;
- фондови обавезног социјалног осигурања.

У Републици Србији се највећи део јавних расхода финансира на републичком нивоу, па Република располаже и највећим средствима. Међу најважнијим расходима су пензије, здравствена заштита, одбрана, социјална заштита, образовање, наука, државна администрација. У јавне расходе на нивоу локалних заједница (општине и градови) у Републици Србији најпре спадају расходи за комуналне делатности и јавни расходи намењени администрацији. Влада Републике Србије за сваку годину утврђује биланс јавних прихода и јавних расхода. Општим билансом јавних прихода и расхода је дат бруто износ прихода и расхода свих нивоа власти, при чему је приликом утврђивања и праћења јавних прихода и расхода неопходно извршити консолидацију.

Табела 14. Обим консолидованих јавних расхода у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Консолидовани јавни расходи (млрд. дин.)	Консолидовани јавни расходи (% БДП)
2010.	1.419,45	43,70
2011.	1.526,13	42,25
2012.	1.717,31	45,07
2013.	1.750,15	42,47
2014.	1.878,88	45,16
2015.	1.843,97	42,73

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Консолидовани јавни расходи (млрд. дин.)	Консолидовани јавни расходи (% БДП)
2016.	1.896,66	41,89
2017.	1.921,10	40,35
2018.	2.073,04	40,86
2019.	2.289,67	42,23
2020.	2.697,74	49,01
2021.	2.971,32	47,40
2022.	3.328,18	46,90

Извор: Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*¹⁰

Консолидовани јавни расходи Републике Србије за период од 2010. до 2022. године приказани су и у апсолутном изразу (у милијардама динара) и у релативном износу (као % БДП-а). Највећи обим јавних расхода је забележен у 2020. години када су консолидовани јавни расходи достигли учешће од 49,01% БДП-а. Растући дефицит у овој години је довео до повећања бруто потреба за финансирањем, које су задовољене издавањем еврообвезница и солидном активношћу на домаћем тржишту дуга, као и из више међународних кредита. Консолидовани јавни расходи у Републици Србији су, у релативном износу, у посматраном периоду на нивоу просечног обима напредних економија.

Табела 15. Структура консолидованих јавних расхода у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Текући расходи	Капитални расходи	Активирани гаранције ¹¹	Буџетске позајмице ¹²
2010.	90,29%	7,40%	0,19%	2,11%

¹⁰ <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci/2023>

¹¹ *Активирани гаранције* представљају део дуга неког јавног предузећа, града или државе који је Република Србија преузела на себе када јавно предузеће, град или општина нису били у стању да га врате.

¹² *Нето буџетске позајмице* подразумевају набавку финансијске имовине која има за циљ спровођење државне политике.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Текући расходи	Капитални расходи	Активирани гаранције ¹¹	Буџетске позајмице ¹²
2011.	90,86%	7,28%	0,21%	1,64%
2012.	90,20%	7,36%	0,22%	2,22%
2013.	92,71%	4,80%	0,45%	2,04%
2014.	90,33%	5,14%	1,58%	2,95%
2015.	92,01%	6,21%	1,63%	0,15%
2016.	90,42%	7,35%	2,06%	0,18%
2017.	90,85%	6,97%	1,50%	0,69%
2018.	89,11%	9,61%	0,95%	0,33%
2019.	87,42%	11,63%	0,47%	0,48%
2020.	87,22%	10,87%	0,28%	1,64%
2021.	82,30%	15,70%	0,26%	1,73%
2022.	77,48%	15,81%	0,53%	6,18%
Просек	88,55%	8,93%	0,80%	1,72%

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу података Министарства финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

У структури консолидованих јавних расхода у Републици Србији доминирају текући расходи, чије је просечно учешће у посматраном периоду 88,55%. Учешће капиталних јавних расхода у анализираном периоду показује велике осцилације, те се тако кретало од 4,8% (у 2013. години) до 15,81% (у 2022. години). Просечно учешће ове категорије јавних расхода у посматраном периоду износи 8,93%. Учешће буџетских позајмица у анализаном периоду износи просечно 1,72%, а активираних гаранција 0,80%. Поред капиталних јавних расхода, велике осцилације карактеришу и кретање буџетских позајмица. Учешће ове категорије расхода у капиталним расходима се у анализираном периоду кретало од 0,15% (2015. година) до 6,22% у 2022. години. Према извештају Фискалног савета, расходи су пробили буџетски оквир за око 15 одсто и то највећим делом због тога што су нето буџетске позајмице извршене у износу који је 15 пута већи од планираног. Фискални савет оценио је да се пропуст догодио јер Влада

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Републике Србије буџетом за 2022. годину уопште није предвидела издатке за покривање губитка и Србијагаса и ЕПСа- (<https://www.fiskalnisavet.rs/analize-stavovi-predlozi.php>).

2.1.3.1. Динамичка анализа волумена консолидованих јавних расхода у Републици Србији

Динамичка анализа волумена консолидованих јавних расхода у Републици Србији подразумева израчунавање апсолутних и релативних промена, како укупног износа консолидованих јавних расхода, тако и њихове структуре. Вредности приказане у наредној табели односе се на промене у обиму консолидованих јавних расхода. Релативне промене у обиму консолидованих јавних расхода базирају се на израчунатим вредностима ланчаних и базних (2010=100) индекса.

Табела 16. Апсолутне и релативне промене у обиму консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Апсолутна промена (млрд. дин)	Релативна промена	Релативна промена у односу на 2010. год.
2010.	-	-	-
2011.	106,67	7,52%	7,52%
2012.	191,18	12,53%	20,98%
2013.	32,84	1,91%	23,30%
2014.	128,73	7,36%	32,37%
2015.	-34,91	-1,86%	29,91%
2016.	52,69	2,86%	33,62%
2017.	24,44	1,29%	35,34%
2018.	151,94	7,91%	46,05%
2019.	216,63	10,45%	61,31%
2020.	408,07	17,82%	90,06%

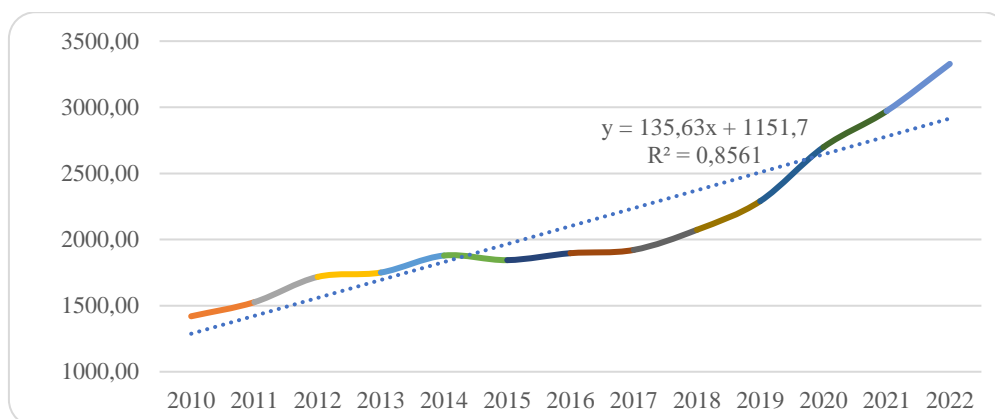
УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Година	Апсолутна промена (млрд. дин)	Релативна промена	Релативна промена у односу на 2010. год.
2021.	273,58	10,14%	109,33%
2022.	356,85	12,01%	134,47%

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу података Министарства финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Обим консолидованих јавних расхода у Републици Србији је сваке године растао, изузев у 2015. години, када је обим капиталних јавних расхода смањен за 34.913,00 милиона динара, или 1,86%. Уз све осцилације у кретању, консолидовани јавни расходи су у 2022. години за 134,47% већи него у 2010. години.

Графикон 5. Тенденција у кретању консолидованих јавних расхода у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Министарство финансија Републике Србије,
Макроекономски и фискални подаци

Динамичка анализа обухватила је и процену дугорочне тенденције у кретању консолидованих јавних расхода. Сprovedена анализа података резултирала је закључком да кретање консолидованих јавних расхода (исказаних у милијардама динара) најбоље апроксимира функција линеарног тренда, по којој су се консолидовани јавни расходи у анализираном периоду сваке године повећавали за 135,60 милијарди динара.

Табела 17. Динамика консолидованих јавних расхода (исказаних као % БДП-а)
у Републици Србији у периоду 2011-2022. година

Година	Узастопне промене	Промене у односу на 2010. годину
2011.	-1,45	-1,45
2012.	2,82	1,37
2013.	-2,61	-1,23
2014.	2,69	1,46
2015.	-2,43	-0,97
2016.	-0,85	-1,81
2017.	-1,53	-3,35
2018.	0,51	-2,84
2019.	1,37	-1,47
2020.	6,78	5,31
2021.	-1,61	3,70
2022.	-0,50	3,20

Извор: Министарство финансија Републике Србије,
Макроекономски и фискални подаци

Поред промена у апсолутним износима консолидованих јавних расхода, анализом су обухваћене и промене у обиму консолидованих јавних расхода исказаних као проценат БДП-а. Овако исказани капитални јавни расходи показују веће осцилације у кретању. Када се посматра последња година анализираног периода, уочава се да су консолидовани јавни расходи исказани у милијардама динара повећани за 12,01% (у односу на 2021. годину), док се њихов волумен, исказан као % БДП-а, смањило за 0,5% БДП-а. Обим консолидованих јавних расхода у Републици Србији (исказан као % БДП-а) се до 2019. године константно смањивао у односу на 2010. годину. Након наглог скока у 2020. години, изазваног пандемијом КОВИД-19, обим консолидованих јавних расхода је наставио раст и у годинама које следе.

2.1.3.2. Промене у структури консолидованих јавних расхода у Републици Србији

Анализа промена у структури консолидованих јавних расхода базира се на релативном учешћу саставних компонената консолидованих јавних расхода. Посебна пажња усмерена је, пре свега, на текуће и капиталне јавне расходе, с обзиром на њихово доминантно учешће у структури консолидованих јавних расхода. Показатељи динамике израчунати су на основу апсолутних износа (милијарде динара) појединих категорија консолидованих јавних расхода. У табели која следи најпре је дат преглед стопа промене добијених на основу ланчаних индекса.

Табела 18. Стопе промене по категоријама консолидованих јавних расхода у
Републици Србији у периоду од 2011. до 2022. године

Година	Текући расходи	Капитални расходи	Активирани гаранције	Буџетске позајмице
2011.	8,19%	5,75%	22,32%	-16,62%
2012.	11,71%	13,66%	14,25%	52,60%
2013.	4,75%	-33,49%	111,24%	-6,60%
2014.	4,60%	15,04%	275,48%	55,33%
2015.	-0,03%	18,48%	1,54%	-95,07%
2016.	1,08%	21,65%	29,92%	22,15%
2017.	1,77%	-3,92%	-26,35%	295,44%
2018.	5,84%	48,86%	-31,52%	-48,33%
2019.	8,36%	33,62%	-45,31%	59,93%
2020.	17,54%	10,13%	-30,72%	305,70%
2021.	3,94%	59,14%	2,40%	16,56%
2022.	5,45%	12,75%	131,87%	299,17%

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу: Министарство финансија
Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Текући јавни расходи су, као доминантна категорија консолидованих јавних расхода, из године у годину констатно расли. Стагнација у кретању ове категорије једино је забележена у 2015. години. Највеће повећање текућих јавних расхода у Републици Србији изазвала је пандемија вируса Ковид -19, па су ови расходи у 2020. години повећани за 17,54% у односу на претходну годину. У овој години су у буџетске позајмице драстично повећане у односу на претходну годину (305,70%). Буџетске позајмице су у 2020. години биле рекордно високе, пробивши годишњи план. Према ставовима Фискалног савета, неки од разлога за ванредно висок износ нето позајмица у 2020. години су докапитализација Ер Србије, бескаматни кредит Србијагасу, као и кредити подршке привреди које је у склопу ширег антикризног пакета мера реализовао Фонд за развој (https://www.fiskalnisavet.rs/doc/ocene-i-misljenja/2021/FS_Ocena_ZR_budzeta_za_2020.pdf). За разлику од текућих јавних расхода, капитални јавни расходи бележе израженије осцилације у посматраном периоду. Ови расходи су у 2013. години смањени за трећину обима из 2012. године, да би у 2018. години њихов обим повећан за 48,86% у односу на 2017. годину.

Табела 19. Релативне промене компонената консолидованих јавних расхода у Републици Србији у односу на 2010. годину

Година	Текући расходи	Капитални расходи	Активиране гаранције	Буџетске позајмице
2011.	8,19%	5,75%	22,32%	-16,62%
2012.	20,86%	20,19%	39,76%	27,25%
2013.	26,60%	-20,06%	195,22%	18,85%
2014.	32,42%	-8,03%	1008,49%	84,61%
2015.	32,37%	8,96%	1025,56%	-90,90%
2016.	33,80%	32,56%	1362,38%	-88,89%
2017.	36,17%	27,36%	977,03%	-56,06%
2018.	44,13%	89,58%	637,51%	-77,30%
2019.	56,18%	153,32%	303,31%	-63,69%
2020.	83,58%	178,98%	179,39%	47,30%

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Година	Текући расходи	Капитални расходи	Активирани гаранције	Буџетске позајмице
2021.	90,81%	343,97%	186,11%	71,70%
2022.	101,20%	400,56%	563,38%	585,36%

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу: Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Упоредивањем обима појединачних категорија консолидованих јавних расхода у 2022. години са њиховим обимом из 2010. године може се уочити да је обим текућих јавних расхода повећан за 101,20%, док су капитални јавни расходи повећани за 400,56%. Буџетске резерве су у 2022. години за 585,36% веће у односу на њихов обим у 2010. години.

2.2. Сагледавање обима и структуре текућих јавних расхода

Обим и структура текућих јавних расхода у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији, као доминанте категорије консолидованих јавних расхода анализиран је помоћу релативних показатеља динамике (стопе промене и базни индекси). Поред тога, оцењена је и функција тренда која најбоље апроксимира кретање текућих јавних расхода у посматраном периоду. Сврха оцене дугорочне тенденције је моделирање кретања ове категорије јавних расхода, које би могло послужити за евентуално прогнозирање волумена текућих јавних расхода у неком будућем периоду.

2.2.1. Волумен и основне компоненте текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а

За потребе анализе текући јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а исказани су као проценат БДП-а. Стопе промене као и протумачене вредности базних индекса (2011=100) приказане су у наредној табели.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 20. Обим и динамика текућих јавних расхода у напредним економијама
ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

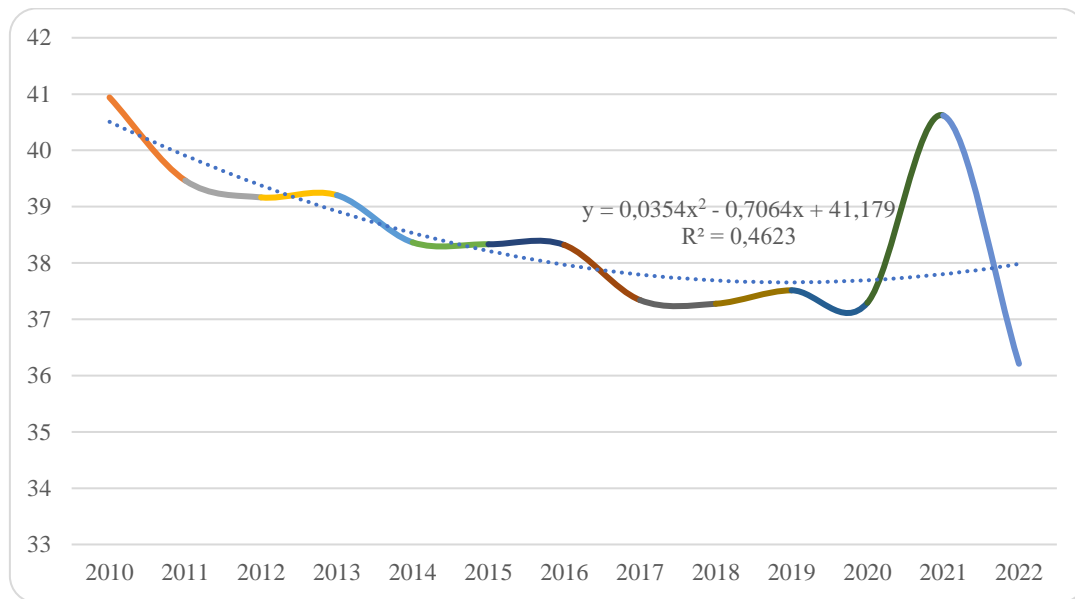
Година	Текући јавни расходи (% БДП)	Узастопна промена	Промена у односу на 2010. годину
2010.	40,94	-	-
2011.	39,46	-1,48	-1,48
2012.	39,16	-0,30	-1,78
2013.	39,20	0,04	-1,74
2014.	38,37	-0,84	-2,57
2015.	38,33	-0,03	-2,61
2016.	38,32	-0,01	-2,62
2017.	37,34	-0,98	-3,60
2018.	37,28	-0,06	-3,66
2019.	37,51	0,24	-3,43
2020.	37,29	-0,22	-3,65
2021.	40,62	3,33	-0,32
2022.	36,21	-4,41	-4,73

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2011-2023*

Обим текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а се, осим у 2013. години и у 2019. години, константо смањивао у посматраном периоду. Највеће смањење обима текућих јавних расхода у овим земљама забележено је у 2017. години. Када се посматра промена текућих јавних расхода у последњој години анализираних периода у односу на почетни период анализе, уочава се да је учешће ових расхода у структури БДП-а мање за 4,73%, што указује да је БДП напредних економија имао израженију позитивну тенденцију у односу на текуће јавне расходе.

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Графикон 6. Графички приказ кретања обима текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Табела бр. 20.

Праћењем дугорочне тенденције у кретању текућих јавних расхода оцењени су параметри одговарајућег модела тренда. Истраживање динамике резултирало је избором параболичног тренда, при чему параметар нагиба упућује на закључак да се учешће текућих јавних расхода у БДП-у напредних економија ОЕЦД-а смањивало у просеку за 0,706% БДП-а.

Табела 21. Структура текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а, у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2010.	16,34	26,83	3,73	4,93	41,73	6,44
2011.	16,80	27,85	3,20	5,96	39,85	6,34
2012.	16,85	27,80	3,26	5,98	39,80	6,31
2013.	16,50	25,71	3,19	5,93	42,04	6,64
2014.	16,32	26,09	3,22	5,76	42,80	6,61
2015.	16,13	26,71	3,02	5,50	42,40	6,24

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2016.	16,01	26,90	3,01	5,25	42,61	6,21
2017.	16,27	26,97	3,04	4,79	42,82	6,11
2018.	16,20	27,12	3,02	4,53	42,68	6,46
2019.	16,22	27,17	3,47	4,13	42,87	6,15
2020.	15,51	25,98	5,88	3,52	42,77	6,34
2021.	15,54	25,75	5,86	3,32	42,28	6,92
2022.	16,05	26,88	4,53	3,56	42,87	6,36

Извор: Израчено према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

У структури текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а доминира категорија Социјална помоћ и трансфери, са учешћем које је нешто мање од 43%. Након ове категорије следе Расходи за запослене (око 27%). Трећи по величини у структури консолидованих јавних расхода су расходи усмерени ка куповини роба и услуга (16%). Расходи на име отплате камата у напредним економијама ОЕЦД-а чине око 5% јавних расхода, док је на субвенције усмерено око 3% обима консолидованих јавних расхода.

Табела 22. Узастопне промене у структури текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2011. до 2022. године

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	0,46	1,02	-0,53	1,03	-1,88	-0,1
2012.	0,05	-0,05	0,06	0,02	-0,05	-0,03
2013.	-0,35	-2,09	-0,08	-0,05	2,24	0,33
2014.	-0,18	0,38	0,03	-0,17	0,76	-0,02
2015.	-0,2	0,62	-0,2	-0,26	-0,4	-0,37

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2016.	-0,11	0,19	0	-0,26	0,22	-0,04
2017.	0,26	0,07	0,03	-0,46	0,21	-0,1
2018.	-0,08	0,15	-0,02	-0,26	-0,14	0,35
2019.	0,02	0,06	0,45	-0,4	0,19	-0,32
2020.	-0,70	-1,19	2,41	-0,61	-0,1	0,2
2021.	0,03	-0,23	-0,02	-0,20	-0,49	0,58
2022.	0,51	1,13	-1,33	0,24	0,59	-0,56

Извор: Самостална израчунавања на основу OECD, *Government at a Glance 2011-2023*.

Структура текућих јавних расхода у напредним економијама показује благе осцилације у анализираном периоду. У 2013. години у овим земљама повећано је учешће Социјалне помоћи и трансфера за 2,24% али је истовремено и смањено учешће Расхода за запослене за 2,09% у односу на претходну годину. У 2020. години поново је дошло до смањења учешћа Расхода за запослене, али овог пута за 1,19%, док је учешће Субвенција повећано за 2,41%, што је последица активности влада напредних економија усмерених на ублажавање последица изазваних пандемијом Ковид-19.

Табела 23. Промене у структури текућих јавних расхода у напредним економијама
ОЕЦД-а у односу на 2010. годину

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	0,51	0,96	-0,47	1,06	-1,93	-0,13
2012.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2013.	-0,35	-2,09	-0,08	-0,05	2,24	0,33
2014.	-0,18	0,38	0,03	-0,17	0,76	-0,02

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2015.	-0,20	0,62	-0,20	-0,26	-0,40	-0,37
2016.	-0,11	0,19	0,00	-0,26	0,22	-0,04
2017.	0,26	0,07	0,03	-0,46	0,21	-0,10
2018.	-0,08	0,15	-0,02	-0,26	-0,14	0,35
2019.	0,02	0,06	0,45	-0,40	0,19	-0,32
2020.	-0,70	-1,19	2,41	-0,61	-0,10	0,20
2021.	0,03	-0,24	-0,02	-0,20	-0,49	0,58
2022.	0,51	1,14	-1,32	0,24	0,59	-0,57

Извор: Самостална израчунавања на основу OECD, *Government at a Glance 2011-2022*.

Поређењем структуре текућих јавних расхода у 2010. години и 2022. години могу се уочити следеће промене:

- Учешће Расхода за запослене повећано је за 1,14%.
- Учешће Социјалне помоћи и трансфера повећано је за 0,59%.
- Учешће расхода усмерених на куповину роба и услуга повећано је за 0,51%.
- Учешће Оплате камата повећано је за 0,24%.
- Учешће Субвенција смањено је за 1,32%.

2.2.2. Обим и структура текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а

Текући јавни расходи у растућим економијама ОЕЦД-а, захватају око 32% БДП-а. Као доминантна категорија у структури консолидованих јавних расхода, ови расходи показали су благе осцилације у кретању у периоду од 2010. до 2022. године.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 24. Обим и динамика текућих јавних расхода у растућим
економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

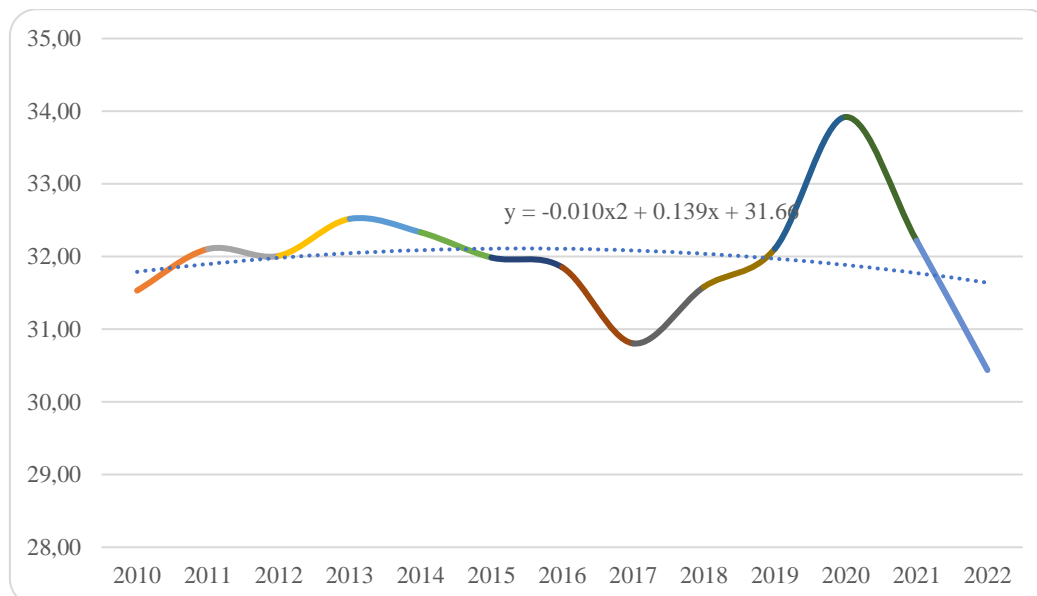
Година	Текући јавни расходи (% БДП-а)	Узастопне промене (% БДП-а)	Промене у односу на 2010. годину (% БДП-а)
2010.	31,53	-	-
2011.	32,10	0,57	0,57
2012.	32,01	-0,09	0,48
2013.	32,52	0,51	0,99
2014.	32,33	-0,18	0,80
2015.	31,99	-0,35	0,45
2016.	31,85	-0,13	0,32
2017.	30,81	-1,05	-0,73
2018.	31,58	0,78	0,05
2019.	32,11	0,52	0,58
2020.	33,92	1,81	2,39
2021.	32,22	-1,70	0,69
2022.	30,44	-1,78	-1,09

Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022.*

Највеће промене у динамици текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а десиле су се 2020. године када су ови расходи повећани за 1,81% БДП-а у односу на претходну годину и 2,39% у односу на прву годину анализираниог периода. Након наглог повећања у 2020. години текући јавни расходи су наставили да се смањују у наредним годинама, тако да су у 2022. години за 1,09% БДП-а нижи него у 2010. години.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Графикон 7. Кретање текућих јавних расхода у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*.

Дугорочна тенденција у кретању текућих јавних расхода представљена је параболичним трендом. Оцењена вредност параметра овог тренда, која износи 0,139, упућује на закључак да просечно процентуално повећање текућих јавних расхода у растућим економијама у посматраном периоду износи 0,139% БДП-а.

Табела 25. Релативна структура текућих јавних расхода у растућим економијама,
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2010.	16,70	29,52	2,87	7,85	34,75	8,28
2011.	16,24	30,75	2,88	8,73	34,77	7,64
2012.	16,09	30,47	2,85	8,65	34,45	7,57
2013.	16,26	29,23	2,89	8,11	34,94	8,56
2014.	16,64	29,56	2,84	7,65	34,67	8,64
2015.	16,39	29,97	2,12	7,34	35,08	9,09
2016.	16,26	29,66	2,20	7,13	35,42	9,33

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2017.	16,34	27,25	2,48	7,27	32,39	14,28
2018.	16,13	27,23	2,43	7,17	32,36	14,68
2019.	15,78	26,80	2,46	7,14	32,14	15,69
2020.	15,24	26,21	4,08	7,01	31,52	15,98
2021.	15,11	26,31	3,00	7,27	31,93	16,40
2022.	18,78	26,08	3,47	5,62	38,04	8,01

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

У структури текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у највећој мери су, као и у напредним економијама, заступљени Социјална помоћ и трансфери са просечним учешћем око 34%. Затим следе Расходи за запослене, са учешћем које се креће од 30,75% у 2011. години до 26,21% у 2020. години. Расходи на име куповине роба и услуга у структури текућих јавних расхода у овим земљама учествују са 16%, у просеку, с тим што је у 2020. години и години пре и после, учешће ових расхода било испод 16%. Након расхода за куповину роба и услуга следе Отплате камата са учешћем од 8,73% у 2011. години до 5,62% у 2022. години. Субвенције су у структури текућих јавних расхода учествовале са нешто више од 2,5%, у просеку, да би се у 2020. години њихово учешће повећало на 4,08%. Кључни разлог за то, пандемија КОВИД-19, већ је поменут у претходном делу истраживања.

Табела 26. Динамика структуре текућих јавних расхода у растућим економијама
ОЕЦД-а у периоду од 2011. до 2022. године

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	-0,46	1,23	0,01	0,89	0,02	-0,64
2012.	-0,15	-0,28	-0,03	-0,08	-0,32	-0,07

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2013.	0,18	-1,25	0,04	-0,54	0,49	0,99
2014.	0,37	0,33	-0,05	-0,46	-0,27	0,07
2015.	-0,25	0,41	-0,72	-0,31	0,41	0,45
2016.	-0,13	-0,31	0,08	-0,21	0,33	0,24
2017.	0,08	-2,41	0,28	0,13	-3,03	4,95
2018.	-0,21	-0,02	-0,05	-0,10	-0,02	0,40
2019.	-0,36	-0,43	0,03	-0,03	-0,22	1,01
2020.	-0,54	-0,59	1,63	-0,13	-0,63	0,29
2021.	-0,12	0,09	-1,08	0,26	0,41	0,42
2022.	3,67	-0,23	0,46	-1,65	6,11	-8,38

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу Табеле бр. 25

У анализираном периоду, као и у случају напредних економија ОЕЦД-а, није дошло до значајних промена у структури текућих јавних расхода. Највећа промена десила се у 2017. години када је, у односу на претходну годину, учешће Социјалне помоћи и трансфера опало за 3,03%, а учешће Расхода за запослене опало за 2,41%, док је учешће осталих текућих јавних расхода повећано за 4,77%.

Табела 27. Промене у структури текућих јавних расхода у растућим економијама
ОЕЦД-а у односу на 2010. годину

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	-0,46	1,23	0,01	0,89	0,02	-0,64
2012.	-0,61	0,95	-0,01	0,80	-0,30	-0,71
2013.	-0,43	-0,30	0,03	0,26	0,19	0,29

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Куповина роба и услуга	Расходи за запослене	Субвенције	Отплата камата	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2014.	-0,06	0,04	-0,03	-0,20	-0,08	0,36
2015.	-0,31	0,45	-0,75	-0,51	0,33	0,81
2016.	-0,44	0,14	-0,67	-0,72	0,66	1,05
2017.	-0,36	-2,27	-0,39	-0,58	-2,37	6,00
2018.	-0,56	-2,29	-0,44	-0,68	-2,39	6,40
2019.	-0,92	-2,72	-0,41	-0,71	-2,61	7,41
2020.	-1,46	-3,31	1,21	-0,84	-3,24	7,70
2021.	-1,58	-3,21	0,14	-0,58	-2,83	8,12
2022.	2,08	-3,44	0,60	-2,23	3,28	-0,27

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу података Табеле бр. 25.

Када се посматрају промене у структури текућих јавних расхода у 2022. години у односу на 2010. годину може се уочити да је учешће Расхода за запослене знатно смањено (-3,44%). Учешће Социјалне помоћи и трансфера повећано је 3,28%, док је учешће Субвенција повећано за 0,60% БДП-а. Учешће расхода на име отплате камата смањено је за 2,23% БДП-а у односу на учешће у 2010. години.

2.2.3. Величина и структура текућих јавних расхода у Републици Србији

Пораст јавних расхода, пре свега текућих, је дугорочна тенденција не само у Републици Србији, већ и у већини земаља у свету. У периоду за који се врши анализа, у Републици Србији је највећи обим текућих јавних расхода забележен у 2022. години када су ови расходи достигли износ од 2.578,75 милијарди динара. Међутим, када се текући расходи посматрају као % БДП-а, њихов највећи обим се везује за 2020. годину (42,74%).

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 28. Обим текућих јавних расхода у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

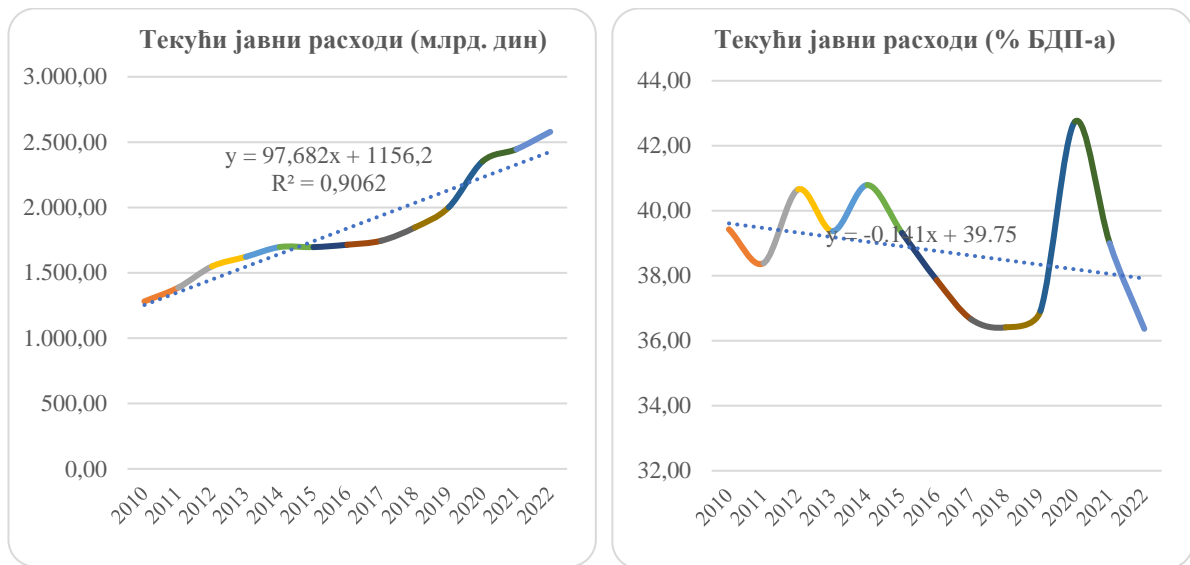
Година	Текући расходи (у милионима динара)	Текући расходи (у % БДП-а)
2010.	1.281,68	39,43
2011.	1.386,69	38,39
2012.	1.549,07	40,66
2013.	1.622,58	39,37
2014.	1.697,19	40,79
2015.	1.696,60	39,32
2016.	1.714,88	37,87
2017.	1.745,25	36,66
2018.	1.847,24	36,41
2019.	2.001,74	36,92
2020.	2.352,87	42,74
2021.	2.445,54	39,00
2022.	2.578,75	36,37

Извор: Министарство финансија Републике Србије,
Макроекономски и фискални подаци

Испитивањем тенденције у кретању текућих јавних расхода уочено је да модел линеарног тренда најбоље апроксимира динамику текућих јавних расхода исказаних у милионима динара. Према овом моделу, текући јавни расходи су у анализираном периоду у просеку расли за 97,68 милијарди динара.

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

*Графикон 8. Тенденција у кретању текућих јавних расхода у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године*

Извор: Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Исказани као проценат БДП-а, текући јавни расходи у Републици Србији показују другачију тенденцију. Ова разлика у динамици текућих јавних расхода последица је дугорочне тенденције у кретању БДП-а Републике Србије у периоду од 2010. до 2022. године.

Табела 29. Структура текућих јавних расхода у Републици Србији у периоду од
2010. до 2022. године (у милијардама динара)

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2010.	363,08	204,42	34,19	77,86	579,18	22,94
2011.	402,61	218,14	44,81	80,48	608,97	31,68
2012.	441,34	238,13	68,21	111,50	652,49	37,40
2013.	462,94	239,43	94,53	101,22	687,58	36,87
2014.	457,71	256,78	115,17	117,01	696,84	53,68
2015.	419,16	257,55	129,87	134,73	709,96	45,33

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2016.	417,68	283,57	131,60	112,66	713,85	55,53
2017.	426,33	301,60	121,22	113,33	720,06	62,71
2018.	468,82	343,38	108,63	109,66	745,96	70,79
2019.	516,30	379,25	108,94	121,18	782,94	93,14
2020.	578,94	441,00	110,25	251,48	806,31	164,88
2021.	628,97	490,32	108,75	206,26	850,03	161,22
2022.	694,94	557,00	107,22	160,47	926,25	132,86

Извор: Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Структура текућих јавних расхода приказана је и у апсолутним и у релативним показатељима. Апсолутне вредности пружају увид у кретање појединих категорија јавних расхода у склопу текућих јавних расхода.

Табела 30. Релативна структура текућих јавних расхода у Републици Србији,
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2010.	28,33%	15,95%	2,67%	6,07%	45,19%	1,79%
2011.	29,03%	15,73%	3,23%	5,80%	43,92%	2,28%
2012.	28,49%	15,37%	4,40%	7,20%	42,12%	2,41%
2013.	28,53%	14,76%	5,83%	6,24%	42,38%	2,27%
2014.	26,97%	15,13%	6,79%	6,89%	41,06%	3,16%
2015.	24,71%	15,18%	7,65%	7,94%	41,85%	2,67%
2016.	24,36%	16,54%	7,67%	6,57%	41,63%	3,24%

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2017.	24,43%	17,28%	6,95%	6,49%	41,26%	3,59%
2018.	25,38%	18,59%	5,88%	5,94%	40,38%	3,83%
2019.	25,79%	18,95%	5,44%	6,05%	39,11%	4,65%
2020.	24,61%	18,74%	4,69%	10,69%	34,27%	7,01%
2021.	25,72%	20,05%	4,45%	8,43%	34,76%	6,59%
2022.	26,95%	21,60%	4,16%	6,22%	35,92%	5,15%
Просек:	26,87%	17,01%	4,87%	6,84%	40,90%	3,51%

Извор: Израчунато према Табели бр. 27

У структури текућих јавних расхода, као и у случају претходно анализираних економија ОЕЦД-а, доминирају Социјална помоћ и трансфери. Учешће ове категорије се креће од 45,19% у 2010. години до 34,27% у 2020. години. Просечно учешће Социјалне помоћи и трансфера у посматраном периоду је на нивоу од 40,90%. Након Социјалне помоћи и трансфера, у структури текућих јавних расхода заступљени су Расходи за запослене, чије је просечно учешће 26,87%. Учешће ових расхода такође карактерише негативна тенденција. Са 29,03% у 2011. години њихово учешће је спало на 24,61% у 2020. години. Учешће расхода за куповину роба и услуга је са 15,95% у првој посматраној години повећано на 21,60% у 2020. години, док је учешће Субвенција у структури јавних расхода са 6,07% у 2010. години достигло ниво од 10,69% у 2020. години. Већа потрошња на субвенције у овој години чинила је трећину укупног повећања буџетских расхода у Републици Србији (*World Bank Group, 2021, Редовни економски извештај за Западни Балкан, бр. 19, стр. 4*) Учешће расхода усмерених на отплату камата показује највеће осцилације у посматраном периоду. Ови расходи су у 2017. години достигли ниво од 7,67% текућих расхода, док је у 2010. години њихово учешће износило 2,67%. У 2020. години дошло је такође до значајног повећања учешћа осталих текућих расхода (7,01%), који, пре свега обухватају дотације невладиним организацијама.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 31. Стопе раста текућих јавних расхода (по компонентама) у Републици
Србији у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	10,89%	6,72%	31,04%	3,37%	5,14%	38,09%
2012.	9,62%	9,16%	52,22%	38,54%	7,15%	18,07%
2013.	4,89%	0,55%	38,60%	-9,22%	5,38%	-1,42%
2014.	-1,13%	7,24%	21,83%	15,60%	1,35%	45,59%
2015.	-8,42%	0,30%	12,76%	15,15%	1,88%	-15,56%
2016.	-0,35%	10,10%	1,34%	-16,39%	0,55%	22,50%
2017.	2,07%	6,36%	-7,89%	0,60%	0,87%	12,93%
2018.	9,97%	13,85%	-10,38%	-3,24%	3,60%	12,89%
2019.	10,13%	10,45%	0,28%	10,50%	4,96%	31,57%
2020.	12,13%	16,28%	1,21%	107,54%	2,99%	77,03%
2021.	8,64%	11,18%	-1,36%	-17,98%	5,42%	-2,22%
2022.	10,49%	13,60%	-1,40%	-22,20%	8,97%	-17,59%

Извор: Самостална израчунавања на основу података Министарства финансија
Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Стопе раста израчунате су на основу апсолутног износа компонента текућих јавних расхода. Према овим стопама највеће осцилације у посматраном периоду карактеристичне су за кретање Субвенција, Отплата камата и Осталих текућих јавних расхода. У 2020. години, као што је већ уочено, расходи за субвенције бележе натпросечан раст. У овој години, у циљу санирања последица пандемије КОВИД-19, ови расходи су повећани за 107,% у односу на 2019. годину. Велике осцилације у кретању расхода на име отплате камата карактеристичне су за прву половину посматраног периода, тј. до 2015. године.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 32. Базни индекси по компонентама текућих јавних расхода (2010=100)
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Расходи за запослене	Куповина роба и услуга	Отплата камата	Субвенције	Социјална помоћ и трансфери	Остали текући расходи
2011.	110,89	106,72	131,04	103,37	105,14	138,09
2012.	121,55	116,49	199,47	143,20	112,66	163,04
2013.	127,50	117,13	276,47	130,00	118,72	160,72
2014.	126,06	125,61	336,82	150,28	120,31	234,00
2015.	115,44	125,99	379,81	173,05	122,58	197,59
2016.	115,04	138,72	384,88	144,69	123,25	242,05
2017.	117,42	147,54	354,52	145,56	124,32	273,34
2018.	129,12	167,98	317,70	140,85	128,79	308,57
2019.	142,20	185,53	318,59	155,64	135,18	405,98
2020.	159,45	215,74	322,43	323,00	139,22	718,69
2021.	173,23	239,86	318,04	264,92	146,76	702,72
2022.	191,40	272,48	313,58	206,10	159,92	579,13

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу података Министарства финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Према релативним показатељима динамике у односу на 2010. годину, Социјална помоћ и трансфери, као компонента са највећим учешћем у структури текућих јавних расхода, бележе најмање релативно повећање у односу на почетну годину анализе (+59,92%). Расходи за запослене, такође, нису драстично повећани у односу на базни период (+91,4%). Све остале категорије текућих јавних расхода су повећане за више од 100% (Остали текући расходи за 479,13%, Субвенције за 106,10%, Отплата камата за 213,58%, а Куповина роба и услуга за 172,48%).

2.3. Волумен и компоненте капиталних јавних расхода

Према економској класификацији јавних расхода, капитални јавни расходи у земљама ОЕЦД-а обухватају капиталне трансфере и инвестиције. Ови расходи се у базама података ОЕЦД-а прате и исказују као целина, без поделе на компоненте. На исти начин се капитални јавни расходи исказују и у буџету Републике Србије.

2.3.1. Обележја капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а

Анализа капиталних јавних расхода у напредним економијама базира се на њиховом волумену исказаном у процентима БДП-а, као и праћењу њиховог учешћа у консолидованим јавним расходима у периоду од 2010. до 2022. године. Просечно учешће капиталних јавних расхода у консолидованим јавним расходима напредних економија ОЕЦД-а креће се од 9,24% (у 2016. години) до 13,78% (у 2022. години).

Табела 33. Обим капиталних јавних расхода у развијеним економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Учешће у консолидованим јавним расходима	% БДП-а
2010.	13,07	4,73
2011.	11,03	4,82
2012.	11,43	4,79
2013.	11,03	4,66
2014.	11,15	4,31
2015.	10,59	4,54
2016.	9,24	3,89
2017.	10,01	4,15
2018.	10,18	4,22
2019.	10,12	4,20

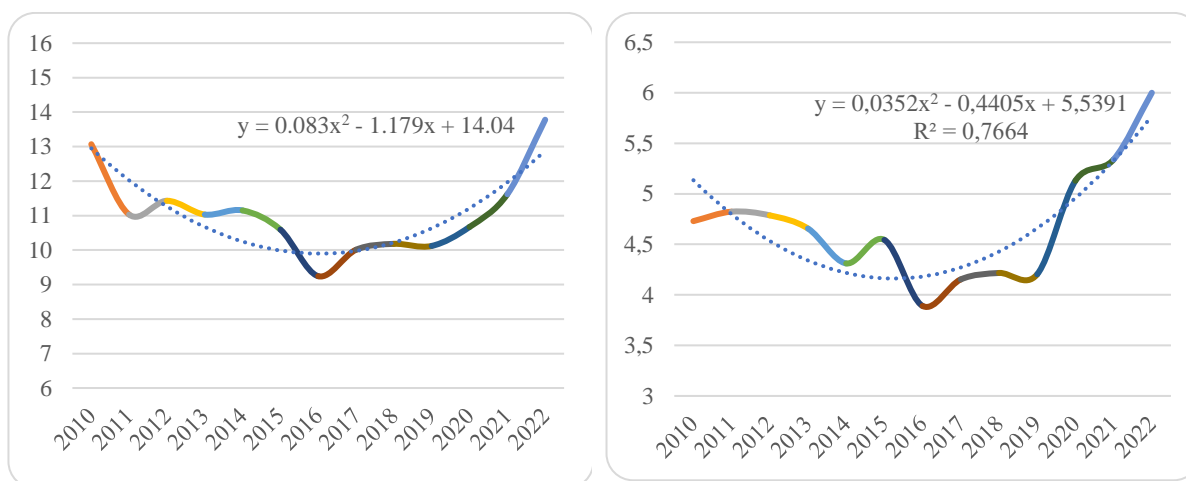
**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Учешће у консолидованим јавним расходима	% БДП-а
2020.	10,67	5,13
2021.	11,62	5,34
2022.	13,78	6,00

Извор: Израчунато према OECD, *Government at a Glance 2010-2022*

Исказан као проценат БДП-а, волумен капиталних јавних расхода варира од 3,89% (у 2016. години) до 6,00% (у 2022. години). Графички приказ кретања волумена капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а дат је на Графикону 9.

Графикон 9. Тенденције у кретању капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

а) Капитални јавни расходи као %
укупних јавних расхода

б) Капитални јавни расходи као % БДП-а

Извор: OECD, (2021). *Government at a Glance 2010-2022*

Поред увида у путању кретања волумена капиталних јавних расхода, са графикана се могу уочити и оцењене линије тренда које највише одговарају емпиријским подацима. У оба случаја, дугорочну тенденцију у кретању јавних расхода најбоље осликава модел параболичног тренда.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 34. Динамика капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2011. до 2022. година

Година	Узастопне промене	Промена у односу на 2010. годину
2011.	0,09	0,09
2012.	-0,04	0,06
2013.	-0,13	-0,07
2014.	-0,35	-0,42
2015.	0,23	-0,19
2016.	-0,65	-0,84
2017.	0,26	-0,58
2018.	0,06	-0,51
2019.	-0,01	-0,53
2020.	0,93	0,40
2021.	0,21	0,61
2022.	0,66	1,27

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу: ОЕЦД,
Government at a Glance 2011-2022

Динамика капиталних јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а праћена је помоћу апсолутних разлика у волумену капиталних јавних расхода исказаним као проценат БДП-а. Може се уочити да је највећа промена настала у 2020. години у односу на 2019. годину, када је учешће капиталних јавних расхода у БДП-у повећано за 0,93%. Када се посматрају промене у односу на 2010. годину, обим капиталних јавних расхода је у 2022. години повећан за 1,27% БДП-а.

2.3.2. Перформансе капиталних јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а

Аналогно анализи капиталних јавних расхода у напредним економијама, анализа капиталних јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а спроведена је на основу

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

њиховог учешћа у консолидованим јавним расходима, као и њиховог обима исказаног у процентима БДП-а. Просечно учешће ових расхода у структури консолидованих јавних расхода креће се у интервалу од 11,68% у 2016. години до 17,45% у 2020. години.

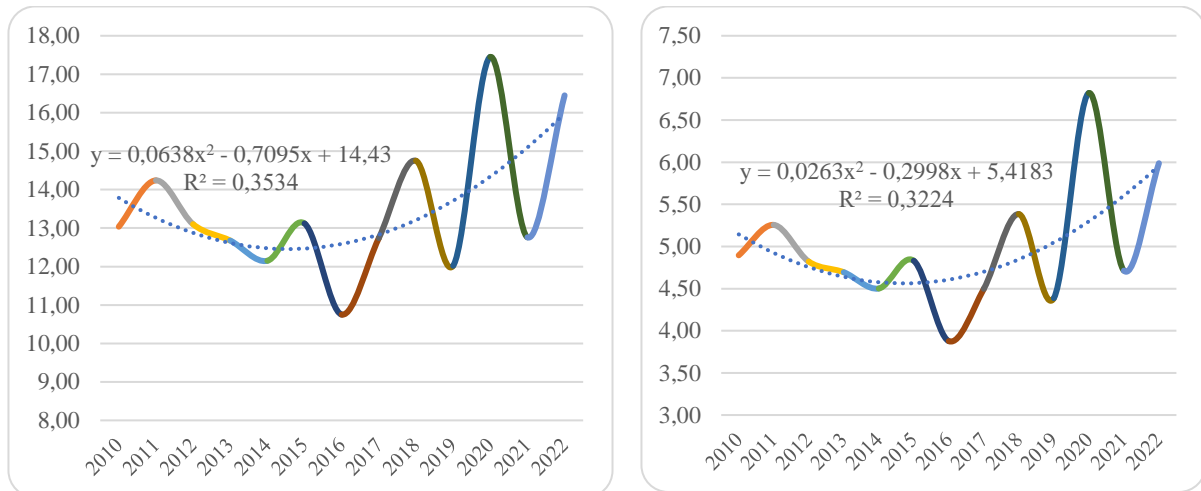
Табела 35. Капитални јавни расходи у растућим економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Учешће у консолидованим јавним расходима	% БДП-а
2010.	13,04	4,90
2011.	14,24	5,26
2012.	13,10	4,82
2013.	12,68	4,69
2014.	12,15	4,50
2015.	13,12	4,83
2016.	10,75	3,88
2017.	12,74	4,50
2018.	14,75	5,38
2019.	12,02	4,39
2020.	17,45	6,82
2021.	12,76	4,71
2022.	16,45	5,99

Извор: Израчунато према ОЕЦД, *Government at a Glance 2010-2022*

Просечан ниво капиталних јавних расхода исказан у процентима БДП-а је највећу вредност достигао у последњој години посматраног периода (5,99% у 2022. години), а најмањи обим исказан у % БДП-а у 2016. години (3,88%). Кретање просечних вредности капиталних јавних расхода приказано је на Графикону 10.

Графикон 10. Тенденције у кретању капиталних јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

а) Капитални јавни расходи као % укупних јавних расхода

б) Капитални јавни расходи као % БДП-а

Извор: Израчунато према ОЕЦД, *Government at a Glance 2010-2022*

Функција тренда која узима у обзир изражене осцилације у кретању просечног нивоа капиталних јавних расхода, и при том најбоље апроксимира њихово кретање, је функција параболичног тренда. Према овом моделу тренда, просечно учешће капиталних јавних расхода у структури консолидованих јавних расхода се у растућим економијама смањивало за 0,709%. Оцењене вредности параметара функције тренда која се односи на просечан ниво капиталних јавних расхода приказаних у процентима БДП-а показују да њихово просечно смањење у анализираном периоду износи 0,299% БДП-а.

2.3.3. Заступљеност капиталних јавних расхода у Републици Србији

Капитални јавни расходи у Републици Србији обухватају све расходе намењене набавци нефинансијске имовине, изградњи грађевинских објеката и инфраструктуре, набавци опреме и залиха и куповини земљишта (Анђелковић, 2014, стр. 62). Анализа капиталних јавних расхода у Републици Србији базира се на њиховом волумену исказаном у милионима динара и у процентима БДП-а.

Табела 36. Капитални јавни расходи у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

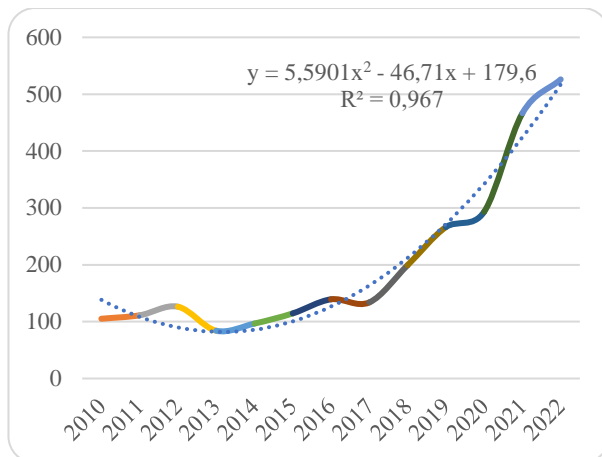
Година	Капитални расходи (у милијардама динара)	Капитални расходи (у % БДП-а)
2010.	105,11	3,23
2011.	111,15	3,08
2012.	126,33	3,32
2013.	84,02	2,04
2014.	96,66	2,32
2015.	114,53	2,65
2016.	139,33	3,08
2017.	133,86	2,81
2018.	199,26	3,93
2019.	266,25	4,91
2020.	293,22	5,33
2021.	466,63	7,44
2022.	526,12	7,42

Извор: Министарство финансија Републике Србије,
Макроекономски и фискални подаци

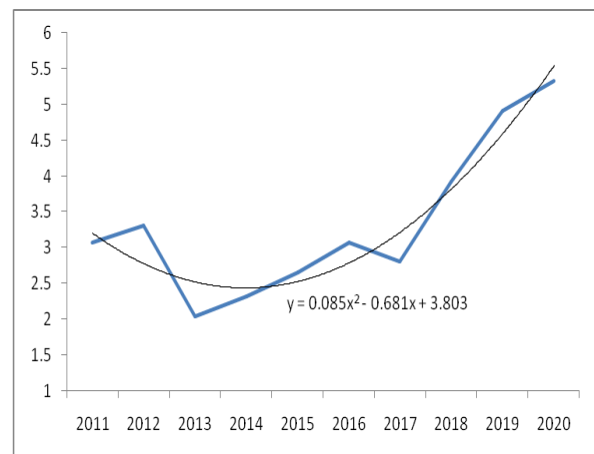
Најмањи обим капиталних јавних расхода у Републици Србији везује се за две године које следе након економске кризе у 2012. години. У овим годинама је обим капиталних јавних расхода био испод 100 милијарди динара. Након овог периода, волумен капиталних јавних расхода константно расте. Обим капиталних јавних расхода исказаних као проценат БДП-а најнижи је у 2013. години (2,04%), а највиши у 2021. години (7,44%).

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Графикон 11. Кретање капиталних јавних расхода у Републици Србији

а) Капитални јавни расходи у милијардама динара

б) Капитални јавни расходи (% БДП)

Извор: Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*

Кретање капиталних јавних расхода у периоду од 2011. до 2020. године најбоље апроксимира модел параболичне функције тренда. Релативни показатељи динамике капиталних јавних расхода израчунати су на основу њиховог апсолутног (новчаног) израза.

Табела 37. Динамика капиталних јавних расхода у Републици Србији
у периоду од 2011 до 2022. година

Година	Ланчани индекси	Базни индекси (2010=100)
2011.	105,75	105,75
2012.	113,66	120,19
2013.	66,51	79,94
2014.	115,04	91,97
2015.	118,48	108,96
2016.	121,65	132,56
2017.	96,08	127,36

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Ланчани индекси	Базни индекси (2010=100)
2018.	148,86	189,58
2019.	133,62	253,32
2020.	110,13	278,98
2021.	159,14	443,97
2022.	112,75	500,56

Извор: Самостална израчунавања аутора на основу података из Табеле бр. 36.

Према релативним показатељима динамике, највеће смањење капиталних јавних расхода десило се у 2013. години, када су ови расходи смањени за 33,49% у односу на 2012. годину. Са друге стране, највеће повећање капиталних јавних расхода настало је у 2021. години када су ови расходи повећани за 59,14% у односу на претходну годину. Када се динамика капиталних јавних расхода у Републици Србији посматра у односу на прву годину анализираниог периода, уочава се да су капитални јавни расходи у 2013. години били за 20,06% нижи него у 2010. години, али је, са друге стране, њихов обим у 2021. години, као и у 2022. години драстично повећан, тако да је у последњој анализираној години, обим капиталних јавних расхода за 400,56% већи. У документу Владе Републике Србије, под називом *Фискална стратегија за 2023. годину са пројекцијама за 2024. и 2025. годину*, повећање капиталних јавних расхода је прокоментарисано на следећи начин: „Реализација јавних инвестиција у 2021. години је износила рекордних 7,4% БДП и премашила је план за 2,2% БДП-а. Улагало се у путну, железничку и комуналну инфраструктуру, у нове здравствене капацитете и опрему, као и у сектор одбране, што је имало значајан утицај на привредни раст“ (Влада Републике Србије, 2022, стр. 29).

III ИМПЛИКАЦИЈЕ КОНСОЛИДОВАНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ

3.1. Рефлексије консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП¹³-а

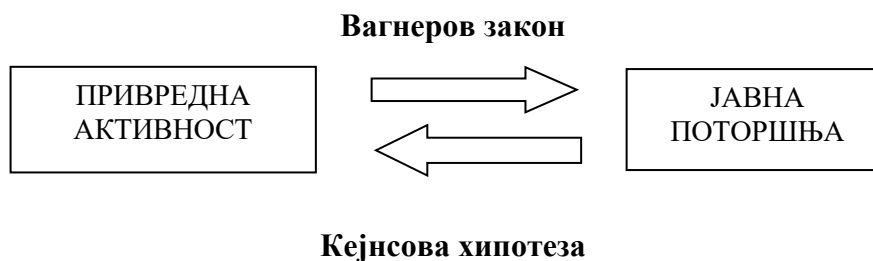
Обим и структура јавних расхода су кључни фактори за креаторе политике и имају далекосежне ефекте на учинак и благостање једне привреде. Јавни сектор, како у развијеним, тако и осталим земљама, преко јавних расхода остварује бројне циљеве и задатке, а на првом месту су алокативне, редистрибутивне, стабилизационе и развојне функције фискалне политике. Деценијама уназад однос између јавних расхода и економског раста представља предмет многих анализа и дебата у економији. У суштини, два су различита приступа у погледу ових економских варијабли, тј. Вагнеров закон и Кејнзова хипотеза. Вагнеров закон или „Закон повећане државне активности“ (Wagner, 1863) је први модел јавне потрошње у историји јавних финансија. Према Вагнеру (Adolph Wagner, 1835-1917), између привредних активности и јавне потрошње постоји позитивна релација, при чему тренд раста државних активности настаје као последица повећања економских активности (Henrekson, 1993). Вагнер је дизајнирао три кључне основе за повећање јавних расхода (Lamartina & Zaghini, 2011, стр. 150):

- Проширење друштвених активности државе – током процеса индустријализације, активност јавног сектора ће заменити делатност приватног сектора. Државне функције, као што су административне и заштитне функције, ће се повећати.
- Преузимање функција социјалне заштите – владе морају да обезбеде културне и социјалне услуге као што су образовање, јавно здравство, старосне пензије или пензионо осигурање, субвенције за храну, помоћ у случају природних катастрофа, програми заштите животне средине и друге функције социјалне заштите.

¹³ Бруто домаћи производ (БДП) је мера економске активности дефинисана као вредност свих произведених добара и услуга умањена за вредност било које робе или услуге употребљене у њиховом стварању. Обрачун годишње стопе раста БДП-а има за циљ да омогући поређење динамике привредног развоја током времена и међу економијама различите величине. За мерење стопе раста БДП-а у смислу обима, БДП у текућим ценама се вреднује у ценама претходне године, па се тако израчунате промене обима намећу на нивоу референтне године; ово се зове ланчана серија.

- Повећана индустријализација доноси технолошке промене и доводи до тога да велике компаније теже монопољу на тржишту. Држава мора да надокнади ове ефекте обезбеђујући социјална добра и добра кроз буџет.

С друге стране, Кејнс (John Maynard Keynes, 1883-1946) истиче претпоставку да раст јавне потрошње може довести до већег нивоа агрегатне тражње, што ће допринети промовисању економског раста. Управо, аутори Синг и Сани (Singh and Sahni, 1984) наводе да је однос између јавних расхода и националног дохотка различито третиран од стране горе два наведена аутора. Ови аутори у свом чланку „*Causality between Public Expenditure and National Income*“ наглашавају да Вагнер истиче да је повећање јавне потрошње изазвано порастом националног дохотка, док Кејнсова хипотеза наглашава да је повећање дохотка узроковано растом јавне потрошње.

Слика 3. Вагнеров закон versus Кејнсова хипотеза

Извор: Аутор, на основу Singh, B., Sahni, B. S. (1984). *Causality between Public Expenditure and National Income. Review of Economics and Statistics*, 66(4), pp. 630-644.

На основу приказа на слици број 3, можемо видети да су ова два закона супротстављена и да је тешко утврдити шта је узрок, а шта последица у овим односима. Свакако, може се констатовати да постоји узрочно-последични однос између раста јавне потрошње и економског раста.

Велики број студија потврдио је позитиван утицај државних расхода на економски раст (Yasin, 2003; Attari, Javed, 2013; Kimaro, Keong, Sea, 2017). Политичка импликација ових резултата је да постоји већа шанса да утицај државне потрошње може довести до раста реалног сектора, посебно када су расходи на активности које подстичу раст, као што су домаће јавне инвестиције које потискују приватна улагања, попут циљаног развоја економске инфраструктуре.

Изузетну пажњу завређује чланак *Government Size and Economic Growth: A Review of International Literature*, аутора Њаше (Nyasha) и Одиамба (Odhiambo), објављен 2019. године. Анализирајући литературу која прати однос јавних расхода и економског раста,

аутори су дошли до закључка да узрочност између ове две варијабле има четири могућа исхода и да су сви исходи нашли емпиријску подршку, засновану на варијацијама у земљи или региону у коме је истраживање спроведено, методологији, коришћеном скупу података и анализираном временском периоду. Аутори, на крају, закључују да је веза између јавних расхода и економског раста „далеко од јасне“ (Nyasha, Odhiambo, 2019).

Већи обим јавних расхода усмерен на инвестиције као што су образовање, здравствена заштита и инфраструктура могу повећати људски и физички капитал, доприносећи на тај начин продуктивности и дугорочном економском расту (<https://www.tutor2u.net/economics/reference/4-5-1-public-expenditure-edexcel>).

Јавни расходи усмерени на програме социјалне заштите, здравствену заштиту и образовање могу побољшати животни стандард становништва. Са друге стране, прекомерна државна потрошња може утицати на повећање каматних стопа, потенцијално смањујући инвестиције приватног сектора и економски раст.

Ниво јавне потрошње је често повезан са пореском политиком једне земље. Већа јавна потрошња може захтевати веће порезе, што може утицати на расположиви приход и економске подстицаје. Позитивни ефекти повећања јавних расхода огледају се, пак, у смањењу неједнакости у друштву, а реализују се кроз пружање социјалне подршке угроженим групама и финансирање образовања, као и обезбеђивање здравствене заштите доступне свим грађанима (<https://www.tutor2u.net/economics/reference/4-5-1-public-expenditure-edexcel>).

3.1.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а

Јавни расходи исказани као проценат БДП¹⁴-а показатељ су потрошње државе у односу на величину њене привреде (Fan & Rao, 2003, стр. 6). Просечна стопа раста БДП-а, као показатељ економског раста, у напредним економијама ОЕЦД-а, ако се изузме 2020. година, кретала се од 0,62% (2012. година), до 3,13% у 2017. години. У поређењу са просечним стопама раста БДП-а на нивоу свих земаља ОЕЦД-а, стопа раста у напредним економијама је до 2014. године била нижа, да би од тада, па у свим наредним годинама, напредне економије бележиле већу стопу раста.

¹⁴ „Када економисти говоре о БДП-у неке привреде, они обично мисле на реални, а не на номинални БДП. А када говоре о расту привреде, они изражавају тај раст као процентуалну промену реалног БДП-а у једном периоду у односу на други период“. Н. Г. Манкју, Принципи економије, Економски факултет, Београд, 2007, стр. 513.

Табела 38. Стопа раста БДП-а у напредним економијама
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Стопа раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а	Стопа раста БДП-а у земљама ОЕЦД-а
2010.	2,15	2,0
2011.	1.77	1,9
2012.	0.62	1,4
2013.	1.11	1,5
2014.	2.23	2,1
2015.	3.06	2,4
2016.	2.40	1,8
2017.	3.13	2,5
2018.	2.75	2,4
2019.	2.23	1,7
2020.	-3.94	-4,2
2021.	6,00	6,0
2022.	3,44	2,9

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*,¹⁵

У циљу испитивања ускађености осцилација у кретању стопе раста БДП-а и обима консолидованих јавних расхода, исказаних као % БДП-а, најпре је спроведена корелациона анализа. Израчуната вредност Спирмановог коефицијента корелације ранга износи -0,555 (реализовани ниво значајности 0,049), што указује висок степен инверзне међузависности између просечног обима консолидованих јавних расхода и просечне стопе раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а. Дубља анализа рефлексивна

¹⁵ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а биће спроведена применом регресионе анализе панел података.

Панел подаци представљају комбинацију података временских серија и упоредних података и на тај начин омогућавају сагледавање временске и просторне димензије прикупљених података. Предност примене панел података је у томе што омогућава да вредности истих варијабли за различите субјекте буду посматране у одређеном временском интервалу. Регресиона анализа, примењена у овом истраживању, базира се на балансираним панел подацима. Балансирани панел подаци подразумевају постојање података о изабраним варијаблама за сваку од напредних економија ОЕЦД-а у свакој од посматраних година.

Полазни корак у анализи је примена Грејнцеровог теста узрочности како би се утврдило да ли постоји једносмерна или пак, двосмерна узрочност између консолидованих јавних расхода и стопе раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а. Резултати теста показали су да се на нивоу значајности од 5% може закључити да постоји једносмерна узрочност, тј. да промене у висини консолидованих расхода узрокују промене у стопи раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а (реализовани ниво значајности теста је 0,004). Са мањим нивоом поузданости, тј. уз ризик грешке од 10%, може се такође констатовати да између консолидованих јавних расхода и стопе раста БДП-а у напредним економијама постоји двосмерна узрочност (реализовани ниво значајности је 0,09).

Табела 39. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП –а.	308	5,448	0,004
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		2,334	0,090

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Прелиминарни тестови су показали да, у циљу добијања репрезентативних закључака, приликом спровођења регресионе анализе треба укључити и временско заостајање. Временско заостајање (*time lag*) се у анализи временских серија укључује у ситуацијама када се претпоставља да независна варијабла има закаснили утицај на зависну варијаблу, тј. да се промене у независној варијабли настале у текућем периоду рефлектују на зависну варијаблу не у текућем, већ у неком од наредних периода.

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Укључивање временског заостајања захтева примену адекватних критеријума за избор оптималне дужине кашњења (временског заостајања). На основу *Akaike information criterion (AIC)* оптимално временско заостајање (кашњење) у овом случају је годину дана. Тако да су у регресиони модел, као независну варијаблу, укључени консолидовани јавни расходи (исказани као проценат БДП-а) са заостајањем од једне године. Зависна варијабла у моделу је стопа раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а.

Како би се изабрао одговарајући регресиони модел, примењени су *Likelihood ratio* и Хаусманов тест. Оба теста су показала да изабраним панел подацима највише одговара модел фиксних ефеката.

Табела 40. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 1

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 13				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 403				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи	-0,557	0,034	-16,319	0,000
Константа	25,338	1,515	16,724	0,000
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,555				
Стандардна грешка регресије: 2,608				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 0,911				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Резултати регресионе анализе, приказани у горњој табели, упућују на закључак да у напредним економијама ОЕЦД-а постоји негативан утицај консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а (вредност регресионог параметра који стоји уз независну варијаблу је -0,557), што значи да ће повећање волумена консолидованих јавних расхода у текућој години утицати на просечно смањење стопе раста БДП-а у наредној години за 0,55%. Тај утицај се, имајући у виду, p-вредност, може сматрати статистички значајним. Истовремено, моделом је објашњено 55,5% варијација у кретању стопе раста БДП-а. Може се закључити да, у напредним економијама ОЕЦД-а, повећање консолидованих

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

јавних расхода у текућој години за последицу има смањење просечне стопе раста БДП-а у наредној години и обрнуто.

3.1.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а

Чињеница да растуће економије карактерише бржи раст у односу на напредне, добија своју потврду када се упореде стопе раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а са просеком на нивоу свих земаља ОЕЦД-а. У целом посматраном периоду је стопа раста БДП-а у растућим економијама била већа у односу на ОЕЦД просек (Табела бр. 41). Највећа разлика је у 2011. години (5,74 у односу на 1,9).

Табела 41. Стопе раста БДП-а у растућим економијама
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	Просек	ОЕЦД
2010.	4,50	1,08	4,97	2,94	8,43	4,38	2,0
2011.	6,95	1,87	3,44	5,04	11,20	5,70	1,9
2012.	3,91	-1,25	3,55	1,55	4,79	2,51	1,4
2013.	5,13	1,80	0,85	0,86	8,49	3,43	1,5
2014.	4,50	4,23	2,50	3,84	4,94	4,00	2,1
2015.	2,96	3,71	2,70	4,38	6,08	3,97	2,4
2016.	2,09	2,20	1,77	2,95	3,32	2,47	1,8
2017.	1,36	4,27	1,87	5,14	7,50	4,03	2,5
2018.	2,57	5,36	1,97	5,95	3,01	3,77	2,4
2019.	3,19	4,86	-0,28	4,45	0,82	2,61	1,7
2020.	-7,25	-4,54	-8,65	-2,02	1,86	-4,12	-4,2
2021.	11,02	7,20	5,84	6,94	11,44	8,49	6,0
2022.	7,26	4,58	3,90	5,13	5,53	5,28	2,9

Извор: IMF, World Economic Outlook Database,

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У поступку анализе ефеката консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама, први корак је, такође, Грејнцеров тест узрочности. Примена овог теста резултирала је закључком да не постоји узрочност (ни једносмерна, нити двосмерна) између консолидованих јавних расхода и стопе раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а. Наредни корак је испитивање постојања временског заостајања и идентификовање његове оптималне дужине. На основу вредности *Akaike* информационог критеријума оптимална дужина временског заостајања износи једну годину.

Табела 42. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП –а.	50	1,271	0,290
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		3,620	0,034

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Након укључивања временског заостајања од годину дана, поново је примењен Грејнцеров тест узрочности и закључено је да однос између консолидованих јавних расхода и стопе раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а карактерише једносмерна узрочност, тј. промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП-а, али да промене у стопи раста БДП-а узрокују промене у консолидованим јавним расходима. Имајући у виду да је оптимални корак заостајања годину дана, при испитивању утицаја консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а, као независна варијабла укључени су консолидовани јавни расходи са кораком заостајања од годину дана.

У поступку примене регресионе анализе, при оцени параметара модела јавио се још један проблем, а то је присуство аутокорелације. Аутокорелација се врло често јавља у подацима временских серија, у случају када опсервација у одређеном временском периоду зависи од опсервација у претходним временским периодима. У економетријским истраживањима, једна од кључних претпоставки регресионих модела временских серија јесте одсуство аутокорелације. Нарушеност ове претпоставке утиче на ефикасност оцена регресионих параметара и истовремено на репрезентативност модела. Аутокорелација првог реда у подацима детектована је на основу вредности

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Durbin Watson (DW) статистике, која је у моделу износила 1,02. Иначе, вредност ове статистике се креће у распону од 0 до 4. У литератури постоје различита тумачења критичних вредности *Durbin Watson (DW)* статистике (мерне скале). Најчешће тумачење је да не постоји аутокорељација првог реда у подацима уколико је вредност *Durbin Watson (DW)* статистике у распону 1,5-2,5 (King, 1992, стр. 231). Проблем аутокорељације је могуће решити укључивањем додатне независне варијабле у модел. Та додатна варијабла је зависна варијабла са једним кораком заостајања, што је у овом случају учињено.

Табела 43. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 2

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа раста БДП-а у претходној години	0,235	0,145	1,618	0,113
Консолидовани јавни расходи	0,111	0,122	0,913	0,366
Константа	-1,355	4,549	-0,297	0,767
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,768				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,674				
Стандардна грешка регресије: 2,02				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,848				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-у*

Регресиони модел помоћу кога се испитује утицај консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а садржи две независне варијабле: обим консолидованих јавних расхода исказаних као проценат БДП-а у овим земљама и стопу раста БДП-а са кораком заостајања од годину дана. Према резултатима (Табела 43), укључивање варијабле Стопа раста БДП-а са кораком заостајања од годину дана као независне варијабле допринело је испуњености претпоставке о непостојању

аутокорелације у подацима (Durbin-Watson статистика = 1,848). Оцењене вредности регресионих параметара указују да консолидовани јавни расходи у текућем периоду имају позитиван утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду (регресиони коефицијент износи 0,111), али тај утицај није статистички значајан (p -вредност=0,366). Вредност регресионог коефицијента (за период од 2020. до 2022. године) би се могла протумачити тако што повећање консолидованих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а које бележе стопу раста за 1% БДП-а у текућој години позитивно утиче на промену стопе раста БДП-а у наредној години, поспешујући њен раст за 0,111%. Истовремено, позитиван, али такође не статистички значајан, утицај на стопу раста у наредној години има стопа раста БДП-а у текућој години (0,235; p -вредност=0,113). Вредност коригованог коефицијента детерминације указује на то да је горе приказаним моделом објашњено 76,8% варијација у кретању просечне стопе раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а.

3.1.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији

Низак привредни раст највећи је економски проблем Републике Србије. Према економском развоју и животном стандарду становника наша земља је при самом дну на листи европских земаља. БДП по становнику Републике Србије упола је мањи од земаља Централне и Источне Европе и тек је на трећини нивоа развијених земаља Западне Европе (Петровић et al., 2019). Очекивања су да Србија ове заostatке постепено надокнађује бржим привредним растом, али се то, ипак, не дешава. Напротив, земље Централне и Источне Европе су у анализираном периоду имале осетно бржи привредни раст у односу на Србију, па су јој у економском развоју додатно одмакле. БДП по становнику у Републици Србији је на почетку деценије (2010. године) био на нивоу од око 62% просека земаља Централне и Источне Европе, да би у 2017. години пао на испод 55%.

Кретање стопе раста БДП-а у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године (Табела бр. 44) показује да је највиша стопа раста била у 2021. години (7,55%). Осим у 2020. години (-0,90%), негативна стопа раста БДП-а забележена је и у 2012. години (-0,68%), као и у 2014. години (-1,59%).

Табела 44. Стопа раста БДП-а у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Стопа раста БДП-а
2010.	0,73
2011.	2,04
2012.	-0,68
2013.	2,89
2014.	-1,59
2015.	1,81
2016.	3,34
2017.	2,10
2018.	4,50
2019.	4,33
2020.	-0,90
2021.	7,55
2022.	2,25

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*¹⁶,

Како су консолидовани јавни расходи у Републици Србији исказани и у милионима динара и као проценат БДП-а, анализа њиховог утицаја на стопу раста БДП-а спроведена је за оба начина исказивања ових расхода. Најпре је спроведен Грејнцеров тест узрочности. Према овом тесту, не постоји узрочност између консолидованих јавних расхода изражених у милионима динара и стопе раста БДП-а. Исти тест је, међутим, показао да између консолидованих јавних расхода исказаних као проценат БДП-а и стопе раста БДП-а постоји једносмерна узрочност, тј. да промене у консолидованим јавним расходима узрокују промене у стопи раста БДП-а (вредност F -статистике при

¹⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

спровођењу Грејнцеровог теста узрочности је 8,43, а реализовани ниво значајности износи 0,05).

Табела 45. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 1

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 13				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи са кораком заостајања од годину дана (% БДП-а)	0,372	0,288	1,291	0,225
Константа	-13,920	12,578	-1,106	0,294
Коефицијент детерминације: 0,143				
Стандардна грешка регресије: 2,49				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,17				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри регресионог модела оцењени на основу података временске серије упућују на закључак да консолидовани јавни расходи у текућем периоду (исказани као проценат БДП-а) утичу позитивно на стопу раста БДП-а у наредном периоду (вредност коефицијента 0,372; значајност 0,225), али тај утицај није статистички значајан. Тачније, повећање консолидованих јавних расхода у Републици Србији које за последицу има повећање стопе раста БДП-а у наредном периоду односи се само на период за који је извршена анализа (2010-2022. година). Овако формулисаним моделом објашњено је 14,3% варијација у кретању стопе раста БДП-а у Републици Србији.

3.2. Импликације консолидованих јавних расхода на стопу незапослености

Пуна запосленост представља један од кључних макроекономских циљева. Макроекономски посматрана, незапосленост¹⁷ је велики проблем савремених држава (Раичевић, 2005). Незапосленост не само да негативно утиче на буџетску равнотежу већ поспешује јавни дуг, смањује извоз, снижава привредни раст и негативно утиче на одрживост фондовског финансирања свих социјалних давања. Економска теорија пружа низ појашњења о негативној корелацији између јавних расхода и стопе незапослености. Државна потрошња је, теоретски, одличан начин за сузбијање незапослености и оживљавање привреде. Промена државне потрошње и опорезивања мења агрегатну тражњу, производњу и запосленост.

Заговорник кејнзијанске економске политике, Окун (Arthur Okun, 1928-1980) је чврсто веровао у употребу фискалне политике за контролу инфлације и подстицање запошљавања. Његове студије и ставови о стопама дуготрајне незапослености познати су као Окунов закон. У економској литератури, интерпретације овог закона су различите, а најчешћа је да 1% додатне незапослености доводи до смањења бруто домаћег производа за 2% (Dornbusch et al., 2011).

Традиционална формула Окуновог закона може се написати на следећи начин:

$$\Delta Y_t = -a (\Delta U_t)$$

где ΔY_t представља процентуалну промену реалног БДП-а, ΔU_t промену стопе незапослености, док је a константа која одражава осетљивост промена у БДП-у на промене у стопи незапослености, односно одражава колико се снажно мења стопа незапослености утичу на БДП.

Негативни предзнак испред константе a указује на инверзну везу између промене стопе незапослености и промене реалног БДП-а, док вредност константе a представља процену величине утицаја. Што је већа апсолутна вредност константе a , то је јача веза између промена БДП-а и промена стопе незапослености.

У литератури и пракси је могуће издвојити три облика незапослености: фрикционалну, структуралну и цикличну (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2019). Фрикционална незапосленост настаје као последица природне тежње људи за

¹⁷ Међународна организација рада (енг. *International Labour Organization*, ILO) дефинише незапослене као број економски активног становништва које је без посла, али је доступно и тражи посао, укључујући и људе који су изгубили посао и оне који су добровољно напустили посао (Светска банка, 1998).

проналажењем одговарајућег радног места, тј. када се људи крећу између различитих послова или када напуштају посао са циљем да стекну виши ниво образовања или да се посвете породици (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2019; Петровић, Докић & Динчић, 2014). *Структурална* незапосленост је резултат промена у понуди и тражњи за радом. Она настаје због неусклађености образовног и квалификационог нивоа занимања која се нуде и оних професија и послова за којима постоји реална тражња (Петровић, Докић & Динчић, 2014, стр. 262). *Циклична* незапосленост је последица периодичних успона и падова у привредној активности. У фази рецесије долази до опадања привредне динамике, а тиме и до опадања тражње за радом, то логично има за последицу испољавање незапослености. То, другим речима, значи да је циклична незапосленост инхерентно последица опадања привредне активности (Мастило, *Незапосленост и инфлација*, <https://www.slideserve.com/chava/nezaposlenost-i-inflacija>).

Постојање одређене незапослености на нивоу националне економије сматра се нужним. У литератури ова стопа се означава термином природна стопа незапослености (*natural rate of unemployment*) или равнотежна стопа незапослености. Природна стопа незапослености је најнижа стопа незапослености коју нека макроекономија може да упражњава, без стварања неких неизвесности у односу на неприхватљиве нивое инфлације. Реч је о прагу незапослености испод којег притисак на тржиште рада, с једне, и тржишта добара и услуга с друге стране, тежи да подигне најамнине и цене (Мастило, *Незапосленост и инфлација*, <https://www.slideserve.com/chava/nezaposlenost-i-inflacija>). Природна стопа незапослености подразумева стање у привреди у тренутку када је циклична незапосленост једнака нули (Петровић, Докић & Динчић, 2014, стр. 261). Премда нема јединственог става по питању одређивања процента који представља природну стопу незапослености, углавном је то ниво од 4-6% (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2019). Влада сваке земље има велику одговорност да незапосленост људског фактора, као неискоришћеног ресурса, сведе на што мању меру јер, у противном, може доћи до социјалних проблема, девијантних понашања и непожељних политичких резултата (Hayle, Whifehead, 1982).

**3.2.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у
напредним економијама ОЕЦД-а**

Стопа незапослености је најчешће коришћен индикатор за разумевање услова на тржишту рада. Она представља однос укупне незапослености и укупне радне снаге тј. стопа незапослености представља однос између броја запослених и збира запослених и незапослених особа у макроекономији (Јендак, 2002).

Стављајући у однос укупан број запослених и укупно становништво, добија се проценат запослених у укупном становништву. Подаци који се односе на стопу незапослености и запослености говоре о квалитету макроекономских перформанси. Обарањем стопе незапослености испод природног нивоа незапослености долази до испољавања инфлације и супротно, обарање инфлације је по правилу праћено растом незапослености изнад природне стопе (Мастило, *Незапосленост и инфлација*).

У напредним економијама ОЕЦД-а стопа незапослености се у анализираном периоду кретала од 9,29% у 2013. години до 5,17% у 2022. години.

Табела 46. Просечна стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Просечна стопа незапослености (%)
2010.	9,23
2011.	8,90
2012.	9,26
2013.	9,29
2014.	8,80
2015.	8,18
2016.	7,58
2017.	6,81
2018.	6,02
2019.	5,63

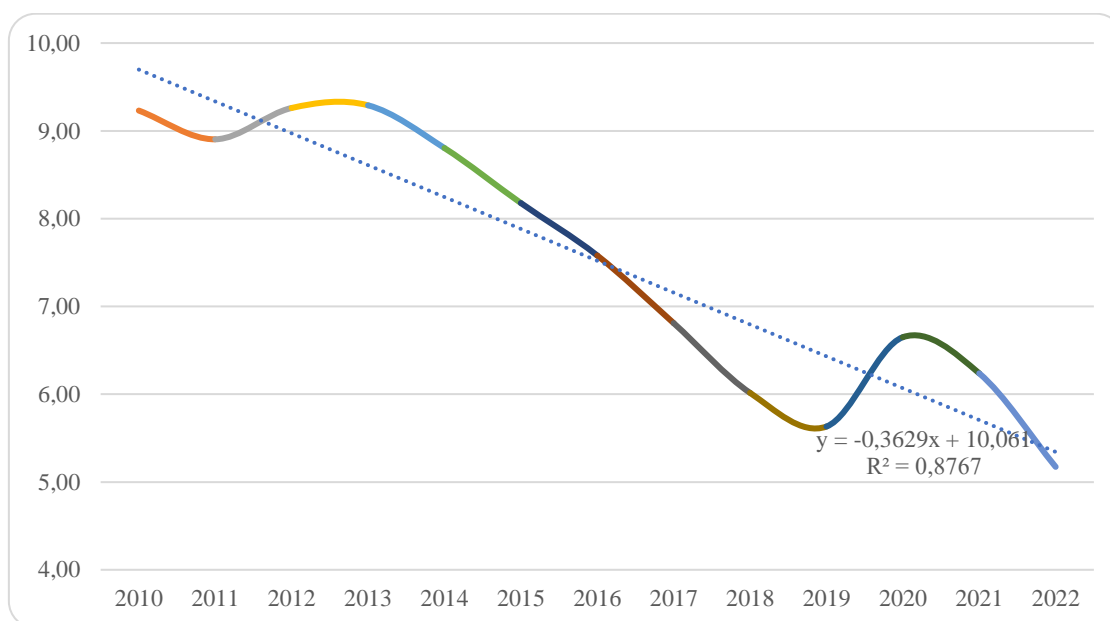
УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Година	Просечна стопа незапослености (%)
2020.	6,65
2021.	6,24
2022.	5,17

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*¹⁸,

Праћењем тенденције у кретању стопе незапослености у посматраном периоду може се уочити да је карактерише линеарна функција тренда, са коефицијентом нагиба -0,415, што говори да се стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а смањивала, у просеку, за 0,415%.

Графикон 12. Кретање стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: Подаци из Табеле бр. 45

Испитивање утицаја консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а започето је тестирањем узрочности између ове две варијабле. Грејнцеров тест узрочности показао је да између ове две варијабле постоји двосмерна узрочност, што значи да промене у нивоу консолидованих јавних расхода

¹⁸ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

узрокују промене у стопи незапослености, али и да промене у стопи незапослености изазивају промене у обиму консолидованих јавних расхода.

Табела 47. Резултат Грејндеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F - статистика	p- вредност
Промене у консолидованим јавним расходима узрокују промене у стопи незапослености.	308	5,593	0,004
Промене у стопи незапослености узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		3,966	0,019

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

На основу АIC оптимално временско заостајање износи три године, што значи да консолидовани јавни расходи имају одложено дејство на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а. Вредност *Durbin-Watson*-ове статистике (0,352) у првобитном моделу указала је на проблем аутокорејације, тј. да је стопа незапослености у текућем периоду условљена стопом незапослености из претходног периода. Како би се овај проблем решио, у модел је укључена још једна независна променљива, тј. стопа незапослености у претходном периоду.

Табела 48. Регресиона анализа панел података – Модел 3

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 10				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 308				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t- статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи са кашњењем од 3 године	-0,029	0,017	-1,737	0,080
Стопа незапослености у претходном периоду	0,858	0,028	30,729	0,000
Константа	2,086	0,656	3,179	0,001
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,968				

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Кориговани коефицијент детерминације: 0,965
Стандардна грешка регресије: 0,796
F-статистика (значајност): 266,868 (0,000)
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,499

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Приказани резултати регресионе анализе упућују на закључак да повећање консолидованих јавних расхода у текућем периоду утиче на смањење стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а (-0,029), али тек након три године. Оцена овог утицаја се не може сматрати статистички значајном (p-вредност =0,09), што значи да овакав интензитет утицаја консолидованих јавних расхода на стопу незапослености важи само у овом посматраном периоду. Истовремено, просечна стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у текућем периоду је у значајној мери условљена стопом незапослености из претходног периода (регресиони коефицијент је 0,858, а реализовани ниво значајности мањи од 0,001). Регресиони модел којим је оцењен утицај консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а може се сматрати врло репрезентативним, јер је њиме објашњено 96,5% осцилација у стопи незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а.

3.2.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а

У растућим економијама ОЕЦД-а стопа незапослености показује велике осцилације између земаља. Најнижа стопа незапослености је у Мексику, док је највиша у Колумбији. Мађарску и Пољску осликава највеће смањење стопе незапослености у посматраном периоду, док је Турска једина земља у овој групи земаља у којој стопа незапослености константно расла, почевши од 2012. године (8,54%), па све до 2019. године (13,66% у 2019. години).

Табела 49. Стопе незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

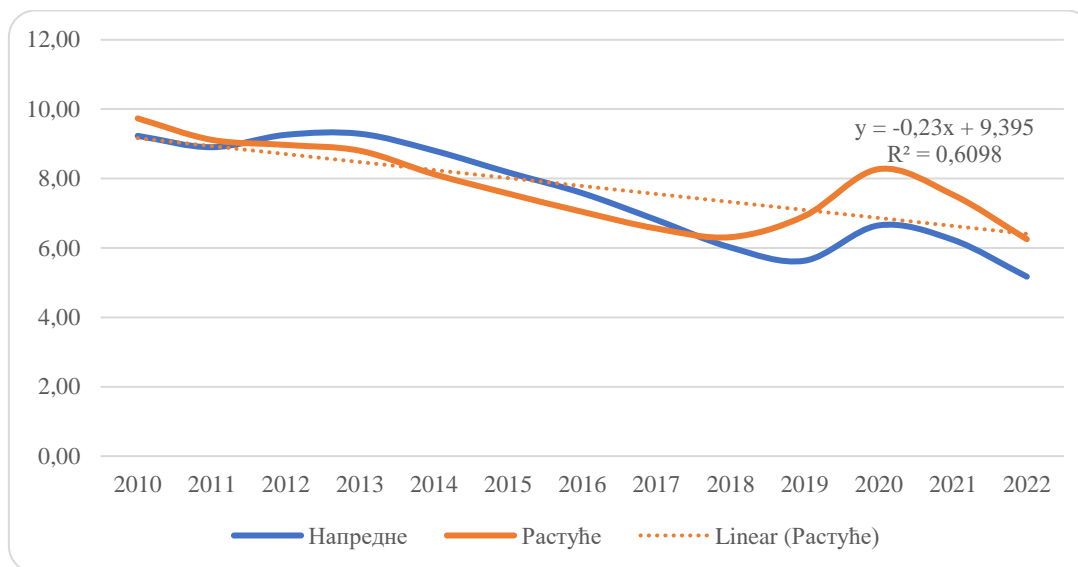
Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	<i>Просек</i>
2010.	11,99	10,78	5,27	9,64	10,99	9,73
2011.	11,05	10,68	5,17	9,63	9,05	9,12
2012.	10,62	10,68	4,93	10,09	8,54	8,97
2013.	9,88	9,83	4,94	10,33	9,03	8,80
2014.	9,40	7,53	4,84	8,99	9,88	8,13
2015.	9,20	6,63	4,35	7,50	10,16	7,57
2016.	9,54	4,98	3,88	6,16	10,65	7,04
2017.	9,68	4,05	3,42	4,89	10,78	6,56
2018.	9,95	3,60	3,32	3,85	10,83	6,31
2019.	10,88	3,30	3,49	3,28	13,66	6,92
2020.	16,66	4,13	4,41	3,16	13,01	8,27
2021.	13,80	4,05	4,14	3,36	12,33	7,54
2022.	11,21	3,60	3,28	2,89	10,28	6,25

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*¹⁹,

Упоредни приказ линија кретања стопа незапослености у напредним и растућим економијама показује да је све до 2017. године у напредним економијама стопа незапослености била виша у односу на стопу у растућим економијама, да би се након ове године однос променио. У растућим економијама је просечно смањење стопе незапослености ниже у односу на просечно смањење у напредним економијама и износи -0,233 (стопа незапослености је сваке године опадала у просеку за 0,233 процената).

¹⁹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

Графикон 13. Линије кретања стопе незапослености у напредним и растућим економијама ОЕЦД-а у периоду од 2010. до 2022. године

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*

Грејндеров тест узрочности у случају консолидованих јавних расхода и стопе незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а показао је да између ове две варијабле не постоји узрочност (ни једносмерна, ни двосмерна). И поред тога, испитивање утицаја консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а настављено је спровођењем регресионе анализе за панел податке. Вредност *Akaike информационог критеријума* упутила је на оптималан корак заостајања од три године (као и у случају напредних економија). Како је у првобитно дефинисаном моделу вредност *Durbin-Watson* статистике износила 0,729, како би се избегао проблем аутокорејације, у модел је укључена још једна независна променљива – Стопа незапослености са кашњењем од годину дана.

Табела 50. Регресиона анализа панел података – Модел 4

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености са кашњењем од годину дана	0,875	0,073	11,915	0,000

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Консолидовани јавни расходи са кашњењем од 3 године	0,224	0,106	2,109	0,049
Константа	-7,662	4,058	-1,887	0,066
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,930				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,902				
Стандардна грешка регресије: 1,094				
<i>F-статистика</i> (значајност): 33,09 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,99				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Укључење нове независне варијабле у модел показало је да је стопа незапослености у текућем периоду у растућим економијама ОЕЦД-а под значајним утицајем стопе незапослености из претходног периода (0,875; p -вредност $< 0,001$), а и да је утицај консолидованих јавних расхода на стопу незапослености такође статистички значајан. У растућим економијама ОЕЦД-а, повећање консолидованих јавних расхода за 1% БДП-а у текућем периоду има за последицу просечно повећање стопе незапослености за 0,22% након три године. Према показатељима репрезентативности, оцењени модел се може сматрати репрезентативним, јер је њиме објашњено 90,2% варијација у стопи незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а.

3.2.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији

Један од кључних извора података о тржишту рада у Републици Србији је Анкета о радној снази (АРС). Подаци о кретању стопе незапослености у Републици Србији указују на значајан опоравак тржишта рада у периоду после 2012. године. Упркос релативно скромним стопама привредног раста, стопа незапослености у Србији је значајно смањена током последње деценије (нарочито након 2014. године). Стопа незапослености је смањена са 24,60% у 2012. години на 9,40% у 2022. години. У исто

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

време, стопе активности и запослености су повећане. Од тада стопа незапослености у Србији константно опада.

Табела 51. Стопа незапослености у Републици Србији
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Стопа незапослености
2010.	20,00
2011.	23,60
2012.	24,60
2013.	23,00
2014.	20,55
2015.	18,92
2016.	16,38
2017.	14,49
2018.	13,67
2019.	11,19
2020.	9,73
2021.	11,01
2022.	9,40

Извор: Републички завод за статистику, *Анкета о радној снази*

Приликом испитивања утицаја консолидованих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији тестови узрочности су показали да не постоји узрочност између консолидованих јавних расхода и стопе незапослености. Такође, сви покушаји правилног детерминисања утицаја консолидованих јавних расхода на стопу незапослености, при чему правилно детерминисање подразумева испуњеност свих претпоставки за примену регресионе анализе, резултирали су моделом у који су као независне варијабле укључени консолидовани јавни расходи (исказани као проценат

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

БДП-а) са кораком заостајања од годину дана и стопа незапослености са кашњењем од годину дана, као и стопа незапослености са кораком заостајања од две године.

Табела 52. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 2

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Број опсервација: 11 (након кориговања)				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	0,123	0,159	0,772	0,465
Стопа незапослености у претходној години	1,241	0,210	5,885	0,001
Стопа незапослености са заостајањем од 2 године	-0,298	0,230	-1,298	0,235
Константа				
Коефицијент детерминације: 0,942				
Стандардна грешка регресије: 1,289				
F-статистика (значајност): 55,86 (0,000)				
Durbin-Watson статистика: 2,35				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Овако постављен регресиони модел карактерише висок степен репрезентативности, јер је 94,2% осцилација у стопи незапослености објашњено изабраним независним варијаблама. Према резултатима, као и у случају напредних и растућих економија ОЕЦД-а, стопа незапослености у Републици Србији је у текућој години под значајним утицајем стопе незапослености из претходне године (1,241; 0,001), док повећање консолидованих јавних расхода у текућој години за 1% БДП-а утиче (али не статистички значајно) на повећање стопе незапослености у наредној години за 0,123%.

3.3. Учинак консолидованих јавних расхода на стопу инфлације

Инфлација је одувек била једна од тема која је заокупљала велику пажњу економиста и креатора економске политике, посебно у условима недавног налета инфлације и забринутости због постпандемијске стагфлације.

Постоји велики број различитих мишљења о томе шта је инфлација, који су њени узроци и какве последице има на привреду и становништво. Тако, у смислу њеног дефинисања, не постоји општеприхваћена дефиниција. Сваки аутор који се бави овом проблематиком покушава да дефинише инфлацију. Неслагање међу економистима по питању дефинисања овог феномена постоји зато што је инфлација веома сложена појава чије су последице како економског, тако и социјалног карактера. Једна од најсадржајнијих дефиниција је дефиниција професора Хамида Филиповића, која гласи:

Инфлација је економско-финансијска појава, изазвана поремећајима равнотеже у факторима производње, а као њена последица настаје повећање новчаног оптицаја емисијом новчаница и кредитног новца без одговарајућег покрића у металу или производима, што има за последицу пад куповне снаге новца и скок цена, што се одражава на прераспodelу националног дохотка на штету сиромашнијих, а у корист имућнијих друштвених класа (Филиповић, 1960, стр.69).

Ова дефиниција најпре објашњава карактер инфлације као економске, а тек онда финансијске појаве, затим се бави њеним узроцима, а онда и последицама. Она наглашава да инфлација настаје поремећајем равнотеже у факторима производње, што представља највреднији део у овој дефиницији, јер узроке тражи у реалним економским факторима у производњи (Ђуровић Тодоровић, 2014, стр. 330). У њој се, такође, наглашава друштвено-класна садржина инфлације истицањем штетног дејства на сиромашне слојеве становништва, јер инфлација значи прераспodelу дохотка у корист богатијих слојева друштвене заједнице (Јовановић, 1996, стр. 348).

Буџетска потрошња, у виду јавних расхода представљају једну од компонената укупне потрошње, односно агрегатне тражње. На тај начин, променама у јавним расходима директно се утиче на промену агрегатне тражње. Тако, пораст јавних расхода доводи до пораста тражње, што ће у крајњем резултирати порастом цена, односно инфлацијом. Јавни расходи, као компонента агрегатне тражње, утичу на приватну тражњу, али такође утичу и на агрегатну понуду. Повећање јавних расхода изазива промене у структури агрегатне тражње, али не мора нужно утицати на њен ниво у значајном обиму. Повећање буџетске потрошње исто тако може, али не мора, бити узрок

инфлације. Повећање ове потрошње не мора изазвати инфлацију, уколико је оно сразмерно расту националног дохотка (Ђуровић Тодоровић, 2014, стр. 336).

Јавни расходи имају изражен инфлаторни потенцијал, али такође могу деловати и антиинфлаторно на привреду. Ако претпоставимо да се национална привреда налази у стању економске равнотеже, што значи да је агрегатна тражња приближно једнака агрегатној понуди. Такође, ако пођемо од тога да су јавни расходи већи од јавних прихода и да се вишак расхода над приходима може финансирати на више начина:

- централна банка може одобрити држави кредит из примарне емисије новца;
- пословне банке могу одобрити држави кредит из фондова штедње становништва;
- држава може добити зајам из иностранства, итд. (Ђуровић Тодоровић, Ђорђевић, 2019, стр. 114).

Поставља се питање да ли ће сваки од ових начина инфлаторно утицати на привреду. Зајам из иностранства има робно покриће за вишак учињених расхода, тако да то неће изазвати инфлацију. Такође, зајам од домаћих пословних банака из штедње становништва неће изазвати инфлаторне тенденције. Међутим, уколико држава добије зајам из примарне емисије новца, то ће изазвати повећање новчане масе без одговарајућег робног покрића, што ће изазвати инфлаторне притиске. Већи укупни јавни расходи у односу на укупне јавне приходе су, у суштини, потенцијални изазивачи инфлаторних немира (Ђуровић Тодоровић, Ђорђевић, 2019, стр. 115).

С друге стране, јавни расходи могу деловати и антиинфлаторно на привреду у условима када већ постоји инфлација. Да би јавни расходи били у стању да производе антиинфлациона дејства неопходно је да буду на nižем нивоу од јавних прихода. Овај вишак прихода над расходима, тзв. буџетски вишак, мора се имобилисати, или, како се у пракси често каже, замрзнути, како би се смањила глобална тражња, а тиме и инфлаторни притисци (Јовановић, 1996, стр. 212).

Езимири, Мугалу и Елике (Ezimir, Muoghalu & Elike, 2010, стр. 35) су у свом раду дошли до закључка да су јавна потрошња и инфлација коинтегрисани и да постоји дугорочна равнотежна веза између ове две варијабле. Они су доказали да инфлација значајно утиче на одлуке о јавној потрошњи у Сједињеним Америчким Државама. Раст јавне потрошње погоршава инфлаторне притиске у земљи, па се смањењем јавних расхода тежи смањењу инфлације.

Магацино (Magazzino, 2011, стр. 105) је у свом раду покушао да процени емпиријске доказе о повезаности јавне потрошње и инфлације за медитеранске земље

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

током периода 1970-2009, користећи приступ временских серија. Дошао је до закључка да дугорочни однос између удела јавних расхода и инфлације постоји за Кипар, Француску, Грчку и Португал. Штавише, резултати Грејнцеровог теста узрочности показују краткорочне доказе усмереног тока од инфлације ка расходима за Кипар, Француску и Шпанију; и двосмерног тока за Италију, Малту и Португал.

3.3.1. Утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а

Напредне економије ОЕЦД-а карактерише ниска стопа инфлације. У овим земљама је стопа инфлације у посматраном периоду осцилирала од 2,46% у 2010. години до 0,25% у 2014. и 2020. години.

Табела 53. Просечна стопа инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Стопа инфлације
2010.	2.46
2011.	2.66
2012.	2.04
2013.	1.10
2014.	0.25
2015.	0.40
2016.	1.23
2017.	1.67
2018.	1.73
2019.	1.55
2020.	0.25
2021.	5.11
2022.	9.64

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*²⁰,

²⁰ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Као и у претходним анализама, испитивање утицаја консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а на стопу инфлације започето је тестирањем узрочности између ове две макроваријабле. Резултати Грејнцеровог теста узрочности (без укључивања временског заостајања) показали су да, у напредним економијама ОЕЦД-а, консолидовани јавни расходи не узрокују промене у стопи инфлације, али да стопа инфлације узрокује промене у консолидованим јавним расходима. Ни након укључивања временског заостајања од две године (оптимално по АИС) није било могуће закључити да постоји узрочност.

Како је предмет истраживања у овом раду утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације, анализа је настављена и формиран је модел у којем је третман независне варијабле додељен консолидованим јавним расходима са кашњењем од две године. Како је на основу *Durbin-Watson*–ове статистике уочено да постоји проблем аутокорелације у моделу, као независна варијабла укључена је инфлација из претходног периода. На овај начин формиран је модел са две независне варијабле. Добијени резултати су приказани у табели која следи.

Табела 54. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 5

Зависна варијабла: Стопа инфлације				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 11				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 339				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Инфлација у претходној години	0,466	0,043	10,761	0,000
Консолидовани јавни расходи са кашњењем од 2 године	-0,017	0,013	-1,283	0,200
Константа	1,168	0,594	1,966	0,050
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,526				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,477				
Стандардна грешка регресије: 0,858				

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

F-статистика (значајност): 10,635 (0,000)

Durbin-Watson статистика: 1,852

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри регресионог модела у табели изнад показују да консолидовани јавни расходи немају значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а (*p*-вредност 0,200) и да повећање обима консолидованих јавних расхода у текућем периоду не доводи до статистички значајног смањења стопе инфлације након две године заостајања. Имајући у виду претходно наведени критеријум за идентификовање аутокорелације у моделу, може се закључити да је претпоставка о одсуству аутокорелације испуњена. Моделом је објашњено 47,7% осцилација у кретању стопе инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а. Како је реализовани ниво значајности *F*-статистике, којом се тестира значајност коефицијента детерминације, мањи од 0,001, оцењени модел се може сматрати репрезентативним.

3.3.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а

Растуће економије ОЕЦД-а карактеришу велике осцилације у кретању стопе инфлације. Просечна стопа инфлације у овој групи земаља је била најнижа у 2014. години, а највиша у 2018. години. На оваку високу просечну стопу инфлације у растућим економијама утицала је, првенствено, стопа инфлације у Турској која је износила 20,3%. Турска је, такође, једина земља у групи растућих економија у којој је стопа инфлације консантно расла након 2016. године.

Табела 55. Годишња стопа инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	Просек
2010.	3,08	4,67	4,40	3,10	6,40	4,83
2011.	3,67	4,07	3,82	4,60	10,45	4,62
2012.	2,44	4,98	3,57	2,40	6,16	3,40

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	Просек
2013.	1,96	0,41	3,97	0,70	7,40	2,85
2014.	3,70	-0,93	4,08	-1,00	8,17	3,21
2015.	6,80	0,87	2,13	-0,50	8,81	3,83
2016.	5,73	1,77	3,36	0,80	8,53	4,72
2017.	4,07	2,14	6,77	2,10	11,92	5,91
2018.	3,14	2,74	4,83	1,10	20,30	5,79
2019.	3,76	4,00	2,83	3,40	11,84	5,03
2020.	1,59	2,74	3,15	2,40	14,60	8,95
2021.	5,61	7,36	7,36	8,60	36,08	19,14
2022.	13,11	24,55	7,82	16,60	64,27	25,27

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*,²¹

Након спроведеног тестирања узрочности, закључено је да у растућим економијама ОЕЦД-а не постоји међусобна узрочност између консолидованих јавних расхода и стопе инфлације.

Табела 56. Резултати Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F - статистика	p- вредност
Промене у консолидованим јавним расходима узрокују промене у стопи инфлације.	55	0,098	0,906
Промене у стопи инфлације узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		1,137	0,328

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Грејнцеров тест узрочности није показао да постоји међусобна узрочности ни када се укључи оптимални корак заостајања од једне године (у складу са *Akaike*

²¹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

информационим критеријумом). Регресиони модел којим ће се квантификовати утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а базираће се на консолидованим јавним расходима са кораком заостајања од једне године (независна променљива) и стопи инфлације (зависна променљива). Испитивањем претпоставки за оцену модела дошло се до закључка да претпоставка о непостојању аутокорелације није испуњена. У циљу њеног испуњења у модел је укључена још једна независна променљива, тј. стопа инфлације са кораком заостајања од годину дана.

Табела 57. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 6

Зависна варијабла: Стопа инфлације Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 12 Број земаља: 5 Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа инфлације у претходној години	1,392	0,174	7,962	0,000
Консолидовани јавни расходи у претходној години	-0,020	0,250	-0,080	0,935
Константа	0,457	9,394	0,048	0,961
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,876				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,827				
Стандардна грешка регресије: 4,083				
<i>F-статистика</i> (значајност): 17,592(0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,899				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Као што се може видети у табели изнад, стопа инфлације у претходном периоду у растућим економијама ОЕЦД-а има значајан позитиван утицај на стопу инфлације у текућој години (*p*-вредност <0,001), док утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације није статистички значајан. Повећање обима консолидованих јавних расхода

(у процентима БДП-а) за 1% у текућем периоду доводи до просечног смањења стопе инфлације у наредној години за 0,02%. Неопходно је нагласити да се, због одсуства статистичке значајности, овакав утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а односи само на посматрани период.

3.3.3. Дејство консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији

У Републици Србији се од јануара 2009. године као мера инфлације користи Индекс потрошачких цена (*Consumer Price Index - CPI*), који се израчунава и објављује од јануара 2007. године. Индекс потрошачких цена се дефинише као мера просечне промене цена фиксне корпе робе и услуга које домаћинства купују у циљу задовољавања својих потреба (Републички завод за статистику). Овај индекс представља посебан индекс цена на мало који се обрачунава по методологији усклађеној с препорукама за обрачун индекса цена на мало у Европској унији (Хармонизовани индекс цена). Индекс мери промену цена у времену, при чему се за оба периода која се пореде користи структура потрошње базног периода (Лајсперсов индекс).

У анализираном периоду, стопа инфлације у Србији, мерена Индексом потрошачких цена бележи велике осцилације. Највиша стопа инфлације се везује за 2012. годину, док је најнижа управо у последњој години посматраног периода (1,25%).

Табела 58. Стопа инфлације у Републици Србији

Година	Стопа инфлације
2010.	10,25
2011.	7,00
2012.	12,18
2013.	2,20
2014.	1,75
2015.	1,56
2016.	1,53

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Година	Стопа инфлације
2017.	3,02
2018.	1,99
2019.	1,85
2020.	1,26
2021.	7,86
2022.	15,12

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*²²,

Испитивање утицаја консолидованих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији подразумева најпре тестирање узрочности. У овом случају, узрочност између консолидованих јавних расхода и стопе инфлације није детектована. Оптималан корак заостајања при моделирању утицаја консолидованих јавних расхода на стопу инфлације је годину дана. Поред проблема аутокорељације, у поступку анализе јавио се и проблем нерепрезентативности модела (мала вредност коефицијента детерминације и реализовани ниво значајности приликом тестирања репрезентативности модела већи од 0,05). Није било могуће приказати утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације моделом који би испунио све претпоставке. Доношење закључака на основу погрешно постављених модела за последицу има нетачне закључке о релацији између испитиваних варијабли. Једина могућа исправна опција је утврђивање степена слагања у осцилацијама консолидованих јавних расхода и стопе инфлације у Републици Србији. У ту сврху израчунат је Спирманов коефицијент корелације ранга између свих варијабли укључених у моделирање.

²² <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

Табела 59. Вредност Спирмановог коефицијента корелације између стопе инфлације и изабраних варијабли

Варијабла	Вредност (реализовани ниво значајности)
Стопа инфлације у претходној години	0,350 (0,265)
Консолидовани јавни расходи (% БДП-а)	0,159 (0,681)
Консолидовани јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	0,329 (0,297)
Консолидовани јавни расходи у милијардама динара	-0,126 (0,681)

Извор: Самостална израчунавања у SPSS-у

Стопа инфлације је позитивно корелисана са свим варијаблама укљученим у корелациону анализу, изузев консолидованих јавних расхода исказаних у новчаном износу. Позитивне вредности Спирмановог коефицијента корелације указују на то да је, у посматраном периоду, упоредо са растом стопе инфлације растао и обим консолидованих јавних расхода исказаних као проценат БДП-а. Негативна вредност коефицијента корелације између стопе инфлације и консолидованих јавних расхода исказаних у милијардама динара упућује на закључак да је повећање волумена консолидованих јавних расхода у Републици Србији праћено смањењем стопе инфлације у посматраном периоду, тј. у периоду од 2020. године до 2022. године.

3.4. Консеквенце консолидованих јавних расхода на јавни дуг

Висина и динамика јавног дуга су нека од централних питања у академским и ширим јавним дискусијама, на основу којих се доноси оцена о квалитету економске, односно фискалне политике. Јавни дуг или државни дуг представља укупну задуженост државе према домаћим или иностраним повериоцима у одређеном тренутку (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2010, стр. 336). Дакле, то је обавеза државе коју она има по основу задуживања у облику јавног зајма или кредита, али и других врста обавеза на основу уговора (Бингулац, Јовановић, Крстић, 2003, стр. 335). Мада поједини аутори ни не праве разлику између појмова јавни дуг, јавни зајам или јавни кредит, разлика постоји и она је

очигледна. Јавним дугом се обухватају не само обавезе државе које проистичу из уговора о државном зајму, већ и све друге до којих је дошло по било којој основи (Огњановић, 2004, стр. 218).

Средства прикупљена јавним задуживањем могу имати карактеристике јавног прихода. Занимљиво је то што јавни дуг може имати и карактеристике јавних расхода. Ово се испољава у тренутку када се измирује обавеза по узетим средствима која улазе у јавни дуг, тј. када се заједно са припадајућим каматама измирују обавезе по јавном дугу. У последње време јавни дуг је постао стални извор јавних прихода, чија сврха није успостављање само буџетске равнотеже, већ се користи и као ефикасан инструмент економске политике државе (Трклџа, 2015, стр. 25).

Проблематици јавног дуга се придаје велики значај из неколико разлога. Прво, висина јавног дуга суштински одређује одрживост јавних финансија и макроекономску стабилност земље, утичући на кредитни рејтинг, те на услове задуживања државе, привреде и грађана. Друго, задуживање државе ради финансирања продуктивних расхода до одређеног нивоа може утицати позитивно на привредни раст, док изнад тог нивоа даљи раст дуга почиње да утиче негативно на услове привредног раста. Стабилизација јавног дуга постаје питање од кључне важности како у развијеним, тако и у земљама у развоју. Већина студија испитује међузависност јавног дуга и привредног раста, наглашава утицај јавног дуга и реструктурирања дуга на економски раст земаља у развоју (Checherita & Rother, 2010). Кечерита Вестфал (Checherita Westphal et al, 2012) су развили теоријски модел за оцену оптималног нивоа јавног дуга за различите подузорке ОЕЦД земаља, и пронашли су, као одговарајући, ранг од 43% до 63% у односу на бруто домаћи производ.

3.4.1. Утицај консолидованих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а

Јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а је, изузев у 2010. години, у свим осталим годинама у анализираном периоду изнад 70% БДП-а. Ефекат пандемије светских размера одразио се и на јавни дуг ових економија, јер је са 70,73%, БДП-а у 2019. години његов обим повећан на 83,25%. Апсолутно повећање јавног дуга од 12,57% БДП-а, представља, у ствари, раст дуга за 17,8 процентих поена.

Табела 60. Просечан јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД – а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	% БДП-а
2010.	67,85
2011.	71,83
2012.	75,01
2013.	76,89
2014.	77,46
2015.	75,67
2016.	75,00
2017.	73,02
2018.	71,41
2019.	70,73
2020.	83,25
2021.	80,89
2022.	76,93

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*²³,

Везу између консолидованих јавних расхода и јавног дуга, према Грејнцеру, карактерише једносмерна узрочност, у смислу да промене у консолидованим јавним расходима узрокују промене у јавном дугу. Ова тврдња је потврђена Грејнцеровим тестирањем узрочности, где реализовани ниво значајности при тестирању непостојања узрочности између ове две варијабле износи 0,015.

²³ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 61. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F - статистика	p- вредност
Промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у јавном дугу.	308	3,279	0,025
Промене у јавном дугу не узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		0,622	0,495

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Провером претпоставки за оцену регресионог модела којим би се испитао смер и интензитет утицаја консолидованих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а, дошло се до закључка да висина јавног дуга у текућем периоду зависи од висине у претходном периоду (присуство аутокорељације у моделу). Како би ова врло битна претпоставка регресионог модела била испуњена, у модел је, поред обима консолидованих јавних расхода и висине јавног дуга, укључен и јавни дуг са кашњењем од једне године.

Табела 62. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 7

Зависна варијабла: Јавни дуг Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 12 Број земаља: 31 Број опсервација: 370				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи (% БДП-а)	0,992	0,070	14,122	0,000
Јавни дуг у претходној години	0,714	0,023	30,841	0,000
Константа	-21,308	2,894	-7,362	0,000
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,993				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,992				
Стандардна грешка регресије: 4,195				

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

F-статистика (значајност): 1565,01 (0,000)

Durbin-Watson статистика: 1,868

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Према резултатима регресионе анализе (Модел 7) у напредним економијама ОЕЦД-а постоји значајан позитиван утицај консолидованих јавних расхода на јавни дуг. Вредност регресионог параметра упућује на закључак да повећање консолидованих јавних расхода за 1% БДП-а има за последицу просечно повећање јавног дуга за 0,992 % БДП-а. Треба, такође, истаћи да у напредним економијама ОЕЦД-а на јавни дуг у текућем периоду статистички значајно утиче јавни дуг из претходног периода. На основу оцењене вредности регресионог параметра који се везује за ову варијаблу, а која износи 0,714, повећање јавног дуга за 1% БДП-а у текућој години изазива повећање јавног дуга у наредној години за 0,714% БДП-а. Овако постављеним регресионим моделом објашњено је 99,2% варијација у кретању јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а.

3.4.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а

Растуће економије ОЕЦД-а се, као када су у питању и претходне макроекономске варијабле, значајно разликују по висини јавног дуга. Мађарска је земља у којој је јавни дуг највећи (80,34% у 2011. години), док се Турска може сматрати најмање задуженом земљом у групи растућих економија ОЕЦД-а (27,33% БДП-а у 2015. години). Просечан јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а је био на најнижем нивоу у 2012. години (48,02% БДП-а), а највишу вредност је достигао у 2020. години (60,06% БДП-а), што је и даље знатно испод просечног јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а.

Табела 63. Јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП-а)

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	<i>Просек</i>
2010.	36,50	80,01	40,16	54,01	39,71	50,08
2011.	35,78	80,34	41,17	55,13	36,11	49,71

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	<i>Просек</i>
2012.	33,97	78,16	40,82	54,78	32,39	48,02
2013.	37,59	77,20	44,07	57,12	31,07	49,41
2014.	43,32	76,54	47,09	51,39	28,43	49,36
2015.	50,42	75,76	50,97	51,35	27,33	51,16
2016.	49,80	74,85	55,00	54,50	27,92	52,41
2017.	49,44	72,11	52,52	50,80	27,94	50,56
2018.	53,58	69,08	52,20	48,71	30,05	50,72
2019.	52,40	65,33	51,86	45,71	32,57	49,57
2020.	65,72	79,25	58,51	57,18	39,65	60,06
2021.	64,04	76,59	56,92	53,61	41,76	58,58
2022.	60,35	73,30	54,07	49,13	31,70	53,71

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*,²⁴

У растућим економијама ОЕЦД-а не постоји узрочност између консолидованих јавних расхода и јавног дуга, што је потврђено Грејнцеровим тестом. При моделирању утицаја консолидованих јавних расхода на јавни дуг, оптималан број кашњења изабран на основу *Akaike* информационог критеријума је две године. У модел је, због претпоставке о одсуству аутокорејације, као независна варијабла укључен и Јавни дуг са кораком заостајања од једне године.

Табела 64. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 8

Зависна варијабла: Јавни дуг				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 11				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 55				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност

²⁴ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Консолидовани јавни расходи са кашњењем од 2 године (% БДП-а)	0,049	0,156	0,316	0,753
Јавни дуг у претходној години	0,810	0,070	11,491	0,000
Константа	8,424	6,844	1,231	0,226
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,979				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,970				
Стандардна грешка регресије: 2,513				
F-статистика (значајност): 114,001 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,125				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати испитивања утицаја консолидованих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а показују да, у посматраном периоду, повећање обима консолидованих јавних расхода утиче на повећање јавног дуга, али тек након две године. Конкретно, повећање консолидованих јавних расхода за 1% БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а резултираће повећањем јавног дуга за 0,049% БДП-а, али тек након две године. Овај закључак је немогуће генерализовати, с обзиром да реализовани ниво значајности при тестирању регресионог коефицијента износи 0,753. Иначе, оцењени модел се може сматрати врло репрезентативним, јер се њиме објашњава 97% варијација у јавном дугу растућих економија ОЕЦД-а.

3.4.3. Дејство консолидованих јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији

Јавни дуг Републике Србије дефинисан је у *Закону о јавном дугу* („Сл. Гласник РС“, бр. 61/2005, 107/2009, 78/2011, 68/2015, 95/2018, 91/2019 и 149/2020, Закон о јавном дугу, члан 2. став 2) на следећи начин:

- 1) дуг Републике који настаје по основу уговора који закључи Република;
- 2) дуг Републике по основу хартија од вредности (у даљем тексту: државне хартије од вредности);

- 3) дуг Републике по основу уговора, односно споразума којим су репрограмиране обавезе које је Република преузела по раније закљученим уговорима, као и емитованим хартијама од вредности по посебним законима;
- 4) дуг Републике који настаје по основу дате гаранције Републике (у даљем тексту: гаранција), или по основу непосредног преузимања обавезе у својству дужника за исплату дуга по основу дате гаранције;
- 5) дуг локалне власти, као и правних лица из члана 1. овог закона за које је Република дала гаранцију.

Носилац политике јавног дуга у Републици Србији је *Управа за јавни дуг*, као орган управе у саставу Министарства финансија Републике Србије, основан 2009. године, према препорукама Светске банке. Улога Управе за јавни дуг је обезбеђивање ликвидности државе и подршка владиним органима, јавним предузећима и другим државним институцијама у финансирању пројеката од јавног значаја (*Република Србија, Министарство финансија, Управа за јавни дуг*, <https://javnidug.gov.rs/rsc/ujd>).

Када је у питању кретање јавног дуга, период од 2000. до 2020. године у Републици Србији се може поделити на четири потпериода: период пада јавног дуга (2000-2008), период снажног раста јавног дуга (2009-2014), период стабилизације и смањења нивоа дуга (2015-2019) и период његовог поновног раста (2020-2022). У периоду на који се односи анализа, јавни дуг у Републици Србији је био на нивоу просека растућих економија ОЕЦД-а. За потребе анализе дејства консолидованих јавних расхода на јавни дуг, исти је исказан на два начина – у милијардама динара и као проценат (%) БДП-а. У кретању јавног дуга у Републици Србији не постоји јасно изражена тенденција. На основу релативних показатеља промена јавног дуга, може се уочити да је највећи раст јавног дуга забележен у 2012. години, када је исти повећан за 32, 94% у односу на претходну годину. Исказан као проценат БДП-а, јавни дуг је у тој години повећан за 10,16% БДП-а.

Табела 65. Кретање јавног дуга Републике Србије
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Јавни дуг (у милионима динара)	Промена	Јавни дуг (% БДП-а)	Промена
2010.	1.282,54	-	39,77	-
2011.	1.507,72	17,56%	43,71	3,94

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Јавни дуг (у милионима динара)	Промена	Јавни дуг (% БДП-а)	Промена
2012.	2.004,29	32,94%	53,87	10,16
2013.	2.278,72	13,69%	56,41	2,54
2014.	2.670,07	17,17%	66,24	9,84
2015.	2.996,42	12,22%	69,85	3,61
2016.	3.055,82	1,98%	67,43	-2,43
2017.	2.817,62	-7,79%	57,50	-9,93
2018.	2.721,97	-3,39%	53,31	-4,20
2019.	2.821,86	3,67%	51,71	-1,59
2020.	3.135,72	11,12%	56,89	5,18
2021.	3.543,24	13,00%	56,26	-0,63
2022.	3.909,89	10,35%	53,54	-2,72

Извор: Министарство финансија Републике Србије

Тестирање узрочности између консолидованих јавних расхода и јавног дуга у Републици Србији у смислу Грејнцера показало је да између ове две варијабле постоји једносмерна узрочност. Наиме, резултати Грејнцеровог теста узрочности показали су да промене у логаритмованим вредностима консолидованих јавних расхода не узрокују промене у логаритмованим вредностима јавног дуга, али да постоји узрочност у супротном смеру, тј. промене у логаритмованим вредностима јавног дуга узрокују промене у логаритмованим вредностима консолидованих јавних расхода.

Табела 66. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F - статистика	p- вредност
Промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у јавном дугу.	11	0,875	0,463
Промене у јавном дугу не узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		12,361	0,043

Извор: Самостална израчунавања у Eviews-у

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Испуњеност претпоставки регресионог модела у смислу непостојања аутокорејације и задовољавајућег степена репрезентативности модела проверена је и у случају када су варијабле исказане у милионима динара и у случају исказивања у процентима БДП-а. Једини модел у којем су све претпоставке за адекватно закључивање испуњене јесте модел у којем третман зависне променљиве има јавни дуг (исказан у процентима БДП-а), а консолидовани јавни расходи у претходном периоду (исказани као проценат БДП-а) и јавни дуг у претходном периоду (исказан у процентима БДП-а) имају третман независних варијабли.

Табела 67. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 3

Зависна варијабла: Јавни дуг Метод оцене: Метод најмањих квадрата Број опсервација: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи у претходном периоду (% БДП-а)	0,551	0,486	1,132	0,286
Јавни дуг у претходном периоду (% БДП-а)	0,840	0,447	1,978	0,043
Константа	-47,495	44,269	-1,073	0,324
Коефицијент детерминације: 0,292				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,135				
Стандардна грешка регресије: 2,752				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,595				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Консолидовани јавни расходи у Републици Србији не утичу значајно на јавни дуг, то показују резултати регресионог модела приказани у претходној табели. Њихов утицај на јавни дуг је позитиван у посматраном периоду, што значи да повећање обима консолидованих јавних расхода, тј. њиховог процента у БДП-у у текућој години утиче на повећање јавног дуга исказаног као проценат БДП-а у наредној години. Утицај јавног дуга у претходном периоду на јавни дуг у текућем периоду је, као и у случају напредних и растућих економија ОЕЦД-а, статистички значајан (реализовани ниво значајности при тестирању оцене регресионог коефицијента је мањи од 0,05).

3.5. Реперкусије консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит

Финансирање јавних расхода се може остваривати као суфицитарно, када су већи јавни приходи од јавних расхода, што је у данашње време реткост, и као дефицитарно, када су јавни расходи већи од јавних прихода. У условима када се државе покушавају ослободити негативних последица светске економске кризе све већим издвајањем из буџета, дефицитарно финансирање јавних расхода постаје економска појава својствена многим државама – не само оним у развоју већ и многим развијеним земљама (Живковић et al, 2019).

Као најчешће разлоге настанка буџетског дефицита могуће је издвојити (Тмушић, 2011):

- претерану јавну потрошња,
- велики проценат издвајања из буџета за финансирање потреба јавних предузећа,
- велики државни апарат који је један од најзначајнијих државних корисника,
- непланску и нерационалну потрошњу.

Буџетски дефицит, по правилу, утиче на пораст јавног дуга, који, даље, утиче на раст каматних стопа. Тако је, у научним истраживањима, постигнут консензус о ефектима буџетског дефицита и јавног дуга на реалне каматне стопе. Глобализација финансијских тржишта и интернационализација финансијских политика омогућиле су да, на пример, фискални дефицит једне земље буде финансиран штедњом других земаља, што подразумева интернационализацију финансирања буџетског дефицита. Потенцијални буџетски геп (дефицит) се може покрити повећањем пореза на доходак, а да ниво цена остане константан. Геп се може затворити и повећањем пореза на потрошњу, само уколико се допусти извесно подизање нивоа цена. Међутим, уколико пореска стопа остаје непромењена и уколико расту јавни расходи, читава експанзија дохотка у случају пуне запослености одражава се на пораст цена.

Поставља се питање зашто настаје буџетски дефицит, односно, зашто и развијене и неразвијене привреде стално бележе пораст буџетског дефицита. Одговор је врло тешко дати и свакако не може бити применљив универзално на све државе. Постоје ипак нека објашњења која се чине универзалним. Једно од њих је то да до буџетског дефицита долази услед креирања и вођења развојне економске политике, која неминовно подразумева експанзију јавних расхода. Експанзија јавних расхода позитивно утиче на агрегатну тражњу, чији је пораст неопходан за оживљавање и напредак привредне активности. Друго објашњење је везано за проблем прикупљања јавних прихода, пре

свега пореза, као најефикаснијег и најиздашнијег инструмента државе када су јавни приходи у питању.

Проблем финансирања буџетског дефицита није само у надлежности фискалне политике државе. Врло је битно да монетарна политика, коју води централна банка, буде у складу са фискалном политиком и подржава је уз помоћ својих инструмената. Свакако је проблем буџетског дефицита и јавног дуга проблем економске политике и потребна је целокупна активност државе за његово решавање. Имајући у виду комплексност овог проблема, могуће је издвојити следеће начине финансирања буџетског дефицита (Ђуровић-Тодоровић, Ђорђевић, 2010, стр. 382-383):

1. финансирање буџетског дефицита повећањем пореских прихода;
2. финансирање буџетског дефицита смањењем јавних расхода;
3. финансирање буџетског дефицита директним задуживањем код централне банке;
4. финансирање буџетског дефицита путем емитовања јавног дуга (позајмљивање од суфицитарних трансактора);
5. финансирање буџетског дефицита путем емитовања јавног дуга (позајмљивање од суфицитарних трансактора);
6. финансирање буџетског дефицита задуживањем у иностранству;
7. финансирање буџетског дефицита приходима од приватизације.

Промена фискалне политике којом држава смањује фискални дефицит повећањем пореза, уз истовремено непромењену јавну потрошњу, често се назива рестриктивна фискална политика или фискална контракција. Са друге стране, пораст дефицита, било због пораста јавне потрошње, или због смањења пореза, назива се фискална експанзија. О ефектима фискалне контракције на БДП и његову структуру писао је Оливер Бланшар (Blanchar, 2005, стр. 99).

Какве ће ефекте фискално прилагођавање имати на ниво привредног раста, пресудно зависи од структуре фискалне корекције (Alesina et al, 2012.). Аутори Алесина и Ардања (Alesina i Ardagna, 2010) су доказали да фискална прилагођавања, базирана на јавној потрошњи, могу бити успешна и резултирати малим или готово никаквим губицима у БДП-у. Друга група аутора истраживала је и прикупљала вишегодишње планове консолидације на бази повећања пореза и смањења потрошње (Romer C., Romer D.H., 2007; Devries et al, 2011; Acosta-Ormaechea et al, 2012). Група аутора (Sancak C., Velloso R., Xing J., 2010) која је истраживала пореске приходе у току пословног циклуса, анализирајући при томе однос између ефикасности пореских прихода и геп

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

БДП-а, дошла је до закључка да повећању БДП-а за 1% одговара повећање ефикасности ПДВ-а за само 1,25% или повећање прихода од ПДВ-а за 1,5%.

3.5.1. Утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а

Вишак расхода над приходима у буџетима напредних економијама ОЕЦД-а се у периоду од 2010. до 2018. године константно смањивао. Свој минимум достигао је у 2018. години, када су јавни приходи готово били једнаки јавним расходима (буџетски дефицит је износи 0,02% БДП-а). Повећани издаци држава изазвани пандемијом КОВИД-19 довели су до тога да се просечан буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а значајно повећа и тако достигне вредност од 6,75% БДП-а-

Табела 68. Просечан буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Буџетски дефицит (% БДП-а)
2010.	-5,57
2011.	-3,99
2012.	-3,13
2013.	-2,65
2014.	-1,99
2015.	-1,44
2016.	-0,50
2017.	-0,30
2018.	-0,04
2019.	-0,47
2020.	-6,75
2021.	-3,76
2022.	-1,30

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*,²⁵

²⁵ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Иако се тестирање узрочности на први поглед може сматрати непотребним, јер је буџетски дефицит у директној вези са јавним расходима, оно је у овом истраживању ипак спроведено. Грејнцеров тест узрочности је у случају консолидованих јавних расхода и јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а показао једносмерну узрочност. Наиме, као што се и може очекивати, промене у консолидованим јавним расходима узрокују промене у буџетском дефициту (реализовани ниво значајности при тестирању постојања узрочности је 0,031).

Табела 69. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	<i>F</i> - статистика	<i>p</i> - вредност
Промене у консолидованим јавним расходима не узрокују промене у буџетском дефициту.	308	3,499	0,031
Промене у буџетском дефициту не узрокују промене у консолидованим јавним расходима.		0,447	0,639

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

При моделирању зависности или међузависности између макроекономских варијабли, константан проблем који се јавља и који може озбиљно нарушити поставку модела је аутокорељација. У циљу елиминисања овог проблема у регресиони модел којим се испитује утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит укључен је и буџетски дефицит из претходног периода (у претходној години).

Табела 70. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 9

Зависна варијабла: Буџетски дефицит Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 9 Број земаља: 31 Број опсервација: 279				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	<i>p</i> -вредност
Консолидовани јавни расходи (% БДП-а)	-0,750	0,029	-25,709	0,000
Буџетски дефицит у претходној години (% БДП-а)	0,156	0,032	4,832	0,000
Константа	30,702	1,239	24,799	0,000

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

<i>Cross-section fixed</i>
Коефицијент детерминације: 0,892
Кориговани коефицијент детерминације: 0,881
Стандардна грешка регресије: 1,428
F-статистика (значајност): 87,069 (0,000)
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,529

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри тродимензионог регресионог модела и показатељи његове репрезентативности приказани су у Табели бр. 70. Према добијеним резултатима, консолидовани јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а имају значајан негативан утицај на буџетски дефицит. Вредност регресионог коефицијента указује на врло јаку условљеност, у смислу да повећање обима консолидованих јавних расхода за 1% БДП-а повлачи за собом просечно смањење буџетског дефицита за 0,750% БДП-а. Може се, такође, уочити да је у напредним економијама ОЕЦД-а ниво буџетског дефицита у текућем периоду значајно условљен нивоом дефицита из претходног периода (реализовани ниво значајности оцене регресионог коефицијента је 0,505), при чему повећање буџетског дефицита у текућој години за 1% БДП-а изазива просечно повећање буџетског дефицита у наредној години за 0,156%БДП.

3.5.2. Ефекти консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а

Буџетски дефицит, као што је већ истакнуто, представља економски изазов у многим земљама у претходној декади. Овај проблем је израженији у земљама у развоју, јер њима недостаје ефикаснији приватни сектор. То узрокује додатне државне издатке и повећава удео државе у агрегатној тражњи. Просечан буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а је у периоду од 2012 до 2019. године био испод 3% БДП-а. У 2020. години, из већ наведених разлога, буџетски дефицит је нагло увећан, па је у Мађарској достигао 7,54% БДП-а, што је највећи износ у овој групи земаља у посматраном периоду.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 71. Буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а
у периоду од 2010. до 2022. године (% БДП-а)

Година	Колумбија	Мађарска	Мексико	Пољска	Турска	<i>Просек</i>
2010.	-3,30	-4,43	-3,80	-7,47	-3,40	-4,48
2011.	-1,99	-5,21	-3,20	-5,00	-0,68	-3,22
2012.	0,16	-2,32	-3,57	-3,82	-1,82	-2,27
2013.	-1,02	-2,60	-3,56	-4,27	-1,46	-2,58
2014.	-1,74	-2,78	-4,37	-3,67	-1,42	-2,80
2015.	-3,52	-2,00	-3,86	-2,60	-1,26	-2,65
2016.	-2,27	-1,80	-2,68	-2,40	-2,34	-2,30
2017.	-2,50	-2,46	-1,03	-1,49	-2,19	-1,93
2018.	-4,67	-2,06	-2,14	-0,25	-3,78	-2,58
2019.	-3,48	-2,05	-2,26	-0,74	-4,75	-2,66
2020.	-6,96	-7,52	-4,29	-6,92	-5,12	-6,16
2021.	-7,13	-7,15	-3,76	-1,83	-3,95	-4,76
2022.	-6,21	-6,24	-4,33	-3,74	-1,65	-4,43

Извор: *IMF, World Economic Outlook Database*,²⁶

За разлику од напредних економија где постоји обострана узрочност, према резултатима Грејнцеровог теста узрочности, растуће економије ОЕЦД-а не карактерише постојање узрочности између консолидованих јавних расхода и буџетског дефицита. И поред тога, анализа ефеката консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а базирана је на регресионом моделу панел података. У модел је, поред консолидованих јавних расхода (исказаних као проценат БДП-а) укључен и буџетски дефицит са временским заостајањем, с обзиром да је при провери испуњености претпоставки за оцену модела уочено да претпоставка о непостојању аутокорејације није испуњена.

²⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023>

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 72. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 10

Зависна варијабла: Буџетски дефицит				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи (% БДП-а)	-0,375	0,114	-3,268	0,002
Буџетски дефицит у претходној години	0,479	0,116	4,126	0,002
Константа	12,295	4,232	2,905	0,005
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,711				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,595				
Стандардна грешка регресије: 1,169				
F-статистика (значајност): 6,102 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,034				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

У растућим економијама ОЕЦД-а, као и у случају напредних економија, постоји статистички значајан утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит. Интензитет је слабији у односу на интензитет утицаја у напредним економијама. Тачније, у растућим економијама вредност регресионог коефицијента који рефлектује утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит износи 0,375, док је у напредним економијама његова вредност знатно већа и износи 0,750. Разлика између напредних и растућих економија ОЕЦД-а постоји када је у питању рефлексија буџетског дефицита из претходног периода. У растућим економијама ОЕЦД-а буџетски дефицит из претходне године значјано утиче на буџетски дефицит у текућој години. Повећање буџетског дефицита у текућој години за 1% рефлектоваће се кроз повећање буџетског дефицита у наредној години за 0,479%.

3.5.3. Дејство консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици
Србији

Буџетски дефицит Републике Србије показао је тенденцију раста у периоду до 2014. године, након чега почиње тренд опадања. Пад буџетског дефицита је, пре свега, резултат примена мера фискалне консолидације. Крајем 2014. године започет је трогодишњи програм фискалне консолидације са циљем да се обузда неконтролисани раст јавног дуга, а јавне финансије усмере ка одрживом путу. Осим избегавања негативних последица постојања високог буџетског дефицита, Србија мора одржавати свој буџетски дефицит на нивоу мањем од 3% БДП-а, с обзиром да то представља услов за чланство у Европској унији, чији је Србија кандидат за чланство (Фискални савет, 2015, стр. 1).

Табела 73. Буџетски дефицит Републике Србије у периоду од 2010. до 2022. године

Година	Буџетски дефицит у милијардама динара	Буџетски дефицит као % БДП
2010.	-141.02	-4.30
2011.	-163.48	-4.53
2012.	-245.19	-6.44
2013.	-212.10	-5.15
2014.	-258.13	-6.20
2015.	-149.13	-3.46
2016.	-54.01	-1.19
2017.	52.30	1.10
2018.	32.23	0.64
2019.	-11.11	-0.20
2020.	-442.79	-8.04
2021.	-259.39	-4.10
2022.	221.23	-3.20

Извор: Министарство финансија Републике Србије, (2023). *Билтен јавних финансија*

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

У поступку испитивања дејства консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији креирана су два модела. Ради упоредивости са претходно спроведеним анализама земље ОЕЦД-а, први модел се заснива на консолидованим јавним расходима исказаним у процентима БДП-а. У циљу задовољења претпоставки модела, као независне променљиве, укључени су консолидовани јавни расходи и буџетски дефицит са кашњењем од једне године.

Табела 74. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 4

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (у % БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Број опсервација: 12 (након кориговања)				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи (у % БДП-а)	0,660	0,564	1,168	0,272
Буџетски дефицит у претходној години (у % БДП-а)	0,688	0,176	3,907	0,003
Константа	-10,363	29,355	-0,353	0,732
Коефицијент детерминације: 0,629				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,546				
Стандардна грешка регресије: 4,972				
F-статистика (значајност): 7,634 (0,011)				
Durbin-Watson статистика: 1,785				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Према добијеним резултатима консолидовани јавни расходи у Републици Србији исказани као проценат БДП-а не утичу статистички значајно на буџетски дефицит (p -вредност=0,272), али је зато буџетски дефицит у Републици Србији под статистички значајним утицајем буџетског дефицита из претходне године (p -вредност=0,003). Повећање обима консолидованих јавних расхода за 1% БДП-а за последицу има просечно повећање буџетског дефицита за 0,66% БДП-а, док повећање буџетског дефицита у текућој години за 1% БДП-а за последицу има просечно повећање буџетског дефицита у наредној години за 0,68%. Овако дефинисан регресиони модел објашњава 54,6% варијација у буџетском дефициту Републике Србије.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 75. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 5

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (у милионима динара)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Број опсервација: 12 (након кориговања)				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Консолидовани јавни расходи (у милионима динара)	0,482	0,284	2,104	0,043
Буџетски дефицит у претходној години (у милионима динара)	1,226	0,659	3,129	0,023
Константа	1228,38	35587,8	2,549	0,034
Коефицијент детерминације: 0,602				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,514				
Стандардна грешка регресије: 111323,5				
<i>F-статистика</i> (значајност): 6,817 (0,015)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,557				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-у*

У другом регресионом моделу, утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит праћен је на основу оригиналних података, тј. на основу варијабли исказаних у милијардама динара. И овако формулисани регресиони модел резултирао је статистички значајним утицајем како консолидованих јавних расхода, тако и буџетског дефицита са временским заостајањем од годину дана, на буџетски дефицит у Републици Србији. Приказани резултати показују да повећање консолидованих јавних расхода за милион динара последично доводи до повећања буџетског дефицита за, у просеку, 482 хиљаде динара. Са друге стране, повећање буџетског дефицита у текућој години за милион динара рефлектује се на повећање буџетског дефицита у наредној години у висини од, у просеку, 1.226.000,00 динара. Мере репрезентативности овако дефинисаног модела говоре у прилог закључку да се ради о моделу који карактерише висока репрезентативност, с обзиром да је, према вредности коригованог коефицијента детерминације, моделом објашњено 51,4% варијација у кретању буџетског дефицита у Републици Србији.

IV РЕПЕРКУСИЈЕ ТЕКУЋИХ ЈАВНИХ РАСХОДА НА ОСЦИЛАЦИЈЕ У КЉУЧНИМ МАКРОЕКОНОМСКИМ ВАРИЈАБЛАМА

4.1. Текући јавни расходи као доминантна категорија државне потрошње

У финансијској теорији и политици текући јавни расходи само доносе користи у текућем периоду. Они представљају рутинску потрошњу за свакодневне оперативне активности. Текући јавни расходи обухватају расходе који се јављају код буџетских корисника у вршењу функције због које су основани, а манифестују се кроз исплату новчаних средстава за финансирање плата радника и службеника, као и за давање материјалних добара која су неопходна за рад државних органа. У Србији је GFS класификација званично уведена почетком 2002. године усвајањем Закона о буџетском систему²⁷ и на основу њега касније донетим Правилником о стандардном класификационом оквиру и Контном плану за буџетски систем.

Групи текућих расхода припадају сви коначни одливи средстава буџета који су намењени набавци нефинансијске имовине и они чине 60-90% укупних јавних расхода. У том смислу, за анализу јавних расхода релевантне су категорије јавних расхода у оквиру текућих расхода. Текући јавни расходи садрже девет категорија које се затим деле на одговарајуће групе²⁸.

У категорији „расхода за запослене“ издваја се седам група расхода и то (Закон о буџетском систему):

- плате и додаци запослених,
- социјални доприноси на терет послодавца,
- накнаде у натури,
- социјална давања запосленима,
- накнаде за запослене, награде, бонуси и остали посебни расходи,
- и судијски и посланички додатак.

Категорија „коришћење роба и услуга“ садржи следећих шест група:

- стални трошкови,
- трошкови управљања,
- услуге по уговору,
- специјализоване услуге,

²⁷ Службени гласник РС бр. 9/02 и 87/02.

²⁸ Службени гласник РС бр. 92/02, 64/03, 125/03, 58/04, 63/04, 85/04, 99/04, 117/04 и 137/04.

- текуће поправке и одржавање (услуге и материјал),
- материјал.

Категорија „употреба основних средстава“ садржи само следеће три групе:

- употреба основних средстава,
- употреба драгоцености,
- употреба земљишта, шума, воде и рудног богатства.

Категорија „отплата камата“ садржи следеће четири групе:

- отплата домаћих камата,
- отплата страних камата,
- отплата камата по основу активираних гаранција,
- пратећи трошкови задуживања.

Категорија „субвенције“ садржи четири следеће групе:

- субвенције јавним нефинансијским предузећима и организацијама,
- субвенције приватним финансијским институцијама,
- субвенције јавним финансијским институцијама,
- субвенције приватним предузећима.

Категорија „донације и трансфери“, такође, садржи четири групе и то:

- донације страним владама,
- донације међународним организацијама,
- донације и трансфери осталим нивоима власти,
- донације и трансфери организацијама обавезног социјалног осигурања.

Категорије „права из социјалног осигурања“ разрађена је у само две групе:

- права из социјалног осигурања (обавезног социјалног осигурања) и
- накнаде за социјалну заштиту.

Поред ових категорија су и категорије „остали расходи“ и „административни трансфери из буџета, од директних буџетских корисника индиректним буџетским корисницима, или између буџетских корисника на истом нивоу“.

У текуће расходе поред тога улазе и социјални трансфери као и расходи државе за исплату инвалиднина и пензија, расходи за здравствено осигурање и расходи за образовање. Прерасподела средстава од пореских обвезника другим крајњим корисницима представља трансферне расходе (Трклџа, 2015, Рабреновић, 2009). Поред

наведених, у текуће јавне расходе спадају и расходи на име отплата камата и пратећих трошкова задуживања, субвенције и остали текући расходи²⁹. У структури јавних расхода текући расходи имају доминантно место.

Поред поменутих класификација јавних расхода, постоје и друге класификације, као што су организациона класификација, према којој се расходи класификују по директним корисницима, тј. потрошачким јединицама и њима подређеним јединица у хијерархијској структури државе, затим програмска класификација, према којој се расходи класификују према програмима и потпрограмима којима су намењени, као и пројектна класификација, према којој се расходи класификују према капиталним пројектима (Влада РС, 2010, стр. 33-41) (Леко, 2004, стр. 44-48).

4.2. Рефлексије текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а

У литератури која се бави утицајем текућих јавних расхода на привредни раст могу се срести врло различити ставови. Имајући у виду да у структури текућих јавних расхода доминирају социјална помоћ и трансфери, а одмах затим и расходи за запослене, углавном су ставови опречни када су у питању ове две категорије расхода.

На пример, Баро (Barro) у свом раду из 1996. године у коме анализира факторе економског раста (*Determinants of economic growth: A cross-country empirical study*) доказује да ови расходи имају негативан утицај на економски раст. Док Архона (Arjona) и сарадници у свом истраживању из 2003. године доказују да текући јавни расходи, пре свега социјални трансфери, успоравају економски раст, с друге стране, неки аутори (Baldacci et al., 2008; Thewissen, 2013; Bakija et al., 2016; Berg et al., 2018) су доказали да текући јавни расходи имају позитиван утицај на економски раст.

4.2.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а

У поступку испитивања утицаја текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а најпре је примењен Грејнцеров тест узрочности како би се испитало да ли постоји једносмерна или пак, двосмерна узрочност између текућих јавних расхода и стопе раста БДП-а. Тестирање није резултирало закључком да постоји узрочност. Моделирање утицаја текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а

²⁹ Закон о буџету Републике Србије за 2024. годину, „Сл.гласник РС“, бр. 92/2023

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

подразумева и испитивање корака заостајања, тј. испитивање да ли се промена у независној променљивој рефлектује на промене у зависној са одређеним кашњењем, тачније да ли постоји одложено дејство промена у независној варијабли (у овом случају текућих јавних расхода). Према *Akaike информационом критеријуму*, корак заостајања износи три године.

Табела 76. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p- вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи БДП-а.	339	2,632	0,043
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,233	0,792

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Грејнцеров тест узрочности показао је да постоји једносмерна узрочност, тј. да промене у висини текућих јавних расхода узрокују промене у стопи раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а.

Табела 77. Резултати регресионе анализе панел података –Модел 11

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 10				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 308				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Текући јавни расходи са заостајањем од 3 године (% укупних расхода)	-0,046	0,029	-1,592	0,112
Стопа раста БДП-а у претходној години	0,67	0,052	12,853	0,000
Константа	4,018	2,262	1,532	0,126
<i>Cross-section fixed</i>				

Коефицијент детерминације: 0,524
Кориговани коефицијент детерминације: 0,468
Стандардна грешка регресије: 2,897
F-статистика (значајност): 9,470 (0,000)
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,104

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Након дефинисања оптималног периода кашњења и испитивања претпоставки за примену, примењена је регресиона анализа панел података. Хаусманов тест је показао да приликом оцене параметара модела треба применити модел фиксних ефеката. Резултати анализе, приказани у горњој табели, упућују на закључак да у напредним економијама ОЕЦД-а постоји негативан утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а (вредност регресионог параметра који стоји уз независну варијаблу је -0,143), али тај утицај није статистички значајан. Оно што се мора нагласити је да се овакав утицај јавља са кораком заостајања од три године. Стопа раста БДП-а у текућој години је, према резултатима анализе, под статистички значајним утицајем стопе из претходног периода. На овај начин, оцењеним регресионим моделом је објашњено 46,8% варијација у кретању стопе раста БДП-а.

4.2.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а

Испитивање утицаја текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а започето је Грејнцеровим тестом узрочности. Спроведено тестирање резултирало је закључком да у растућим економијама ОЕЦД-а не постоји узрочност (ни једносмерна, ни двосмерна) између текућих јавних расхода и стопе раста БДП-а. Вредност *Akaike* информационог критеријума била је основа за избор оптималне дужине временског заостајања које износи једну годину.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 78. Резултати регресионе анализе панел података –Модел 12

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 12 Број земаља: 5 Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Текући јавни расходи у претходној години (% БДП)	-0,014	0,008	-1,624	0,111
Константа	4,091	0,411	9,937	0,000
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,764				
Стандардна грешка регресије: 2,016				
F-статистика (значајност): 8,722 (0.000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,697				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Регресиони модел којим је испитиван утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а садржи једну независну варијаблу са кораком заостајања од једне године. Према приказаним резултатима, текући јавни расходи у текућем периоду имају негативан, али не статистички значајан, утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду (регресиони коефицијент износи -0,080, а реализовани ниво значајности 0,738). Тачније, повећање текућих јавних расхода у текућем периоду 1% БДП-а изазива повећање стопе раста БДП-а у наредном периоду за 0,738%..

4.2.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији

Према Грејнцеровом тесту узрочности, не постоји узрочност између текућих јавних расхода изражених у милионима динара и стопе раста БДП-а у Републици Србији. Исти тест је, показао да између текућих јавних расхода исказаних као проценат БДП-а и стопе раста БДП-а такође не постоји узрочност, тј. да у анализираном периоду промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП-а, нити промене у стопи раста БДП-а узрокују промене у текућим јавним расходима у Републици Србији.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 79. Резултат Грејнџеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p- вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП-а.	10	0,425	0,675
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,339	0,727

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Поставка регресионог модела којим би се оценио утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији подразумевала је претходну проверу испуњености претпоставки за примену регресионе анализе. Модел који је задовољио све услове садржи две независне варијабле: Текуће јавне расходе, исказане као проценат БДП-а, и стопу раста БДП-а са кораком заостајања од једне године. Зависна варијабла у моделу је стопа раста БДП-а у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године.

Табела 80. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 6

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа раста БДП-а у претходној години	-0,444	0,224	-1,978	0,079
Текући јавни расходи (% БДП-а)	-0,905	0,292	-3,096	0,013
Константа	38,307	11,453	3,344	0,008
Коефицијент детерминације: 0,555				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,457				
Стандардна грешка регресије: 1,892				
F-статистика (значајност): 5,633 (0.025)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,552				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри регресионог модела којим је испитано дејство текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији и објашњено 45,7% осцилација у кретању БДП-а упућују на закључак да текући јавни расходи (исказани као проценат БДП-а) имају статистички значајно негативно дејство на стопу раста БДП-а (вредност коефицијента $-0,905$; реализовани ниво значајности $0,013$). Оцењена вредност регресионог коефицијента показује да повећање текућих јавних расхода за 1% БДП-а повлачи за собом смањење стопе раста БДП-а у просеку за $0,905\%$. Стопа раста БДП-а у Републици Србији није статистички значајно условљена стопом раста БДП-а из претходног периода (реализовани ниво значајности коефицијента уз ову варијаблу износи $0,079$), што значи да се негативан утицај стопе раста БДП-а из претходног периода на стопу раста БДП-а у текућем периоду односи само на период на који се базира спроведена анализа.

4.3. Импликације текућих јавних расхода на стопу незапослености

Економска литература проучава незапосленост како би утврдила њене узроке и на основу њих предложила оквире јавне политике који би помогли у редуковању стопе незапослености. У литератури је увек актуелна дебата о узроцима, последицама и решењима за незапосленост. С тим у вези, у литератури доминира став да текући јавни расходи кроз своје компоненте утичу на смањивање стопе незапослености. Међутим, стопа незапослености, са друге стране, може да изазове промене у структури текућих јавних расхода.

4.3.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а

Испитивање утицаја текућих јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а започето је тестирањем узрочности према Грејнцеру. Грејнцеров тест узрочности показао је да између ове две варијабле постоји једносмерна узрочност, тачније да промене у нивоу текућих јавних расхода не узрокују промене у стопи незапослености, али да промене у стопи незапослености изазивају промене у обиму текућих јавних расхода (реализовани ниво значајности $0,003$).

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 81. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p- вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи незапослености.	308	0,169	0,845
Промене у стопи незапослености не узрокују промене у текућим јавним расходима.		9,307	0,001

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Као и у случају утицаја консолидованих јавних расхода, оптимално временско заостајање (на основу АИС – *Akaike информационог критеријума*) износи три године, што значи да текући јавни расходи имају одложено дејство на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а. Поред текућих јавних расхода са кашњењем од три године, због неопходности испуњавања претпоставке о непостојању аутокорељације, у модел је укључена још једна независна променљива, тј. стопа незапослености у претходном периоду.

Табела 82. Резултати регресионе анализе панел података –Модел 13

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 10				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 308				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	0,833	0,024	34,553	0,000
Текући јавни расходи са кашњењем од 3 године	0,002	0,008	0,255	0,798
Константа	0,798	0,778	1,025	0,306
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,968				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,964				
Стандардна грешка регресије: 0,801				
F-статистика (значајност): 263,94(0,000)				

Durbin-Watson статистика: 1,557

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати регресионе анализе панел података упућују на закључак да промена текућих јавних расхода у текућем периоду не утиче значајно на промену стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а. Израчуната вредност регресионог коефицијента показује да, у анализираном узорку, повећање текућих јавних расхода за 1% БДП-а у текућој години има за последицу повећање стопе незапослености за 0,002%, али тек након три године. Истовремено, стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у текућем периоду је у значајној мери условљена стопом незапослености из претходног периода (регресиони коефицијент је 0,833, а реализовани ниво значајности мањи од 0,001). Овако дефинисаним регресионим моделом објашњено је 96,4% осцилација у стопи незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а.

4.3.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а

Тестрањем узрочности између текућих јавних расхода и стопе незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а дошло се до закључка да између ове две варијабле не постоји узрочност (ни једносмерна, ни двосмерна). И поред тога, испитивање утицаја текућих јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а је настављено. Вредност *Akaike информационог критеријума* упутила је на оптималан корак заостајања од три године. Како би претпоставка о непостојању аутокорелације била испуњена, у модел је укључена још једна независна променљива – Стопа незапослености са кашњењем од годину дана.

Табела 83. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 14

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 10				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 50				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	0,759	0,081	9,371	0,000

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Текући јавни расходи са кашњењем од 3 године (% БДП-а)	0,003	0,004	0,072	0,942
Константа	1,554	0,657	2,362	0,024
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,936				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,908				
Стандардна грешка регресије: 1,105				
F-статистика (значајност): 33,492 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,172				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати регресионе анализе панел података показују да је стопа незапослености у текућем периоду у растућим економијама ОЕЦД-а под значајним утицајем стопе незапослености из претходног периода (0,759; p -вредност $< 0,001$), а да утицај текућих јавних расхода није статистички значајан. У посматраном периоду, у растућим економијама ОЕЦД-а, повећање текућих јавних расхода за 1% БДП-а у текућем периоду има за последицу просечно повећање стопе незапослености за 0,003% након три године. Према показатељима репрезентативности, оцењени модел се може сматрати репрезентативним, јер је њиме објашњено 90,8% варијација у стопи незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а.

4.3.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији

У поступку испитивања утицаја текућих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији тестови узрочности су показали да не постоји узрочност у смислу Грејдера између текућих јавних расхода и стопе незапослености. Такође, провера претпоставки за правилно детерминисање утицаја текућих јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији резултирала је моделом у који су као независне варијабле укључени: логаритмована вредност текућих јавних расхода (изражених у

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

милионима динара) са кораком заостајања од годину дана и стопа незапослености са кашњењем од годину дана.

Табела 84. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 7

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 9				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
<i>Log</i> Текући јавни расходи у претходној години	-10,138	4,981	-2,034	0,070
Стопа незапослености у претходној години	0,703	0,180	3,908	0,003
Константа	149,98	74,244	2,020	0,072
Коефицијент детерминације: 0,923				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,905				
Стандардна грешка регресије: 1,722				
F-статистика (значајност): 53,97 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,65				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Оцењени регресиони модел, чији су резултати приказани у табели изнад, карактерише висок степен репрезентативности, јер са на основу вредности коригованог коефицијента детерминације може видети да је 90,5% осцилација у стопи незапослености објашњено изабраним независним варијаблама. Према резултатима, стопа незапослености у Републици Србији је у текућој години под значајним утицајем стопе незапослености из претходне године (вредност регресионог коефицијента је 0,653, а реализовани ниво значајности износи 0,002), док повећање текућих јавних расхода у текућој години за 1% утиче (али не статистички значајно) на смањење стопе незапослености у наредној години за 10,138 процентних поена.

4.4. Учинак текућих јавних расхода на стопу инфлације

Инфлација утиче на све аспекте привреде, од потрошачке потрошње, пословних инвестиција и стопа запослености до владиних програма, пореске политике и каматних стопа. Разумевање инфлације је кључно за било коју врсту улагања, јер може смањити вредност приноса од улагања. Утицај текућих расхода на инфлацију огледа се кроз утицај расхода за плате у јавном сектору и куповину роба и услуга. Са друге стране, у условима високе инфлације расту трошкови активираних гаранција државе, као и буџетске позајмице.

4.4.1. Утицај текућих јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а

Приликом испитивања међузависности између текућих јавних расхода и стопе инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а резултати Грејнџеровог теста узрочности (без укључивања временског заостајања) показали су да текући јавни расходи не узрокују промене у стопи инфлације, али да стопа инфлације узрокује промене у текућим јавним расходима.

Табела 85. Резултат Грејнџеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи инфлације.	308	0,311	0,733
Промене у стопи инфлације не узрокују промене у текућим јавним расходима.		3,018	0,034

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Како правилна поставка модела подразумева и испитивање корака заостајања у међусобном утицају варијабли укључених у модел, примењен је *Akaike информациони критеријум* за избор оптималног корака заостајања. Према овом критеријуму, оптималан корак заостајања је три године. Тестирање узрочности је поновљено и добијени су следећи резултати:

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 86. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p- вредност
Промене у текућим јавним расходима (кашњење од 3 године) не узрокују промене у стопи инфлације.	246	6,654	0,001
Промене у стопи инфлације не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,512	0,599

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Грејнцеров тест узрочности је показао да се, након укључивања временског заостајања од три године, може закључити да постоји једносмерна узрочност између текућих јавних расхода и стопе инфлације. Конкретно, промене у текућим јавним расходима узрокују промене у стопи инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а.

Табела 87. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 15

Зависна варијабла: Стопа инфлације				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 7				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 217				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t- статистика	p- вредност
Стопа инфлације у претходној години	0,398	0,051	7,809	0,002
Текући јавни расходи са кашњењем од 3 године	-0,007	0,008	-0,875	0,382
Константа	1,125	0,776	1,450	0,148
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,495				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,437				
Стандардна грешка регресије: 0,860				
F-статистике (значајност): 8,456 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,667				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Тродимензионални регресиони модел, чији су параметри и показатељи репрезентативности приказани у табели изнад, објашњава 43,7% варијација у кретању стопе инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а. Параметри регресионог модела показују да текући јавни расходи немају статистички значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а (p -вредност 0,382) и да повећање обима текућих јавних расхода у текућем периоду не доводи до статистички значајног повећања стопе инфлације након три године заостајања. Истовремено, стопа инфлације у претходној значајно утиче на стопу инфлације у текућој години у напредним економијама ОЕЦД-а (реализовани ниво значајности 0,002) и то тако да повећање инфлације за 1% у претходној години има за последицу просечно повећање стопе инфлације у текућој години за 0,398%.

4.4.2. Ефекти текућих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а

У растућим економијама ОЕЦД-а, према Грјенцеровом тесту узрочности, постоји међусобна узрочност између текућих јавних расхода и стопе инфлације. Узрочност није установљена ни након укључења оптималног корака заостајања од годину дана (у складу са *Akaike* информационом критеријумом).

Табела 88. Резултати Грјенцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у стопи инфлације.	50	0,067	0,993
Промене у стопи инфлације не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,602	0,551

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Регресиона анализа панел података којом се испитује утицај текућих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а базира се на текућим јавним расходима са кораком заостајања од једне године и стопи инфлације са кораком заостајања од годину дана (независне променљиве) и стопи инфлације у текућој години (зависна променљива).

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 89. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 16

Зависна варијабла: Стопа инфлације Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 12 Број земаља: 5 Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа инфлације у претходној години	1,419	0,172	8,235	0,000
Текући јавни расходи у претходној години	-0,017	0,017	-0,983	0,331
Константа	0,216	1,144	0,188	0,851
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,879				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,830				
Стандардна грешка регресије: 4,037				
F-статистика (значајност): 18,051 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,985				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Према добијеним резултатима могуће је констатовати да стопа инфлације у претходном периоду у растућим економијама ОЕЦД-а има значајан позитиван утицај на стопу инфлације у текућој години (p -вредност $< 0,0001$). У посматраном периоду, повећање обима текућих јавних расхода за 1% у текућем периоду доводи до просечног смањења стопе инфлације у наредној години за 0,017%. Међутим, ова оцена регресионог коефицијента није статистички значајна. С тим у вези, неопходно је нагласити да, због одсуства статистичке значајности, оцена утицаја текућих јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а важи само за посматрани период.

4.4.3. Дејство текућих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији

Како би се испитао утицај текућих јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији најпре је спроведено тестирање узрочности. Применом Грејнцеровог теста у овом случају није детектована. Оптималан корак заостајања при моделирању утицаја консолидованих јавних расхода на стопу инфлације је две године.

Кратак временски период који износи десет година представља ограничавајући фактор за избор оптималног модела којим би се оценио утицај текућих јавних расхода на стопу инфлације, тако да у овом случају није било могуће оценити модел који би испунио све претпоставке репрезентативности. Као и у случају консолидованих јавних расхода, веза између текућих јавних расхода и стопе инфлације испитана је помоћу корелационе анализе.

Табела 90. Вредност Спирмановог коефицијента корелације између стопе инфлације и изабраних варијабли

Варијабла	Вредност (релазовани ниво значајности)
Стопа инфлације у претходној години	0,350 (0,265)
Текући јавни расходи (% БДП-а)	-0,242 (0,426)
Текући јавни расходи са кораком заостајања од 2 године (% БДП-а)	0,245 (0,467)
Текући јавни расходи у милионима динара	-0,126 (0,681)

Извор: Самостална израчунавања у SPSS-у

Као и случају консолидованих јавних расхода, позитивно слагање осцилација у стопи инфлације са неком од испитиваних варијабли постоји са стопом инфлације у претходној години и у релацији са текућим јавним расходима са кашњењем од две године (изражених као проценат БДП-а). У случају осталих варијабли, међузависност са стопом инфлације је индиректна и није статистички значајна. Закључак који се намеће, а који важи само за посматрани период, јесте да је у Републици Србији повећање обима текућих јавних расхода праћено смањењем стопе инфлације.

4.5. Консеквенце текућих јавних расхода на јавни дуг

Имајући у виду структуру јавних расхода и доминантно учешће текућих јавних расхода у укупним може се закључити да њихово повећање за последицу може имати повећање јавног дуга, и обрнуто. Ефекат текућих јавних расхода се, пре свега, огледа у унутрашњем јавном дугу.

4.5.1. Утицај текућих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а

Тестирањем узрочности применом Грејнцеровог теста закључено је да везу између консолидованих јавних расхода и јавног дуга у напредним економијама не карактерише узрочност. Међутим, након укључења корака заостајања од три године, који је према *Акаике информационом критеријуму* дефинисан као оптималан, детектована је једносмерна узрочност у смислу да промене у текућим јавним расходима узрокују промене у јавном дугу у напредним економијама ОЕЦД-а (p -вредност 0,05).

Табела 91. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у текућим јавним расходима са кашњењем од 3 године не узрокују промене у јавном дугу.	246	3,571	0,029
Промене у јавном дугу не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,478	0,620

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Испитивањем претпоставки за оцену регресионог модела, установљено је да висина јавног дуга у текућем периоду зависи од његове висине у претходном периоду (присуство аутокорељације). У циљу испуњења претпоставке о одсуству аутокорељације у модел је, поред обима текућих јавних расхода са кашњењем од три године и висине јавног дуга, укључен и јавни дуг са кашњењем од једне године.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 92. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 17

Зависна варијабла: Јавни дуг (у % БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 7				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 217				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Јавни дуг у претходној години	0,766	0,032	23,603	0,000
Текући јавни расходи са кашњењем од 3 године	0,079	0,052	1,523	0,128
Константа	11,487	5,117	2,244	0,025
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,99				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,98				
Стандардна грешка регресије: 5,171				
F-статистика (значајност): 872,05 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,045				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Из резултата регресионе анализе којом је испитиван утицај текућих јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а, може се закључити да је моделом објашњено 98% варијација у кретању јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а. Међутим, није установљено да постоји значајан утицај текућих јавних расхода на висину јавног дуга. Повећање текућих јавних расхода за 1% БДП-а изазива повећање јавног дуга за 0,178% БДП-а, али тек након три године. Овакав утицај се односи само на период од 2010. до 2022. године, с обзиром да оцена регресионог коефицијента уз променљиву „текући јавни расходи“ није статистички значајна. Истовремено, јавни дуг у текућој години значајно утиче на висину јавног дуга у наредној години (0,656; p-вредност <0,001), тј. повећање јавног дуга у текућој години за 1% БДП-а утиче на повећање јавног дуга у наредној години за 0,766 %БДП-а.

**4.5.2. Ефекти текућих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама
ОЕЦД-а**

Узрочност између текућих јавних расхода и јавног дуга у растућим економијама ОЕЦД-а није детектована Грејнцеровим тестом узрочности. При моделирању утицаја текућих јавних расхода на јавни дуг, оптималан корак заостајања изабран на основу *Akaike информационог критеријума* је годину дана. Будући да је у овако постављеном моделу уочено постојање високог степена аутокорелације у варијаблама, да би се тај проблем решио, додате су још две независне променљиве: Јавни дуг са кораком заостајања од једне године, као и Јавни дуг са кораком заостајања од две године.

Табела 93. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 18

Зависна варијабла: Јавни дуг (у % БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 9				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 45				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Текући јавни расходи у претходној години	-0,001	0,011	-0,131	0,895
Јавни дуг у претходној години	0,828	0,073	11,234	0,000
Јавни дуг са кашњењем од 2 године	-0,036	0,040	-0,905	0,371
Константа	11,107	3,816	2,910	0,006
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,979				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,970				
Стандардна грешка регресије: 2,522				
F-статистика (значајност): 106,63 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,201				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Параметри оцењеног регресионог модела којим је испитиван утицај текућих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а, и на тај начин објашњено 97% варијација у кретању јавног дуга, показују да не постоји статистички значајан утицај текућих јавних расхода на јавни дуг. У посматраном периоду, повећање текућих јавних расхода у текућој години има за последицу смањење јавног дуга за 0,001 у наредној години. Овај закључак је немогуће генерализовати, с обзиром да реализовани ниво значајности при тестирању регресионог коефицијента износи 0,719. Иначе, јавни дуг у текућој години се, у значајној мери, рефлектује на јавни дуг у наредној години. У процесу моделирања утицаја текућих јавних расхода у растућим економијама, уочено је да постоји нарочито изражен проблем аутокорељације. Како би се овај проблем решио, у модел је уврштена још једна варијабла, а то је Јавни дуг са кораком заостајања од годину дана.

4.5.3. Дејство текућих јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији

У поступку моделирања утицаја текућих јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији, тестирању испуњености претпоставке за примену регресионе анализе било је подвргнуто више алтернативних модела, с обзиром да су анализом били обухваћени подаци у апсолутним износима (исказаног у милионима динара), као и у релативним износима (исказаног као проценат БДП-а). Једини модел у којем су све претпоставке за адекватно закључивање испуњене јесте модел у коме третман зависне променљиве има јавни дуг исказан у милионима динара (логаритмована вредност), а логаритмована вредност текућих јавних расхода у претходном периоду, исказаних у милионима динара и логаритмована вредност јавног дуга у претходном периоду (исказаног у милионима динара) имају третман независних варијабли.

Табела 94. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 8

Зависна варијабла: Јавни дуг у милионима динара (логаритмована вредност)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
<i>log</i> Јавни дуг у претходној години	0,445	0,297	2,508	0,046
<i>log</i> Текући јавни расходи	0,395	0,451	0,987	0,349

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Константа	-64,630	4,036	-1,009	0,339
Коефицијент детерминације: 0,270				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,108				
Стандардна грешка регресије: 0,794				
F-статистика (значајност): 2,671 (0,041)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,749				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати регресионе анализе примењене на податке временске серије показују да текући јавни расходи у Републици Србији не утичу значајно на јавни дуг. Утицај текућих јавних расхода на јавни дуг је директан, што значи да повећање обима текућих јавних расхода утиче на повећање јавног дуга исказаног у наредној години. Утицај јавног дуга у претходном периоду на јавни дуг у текућем периоду је, као и у случају напредних и растућих економија ОЕЦД-а, статистички значајан. Може се, такође, констатовати да оцењени модел карактерише низак степен репрезентативности, с обзиром да је истим објашњено 10,8% варијација у кретању јавног дуга у Републици Србији.

4.6. Реперкусије текућих јавних расхода на буџетски дефицит

Буџетски дефицит као појава већих расхода у односу на приходе може се јавити у било ком буџету – од установе до града, општине или централне државе. Када се појави, буџетски дефицит је потребно покрити. Покриће дефицита се обично врши задуживањем или вишим порезима. Уколико се покриће буџетског дефицита на изврши у години у којој је настао, буџетски дефицит се придружује јавном дугу. А јавни дуг је сав дуг државе према домаћим и страним физичким и правним лицима из претходних година који је остао непокривен. До настанка буџетског дефицита може доћи услед великог повећања капиталних издатака потребних за стварање дугорочних средстава или пружање финансијске помоћи сиромашним пољопривредницима, радницима и другим рањивим деловима друштва.

**4.6.1. Утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит у напредним
економијама ОЕЦД-а**

Грејндеров тест узрочности, примењен у поступку тестирања узрочности између текућих јавних расхода и буџетског дефицита у напредним економијама ОЕЦД-а показао је узрочност у једном смеру тј. да промене текућим јавним расходима узрокују промене у буџетском дефициту (*p*-вредност: 0,001). Резултат тестирања је у складу са фискалном теоријом и праксом.

Табела 95. Резултат Грејндеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	<i>F</i> – статистика	<i>p</i> -вредност
Промене у текућим јавним расходима не узрокују промене у буџетском дефициту.	339	5,010	0,007
Промене у буџетском дефициту не узрокују промене у текућим јавним расходима.		0,332	0,717

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

У регресиони модел којим се испитује утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама, поред текућих расхода, као независна варијабла је укључен буџетски дефицит са кашњењем од једне године (претпоставка о одсуству аутокорељације). За оцену параметара примењен је модел фиксних ефеката.

Табела 96. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 19

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (% БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 9				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 279				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	<i>p</i> -вредност
Текући јавни расходи (% укупних расхода)	0,054	0,015	-3,447	0,006
Буџетски дефицит у претходној години	0,551	0,042	12,870	0,015
Константа	3,462	1,418	2,441	0,023
<i>Cross-section fixed</i>				

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Коефицијент детерминације: 0,875
Кориговани коефицијент детерминације: 0,857
Стандардна грешка регресије: 1,535
F-статистика (значајност): 49,506 (0,000)
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,230

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Према резултатима оцењивања, текући јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а имају значајан утицај на буџетски дефицит. Вредност регресионог коефицијента указује на врло јаку условљеност, у смислу да повећање обима текућих јавних расхода за 1% БДП-а повлачи за собом просечно повећање буџетског дефицита за 0,05 % БДП-а. Може се такође уочити да је у напредним економијама ОЕЦД-а ниво буџетског дефицита у текућем периоду у значајној мери условљен и нивоом дефицита из претходног периода (реализовани ниво значајности оцене регресионог коефицијента је мањи од 0,001). Оцењена вредност регресионог коефицијента, која износи 0,551, упућује на закључак да повећање буџетског дефицита у текућем периоду за 1% БДП-а последично повлачи повећање буџетског дефицита у наредном периоду за 0,551% БДП-а.

4.6.2. Ефекти текућих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а

За разлику од консолидованих јавних расхода, у растућим економијама ОЕЦД-а, према резултатима Грејнцеровог теста узрочности, не постоји узрочност између текућих јавних расхода и буџетског дефицита. Корак заостајања, у складу са минималном вредношћу АИС – *Akaike информационог критеријума* је годину дана. При испитивању утицаја текућих јавних расхода на буџетски дефицит, поред текућих јавних расхода са кашњењем од годину дана, у модел је укључен и буџетски дефицит са временским заостајањем од годину дана, како би претпоставка о непостојању аутокорељације била испуњена.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 97. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 20

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (% БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 60				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Буџетски дефицит у претходној години (% БДП-а)	0,540	0,128	4,210	0,001
Текући јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	-0,001	0,005	-0,240	0,811
Константа	-1,425	0,493	-2,891	0,006
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,638				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,492				
Стандардна грешка регресије: 1,308				
F-статистика (значајност): 4,373 (0,049)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,168				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама је негативан, али није статистички значајан (p-вредност износи 0,811). Вредност регресионог коефицијента који показује утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит износи -0,001, што значи да повећање текућих расхода за 1% БДП-а у текућој години за последицу има повећање буџетског дефицита у наредној години за 0,001% БДП-а у просеку. У растућим економијама ОЕЦД-а, као и у напредним економијама, буџетски дефицит из претходне године значјано утиче на буџетски дефицит у текућој години.

4.6.3. Дејство текућих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији

У поступку испитивања утицаја текућих јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији креирана су два модела која задовољавају све претпоставке које се односе на репрезентативност закључака. У првом моделу су варијабле исказане у апсолутним износима, тј. милионима динара.

Табела 98. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 9

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (у милионима динара)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Буџетски дефицит у претходној години (у милионима динара)	0,644	0,176	3,643	0,005
Текући јавни расходи	-0,426	0,456	-0,732	0,482
Константа	18486,0	8176,0	2,261	0,0501
Коефицијент детерминације: 0,596				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,507				
Стандардна грешка регресије: 5183				
F-статистика (значајност): 6,663 (0,016)				
Durbin-Watson статистика: 1,556				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Овако формулисан регресиони модел показао је статистички значајан утицај буџетског дефицита са временским заостајањем од годину дана на буџетски дефицит у Републици Србији, док текући јавни расходи немају статистички значајан утицај. Приказани резултати показују да повећање текућих јавних расхода за милион динара доводи до просечног смањења буџетског дефицита за 426 хиљада динара. Са друге стране, повећање буџетског дефицита у текућој години за милион динара рефлектује се на повећање буџетског дефицита у наредној у висини од, у просеку, 644.000,00 динара. Мере репрезентативности модела упућују на закључак да се ради о моделу који карактерише висока репрезентативност, с обзиром да је, према вредности коригованог

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

коэффициента детерминације, моделом објашњено 50,7% варијација у кретању буџетског дефицита у Републици Србији.

Табела 99. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 10

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (% БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 9				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Текући јавни расходи (% БДП-а)	2,043	0,506	4,036	0,003
Буџетски дефицит у претходној години (% БДП-а)	0,776	0,114	6,824	0,001
Константа	-65,426	22,521	-2,905	0,017
Коефицијент детерминације: 0,848				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,814				
Стандардна грешка регресије: 3,182				
F-статистика (значајност): 25,110 (0,001)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,544				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Према резултатима регресионе анализе, приказаним у табели изнад, текући јавни расходи у Републици Србији статистички значајно утичу на буџетски дефицит (p -вредност=0,000), а такође и буџетски дефицит у претходној години. Повећање обима текућих јавних расхода за 1% БДП-а утиче на просечно повећање буџетског дефицита за 2,043% БДП-а. Повећање буџетског дефицита у текућој години такође за последицу има већу вредност дефицита у наредној години. Тачније, повећање буџетског дефицита у текућој години за 1% БДП, утицаће на повећање буџетског дефицита у наредној години за 0,776% БДП-а. Према вредности коригованог коефицијента детерминације, овако дефинисан регресиони модел објашњава 81,4% осцилација у кретању буџетског дефицита Републике Србије.

У АНАЛИЗА ЕФЕКТА КАПИТАЛНИХ ЈАВНИХ РАСХОДА КРОЗ ПРИЗМУ ПРОМЕНА КЉУЧНИХ МАКРОЕКОНОМСКИХ ВАРИЈАБЛИ

5.1. Капитални јавни расходи као акцелератор привредног раста и развоја

У пракси већине земаља у свету тзв. административни буџет је фактички конвертован у буџет за финансирање развоја (*development budget*), који рефлектује економске циљеве развојног карактера. У структури буџетских расхода, тежиште се помера у корист расхода инвестиционог карактера услед тесне повезаности буџета и плана привредног развоја. Ангажовање државе у инвестицијама рефлектује стварање предуслова за уравнотежени раст. Стварањем јавне акумулације повећавају се инвестициони ресурси јавног сектора за решавање кључних проблема развојне економске политике. Стога, расходи непродуктивне јавне потрошње уступају место инвестиционим јавним расходима, који, директно или индиректно, имају највеће ефекте на привредни развој.

Капитални јавни расходи се односе на државну потрошњу усмерену на инвестиције и средства за које се очекује да ће обезбедити користи током више година. Ови расходи су обично дугорочни, као што су, на пример, расходи за развој инфраструктуре: путеви, зграде, болнице, аеродроми и луке. Капитални расходи се односе на набавку, изградњу или побољшање значајних основних средстава укључујући земљиште, зграде и опрему која ће бити од користи или ће се користити више од једне финансијске године (Public Spending Code, <https://www.gov.ie/en/publication/public-spending-code/>). Капитални јавни расходи могу укључивати инвестиције у материјалну имовину као што је ИТ-софтвер. Инвестиције у такве пројекте су често вишегодишње и могу бити подложне дугим роковима увођења.

У поступку фискалне консолидације углавном прво долази до смањења капиталних јавних расхода, зато што су последице тог смањења мање „опипљиве“, нарочито у кратком року. Наиме, становништво једне земље ће бити више погођено смањењем социјалне помоћи него, на пример, паузирањем или одлагањем изградње нове обилазнице (General Government Expenditure, <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/parliamentary/BudgetOffice/2019/>). Међутим, овакав приступ може имати дугорочне економске импликације, јер недовољно улагање у области у којима постоји потражња може утицати на конкурентност и кочити економски раст. На пример, недостатак

инфраструктурних капацитета за међународну повезаност, као што су аеродроми и луке, може ограничити потенцијал привреде за раст извоза (Dormer, & Ivory, 2015, стр. 3).

У структури капиталних јавних расхода у Републици Србији, према категоризацији Фискалног савета, издвајају се групе расхода (Фискални савет, <https://www.fiskalnisavet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/2019/>):

- капитални расходи војске и полиције (расходи за безбедност);
- инвестиције у саобраћајну инфраструктуру;
- инвестиције за заштиту животне средине и комуналну инфраструктуру;
- инвестиције за здравство и образовање;
- остале инвестиције.

Ефикасно извршење капиталних пројеката, подржано одговарајућим институционалним оквиром државе предуслов је за одрживо повећање јавних инвестиција. Имплементација капиталних пројеката захтева сарадњу различитих државних институција, како између оних на централном нивоу власти тако и између државних органа и оних на локалном нивоу.

5.2. Рефлексије капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а

Од директних полуга за подстицање раста које једна влада има на располагању кроз фискалну политику, повећање улагања у јавну инфраструктуру и смањење пореског оптерећења рада представљају два најснажнија и најбоља инструмента на средњи рок. Веће инвестиције директно утичу на повећање економског раста у кратком року кроз повећавање тражње, а њихов позитиван ефекат на раст остаје и у средњем року кроз повећање понуде (Фискални савет, <https://www.fiskalnisavet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/2019/>).

Капитални јавни расходи се односе на државну потрошњу на дугорочне инвестиције и средства за које се очекује да ће обезбедити користи током више година. Ови расходи су обично дугорочни, као што су, на пример, расходи за развој инфраструктуре: путеви, зграде, болнице, аеродроми и луке. Такви државни расходи су од виталног значаја за подстицање економске активности и повећање дугорочне производње (<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e2ee1eb1-en/index.html?itemId=/content/component/e2ee1eb1-en>). Изградња путева, на пример, олакшава мобилност људи и робе и смањује трошкове логистике. Капитални јавни расходи такође подстичу повећану пословну активност. Изградња путева не само да ствара радна места и приходе у

садашњости, већ и у будућности. Технолошке промене такође могу утицати на раст капиталних јавних расхода. У напредним земљама, капитални јавни расходи за истраживање и развој имају снажне последице на остатак привреде и доводе до појачаног раста у технолошки напредним индустријама. Земље у развоју такође имају бенефите од издатака за истраживање и развој. Оне углавном улажу у развој нових пољопривредних техника и сорти семена. Капитални јавни расходи доприносе економском расту и продуктивности повећањем физичког и људског капитала земље (<https://www.tutor2u.net/economics/reference/4-5-1-public-expenditure-edexcel>).

5.2.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а

Као и у случају консолидованих и текућих јавних расхода, испитивање утицаја капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а започето је Грејнцеровим тестом узрочности, како би се испитало да ли у напредним економијама ОЕЦД-а постоји једносмерна или пак, двосмерна узрочност између капиталних јавних расхода и стопе раста БДП-а. Закључак којим је тестирање резултирало је да узрочност не постоји. Након одређивања оптималног корака заостајања, који према *Akaike информационом критеријуму* износи четири године, тестирање је поновљено.

Табела 100. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	<i>F</i> – статистика	<i>p</i> - вредност
Промене у капиталним јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП –а.	339	2,694	0,042
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		0,156	0,856

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Након поновљеног тестирања узрочности, установљено је да између капиталних јавних расхода и стопе раста БДП-а постоји једносмерна узрочност. Тачније, промене у капиталним јавним расходима у напредним економијама ОЕЦД-а узрокују промене у стопи раста БДП-а.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 101. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 21

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 6				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 186				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи са кашњењем од 4 године (% укупних расхода)	0,121	0,036	3,296	0,001
Константа	-0,881	0,415	-2,121	0,034
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,812				
Стандардна грешка регресије: 1,939				
F-статистика (значајност): 26,278 (0,001)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,651				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

У поступку оцене утицаја капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у напредним економијама ОЕЦД-а, примена модела фиксних ефеката у регресионој анализи панел података довела је до резултата на основу којих је могуће закључити да у напредним економијама ОЕЦД-а постоји статистички значајан позитиван утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а. Вредност регресионог параметра који стоји уз независну варијаблу је 0,121, што значи да повећање капиталних јавних расхода за 1% утиче на повећање стопе раста БДП-а за 0,121%, али тек након четири године. Оцењеним регресионим моделом је објашњено 81,2% варијација у кретању стопе раста БДП-а. Коначан закључак је да у напредним економијама ОЕЦД-а, повећање капиталних јавних расхода у текућој години утиче на повећање стопе раста БДП-а, али тек након четири године.

**5.2.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у растућим
економијама ОЕЦД-а**

При испитивању постојања узрочно-последичне повезаности између капиталних јавних расхода и стопе раста БДП-а у растућим економијама ОЕЦД-а, примена Грејндеровог теста резултирала је закључком да једносмерна узрочност, тј. да капитални јавни расходи узрокују промене у стопи раста БДП-а.

Табела 102. Резултат Грејндеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у капиталним јавним расходима не узрокују промене у стопи раста БДП –а.	50	3,458	0,040
Промене у стопи раста БДП-а не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		0,208	0,812

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

У даљем поступку моделирања зависности између капиталних јавних расхода и стопе раста БДП-а, вредност *Akaike информационог критеријума* била је основа за избор оптималне дужине временског заостајања које износи годину дана.

Табела 103. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 22

Зависна варијабла: Стопа раста БДП-а				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 9				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 45				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи претходној години (% БДП-а)	-0,150	0,254	-0,591	0,557
Константа	4,512	1,610	2,801	0,007
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,752				
Стандардна грешка регресије: 2,069				

F-статистика (значајност): 8,150 (0,075)

Durbin-Watson статистика: 1,580

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Регресиони модел базиран на подацима панела укључује једну независну варијаблу са кораком заостајања од годину дана. То су капитални јавни расходи са временским заостајањем од годину дана. Према приказаним резултатима, капитални јавни расходи у текућем периоду имају негативан, али не и статистички значајан, утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду. То значи да повећање капиталних јавних расхода и растућим економијама ОЕЦД-а за 1% БДП-а у текућој години има реперкусије на смањење стопе раста БДП-а за 0,15% у наредној години. Вредност коефицијента детерминације указује на то да је горе приказаним моделом објашњено 75,2% варијација у кретању просечне стопе раста БДП-а, а резултати *F*-статистике (1,312; 0.275) примењене за тестирање значајности овог коефицијента, а самим тим и репрезентативности модела, показују да је овако дефинисан модел могуће сматрати репрезентативним.

5.2.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији

Анализа утицаја капиталних јавних расхода на макроекономске варијабле базира се на подацима у апсолутном и релативном износу, што за последицу има већи број алтернативних модела помоћу којих је могуће оценити утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а. У првој фази испитивања није детектовано постојање узрочности између капиталних јавних расхода и стопе раста БДП-а. Оптималан корак заостајања при моделирању утицаја капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а је две године.

Временски период на коме се базира анализа представља ограничавајући фактор за избор оптималног модела помоћу кога би било могуће оценити утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а, тако да у овом случају није било могуће оценити модел који би испунио све претпоставке репрезентативности. Међузависност између ове две варијабле испитана је помоћу корелационе анализе.

Табела 104. Вредност Спирмановог коефицијента корелације између
стопе инфлације и изабраних варијабли

Варијабла	Вредност (реализовани ниво значајности)
Капитални јавни расходи (% БДП-а)	0,330 (0,271)
Капитални јавни расходи са кораком заостајања од 2 године (% БДП-а)	-0,091 (0,790)
Капитални јавни расходи у милионима динара	0,451 (0,122)
Капитални јавни расходи у милионима динара са кашњењем од 2 године (логаритмована вредност)	0,264 (0,433)

Извор: Самостална израчунавања у SPSS-у

Међузависност стопе БДП-а и капиталних јавних расхода у Републици Србији у посматраном периоду је директна и није статистички значајна. Може се рећи да раст капиталних јавних расхода прати и повећање стопе раста БДП-а. Када се анализом обухвати временско заостајање, добија се индиректна међузависност између стопе раста БДП-а и капиталних јавних расхода, што значи да је повећање капиталних јавних расхода у текућој години у корелацији са смањењем стопе раста БДП-а након две године.

5.3. Импликације капиталних јавних расхода на стопу незапослености

Као један од неопходних услова за постизање нивоа пуне запослености намеће се потреба све веће инвестиционе активности у пропульзивне привредне гране. Неравномерна заступљеност инвестиција и јавне потрошње на штету инвестиција директно утиче, дугорочно посматрано, на редуковање стопе запослености.

Повећање капиталних јавних расхода, конкретно улагања државе у нове програме јавних радова попут изградње инфраструктуре као што су мостови, путеви или железнички системи, утичу на стварање послова који смањују незапосленост и повећавају расположиве приходе, што доводи до високог нивоа потрошње. Када се повећа расположиви приход, потрошачи захтевају више добара и услуга, који у великој мери подстичу повећање производње. Повећање производње у циљу задовољења повећане тражње, за последицу има и повећање броја запослених.

**5.3.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу незапослености у напредним
економијама ОЕЦД-а**

Анализа утицаја капиталних јавних расхода на стопу незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а започета је тестирањем узрочности које је показало да између капиталних јавних расхода и стопе незапослености постоји једносмерна узрочност, тачније да промене у нивоу капиталних јавних расхода не узрокују промене у стопи незапослености, али да промене у стопи незапослености изазивају промене у обиму капиталних јавних расхода (реализовани ниво значајности 0,004). Оптимално временско заостајање, према АИС, је четири године.

Табела 105. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 23

Зависна варијабла: Стопа незапослености Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 9 Број земаља: 31 Број опсервација: 277				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	0,823	0,023	35,000	0,000
Капитални јавни расходи са кашњењем од 4 године (% укупних расхода)	-0,016	0,009	-1,613	0,108
Константа	1,159	0,186	6,205	0,000
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,986				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,984				
Стандардна грешка регресије: 0,505				
F-статистика (значајност): 431,71 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,670				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

На основу оптималног регресионог модела за панел податке (резултати приказани у табели изнад), могуће је закључити да повећање капиталних јавних расхода у текућем периоду не утиче значајно на смањење стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а (реализовани ниво значајности при тестирању оцене регресионог коефицијента износи 0,108). Израчуната вредност регресионог коефицијента на основу података узорка, која износи -0,016, имплицира да је у анализираном периоду повећање капиталних јавних расхода за 1% за последицу имало смањење стопе незапослености за 0,016% у напредним економијама ОЕЦД-а. Истовремено, стопа незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а у текућем периоду је у значајној мери условљена стопом незапослености из претходног периода (регресиони коефицијент је 1,899, а реализовани ниво значајности мањи од 0,001). Овако дефинисаним регресионим моделом објашњено је 98,4% осцилација у стопи незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а.

5.3.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а

Анализа ефеката капиталних јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а најпре подразумева испитивање постојања узрочности између ових варијабли. Грејндеров тест, примењен при тестирању узрочности, показао је да између капиталних јавних расхода и стопе незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а не постоји узрочност.

Табела 106. Резултат Грејндеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у капиталним јавним расходима не узрокују промене у стопи незапослености.	50	0,815	0,448
Промене у стопи незапослености не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		0,143	0,866

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Вредност *Akaike* информационог критеријума упутила је на оптималан корак заостајања од две године. Како би претпоставка о непостојању аутокорељације била испуњена, поред капиталних јавних расхода са кашњењем од две године, у модел је

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

укључена још једна независна променљива, а то је стопа незапослености са кашњењем од годину дана.

Табела 107. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 24

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 11				
Број земаља: 5				
Број опсервација: 55				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	0,826	1,103	0,750	0,457
Капитални јавни расходи са кораком заостајања од 2 године (% укупних расхода)	0,041	0,143	0,292	0,772
Константа	0,828	1,102	0,750	0,457
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,930				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,900				
Стандардна грешка регресије: 1,127				
F-статистика (значајност): 31,574 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,00				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати регресионе анализе панел података показују да утицај капиталних јавних расхода на стопу незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а није статистички значајан, као и да је стопа незапослености у текућем периоду у растућим економијама ОЕЦД-а под значајним утицајем стопе незапослености из претходног периода (0,826; p-вредност<0,001). У посматраном периоду, у растућим економијама ОЕЦД-а, повећање учешћа капиталних јавних расхода у укупним расходима за 1% у текућем периоду има за последицу просечно повећање стопе незапослености за 0,041% након две године. Према показатељима репрезентативности, оцењени модел се може

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

сматрати репрезентативним, јер је њиме објашњено 93% варијација у стопи незапослености у растућим економијама ОЕЦД-а.

5.3.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији

Провера претпоставки за правилно детерминисање утицаја капиталних јавних расхода на стопу незапослености у Републици Србији довела је до тога да је утицај капиталних јавних расхода на стопу незапослености могуће представити помоћу два модела. У првом моделу су као независне варијабле укључени логаритмована вредност капиталних јавних расхода (изражених у милионима динара) са кораком заостајања од годину дана и стопа незапослености са кашњењем од годину дана.

Табела 108. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 11

Зависна варијабла: Стопа незапослености Метод оцене: Метод најмањих квадрата Број опсервација: 9				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	0,989	0,227	4,344	0,002
Капитални јавни расходи у претходној години (log)	-0,237	2,285	-0,104	0,919
Константа	2,136	30,724	0,069	0,946
Коефицијент детерминације: 0,887				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,862				
Стандардна грешка регресије: 2,080				
F-статистика (значајност): 35,596 (0,001)				
Durbin-Watson статистика: 1,919				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Први модел, чији су резултати приказани у табели изнад, карактерише висок степен репрезентативности, јер се на основу вредности коригованог коефицијента детерминације може видети да је 86,2% осцилација у стопи незапослености у Републици Србији објашњено изабраним независним варијаблама. Резултати такође показују да је стопа незапослености у Републици Србији у текућој години под значајним утицајем стопе незапослености из претходне године (0,989; 0,002), док повећање капиталних јавних расхода у текућој години за 1% утиче (али не статистички значајно) на смањење стопе незапослености у наредној години за 0,237 процентна поена.

У другом регресионом моделу, капитални јавни расходи су исказани као проценат БДП-а, а оптимални корак заостајања је такође годину дана. Резултати овог модела приказани су у наредној табели.

Табела 109. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 12

Зависна варијабла: Стопа незапослености				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Број опсервација: 9				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Стопа незапослености у претходној години	1,068	0,173	6,153	0,002
Капитални јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	0,275	0,593	0,463	0,653
Константа	-3,086	4,868	-0,633	0,541
Коефицијент детерминације: 0,890				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,865				
Стандардна грешка регресије: 2,057				
F-статистика (значајност): 36,506 (0,001)				
Durbin-Watson статистика: 1,152				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Други регресиони модел такође карактерише висок степен репрезентативности, јер је њиме објашњено 86,5% варијација стопе незапослености у Републици Србији у посматраном периоду. На основу оцењених вредности параметара овог модела може се

закључити да је утицај обе независне варијабле на стопу незапослености у Републици Србији директан. Наиме, повећање стопе незапослености у Републици Србији у текућој години повлачи за собом статистички значајно повећање стопе незапослености у наредној години (1,068; 0,002), док повећање капиталних јавних расхода за 1% БДП-а у текућој години утиче (али не статистички значајно) на повећање стопе незапослености у наредној години за 0,275 процената.

5.4. Учинак капиталних јавних расхода на стопу инфлације

Високе стопе економског раста праћене високом инфлацијом представљају уобичајену појаву у многим растућим економијама. Инфлација је један од највећих проблема који може урушити развојну перспективу привреда у успону. Из перспективе фискалне политике, капитални јавни расходи могу бити један од фактора који доприносе расту инфлације. Варваригос (Varvarigos, 2010) у свом раду „Инфлација, нестабилна јавна потрошња и ендогено одржив развој“ представља модел у којем је инфлација у значајној мери у негативној корелацији са растом производње, што је, пре свега, последица нестабилних јавних расхода.

5.4.1. Утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а

Тестирање узрочности, као прва фаза у испитивању утицаја капиталних јавних расхода на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а, показало је да капитални јавни расходи не узрокују промене у стопи инфлације, али да стопа инфлације узрокује промене у капиталним јавним расходима (p -вредност при тестирању износи 0,008).

Табела 110. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p - вредност
Промене у капиталним јавним расходима не узрокују промене у стопи инфлације.	339	0,002	0,997
Промене у стопи инфлације не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		3,256	0,039

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

На основу *Akaike информациони критеријума* у анализу међузависности капиталних јавних расхода и стопе инфлације неопходно је укључити и корак заостајања од 4 године. Након укључења корака заостајања, тестирање узрочности је поновљено и добијени су следећи резултати:

Табела 111. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	<i>F</i> – статистика	<i>p</i> - вредност
Промене у капиталним јавним расходима (корак заостајања 4 године) не узрокују промене у стопи инфлације.	215	4,010	0,019
Промене у стопи инфлације не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		0,296	0,751

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Грејнцеров тест узрочности је показао да се, након укључивања временског заостајања од четири године, може закључити да постоји једносмерна узрочност између капиталних јавних расхода и стопе инфлације, тј. да промене у капиталним јавним расходима узрокују промене у стопи инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а. Приликом испитивања претпоставки за оцену регресионог модела претпоставка о одсуству аутокорелације је била испуњена, па у овом случају није било потребно у модел укључити и стопу инфлације у претходном периоду, као независну варијаблу.

Табела 112. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 25

Зависна варијабла: Стопа инфлације Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 6 Број земаља: 31 Број опсервација: 186				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	<i>p</i> -вредност
Капитални јавни расходи са кашњењем од 4 године (% укупних расхода)	0,027	0,013	2,131	0,034
Константа	0,537	0,147	3,652	0,003
<i>Cross-section fixed</i>				

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Коефицијент детерминације: 0,696
Стандардна грешка регресије: 0,687
F-статистика (значајност): 13,953 (0,000)
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,500

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри регресионог модела, оцењеног на основу података панела, показују да капитални јавни расходи имају статистички значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а (p-вредност 0,005). Повећање капиталних јавних расхода за 1% БДП-а има за последицу повећање стопе инфлације, али се ефекти повећања обима капиталних јавних расхода у текућем периоду рефлектују на повећање стопе инфлације након четири године. Овако постављеним регресионим моделом објашњено је 69,7% варијација у кретању стопе инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а.

5.4.2. Ефекти капиталних јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а

Везу између капиталних јавних расхода и стопе инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а не карактерише међусобна узрочност. То је потврђено Грејнџеровим тестом узрочности. Узрочност између ове две варијабле није детектована ни када се у обзир узме и оптимални корак заостајања од годину дана (у складу са *Akaike* информационим критеријумом). Даља анализа, тј. регресиона анализа панел података којом се испитује утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а, у циљу задовољења претпоставке о непостојању аутокорелације, базира се на капиталним јавним расходима са кораком заостајања од једне године и стопи инфлације са кораком заостајања од годину дана, као независним променљивама, и стопи инфлације у текућој години као зависној променљивој.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 113. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 26

Зависна варијабла: Стопа инфлације Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 9 Број земаља: 5 Број опсервација: 45				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	0,197	0,517	0,380	0,705
Стопа инфлације у претходној години	1,378	0,177	7,760	0,000
Константа	-1,434	3,175	-0,451	0,653
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,877				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,827				
Стандардна грешка регресије: 4,076				
F-статистика (значајност): 17,658 (0,001)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,907				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

И у овако формулисаном регресионом моделу уочава се да, у растућим економијама ОЕЦД-а, стопа инфлације у претходном периоду има значајан позитиван утицај на стопу инфлације у текућој години (*p*-вредност <0,0001). Када се посматра утицај капиталних јавних расхода, може се закључити да је исти директан, у смислу да повећање капиталних јавних расхода утиче на повећање стопе инфлације, али да није статистички значајан. Повећање капиталних јавних расхода исказаних као % БДП-а за 1% у текућем периоду доводи до повећања стопе инфлације у наредној години за 0,197%. Непостојање статистичке значајности подразумева да овакав утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а важи само за посматрани период.

5.4.3. Дејство капиталних јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији

Као и у случају испитивања утицаја капиталних јавних расхода на претходне макроекономске варијабле, у поступку анализе утицаја капиталних јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији тестирана је репрезентативност више алтернативних модела. Модел којим су испуњене све претпоставке за примену регресионе анализе временских серија базира се капиталним јавним расходима исказаним у процентима БДП-а, али са кораком заостајања од годину дана.

Табела 114. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 13

Зависна варијабла: Стопа инфлације Метод оцене: Метод најмањих квадрата Број опсервација: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	1,956	0,751	2,603	0,026
Константа	-2,420	2,976	-0,813	0,434
Коефицијент детерминације: 0,403				
Стандардна грешка регресије: 3,820				
F-статистика (значајност): 6,777 (0,026)				
Durbin-Watson статистика: 1,672				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

У Републици Србији капитални јавни расходи у текућем периоду значајно утичу на повећање стопе инфлације у наредном периоду (регресиони коефицијент износи 1,956). Показатељ значајности оцене регресионог коефицијента, који износи 0,026, упућује на закључак да овај утицај јесте статистички значајан. Горе приказан модел којим је квантификован утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у Републици Србији се може сматрати репрезентативним, имајући у виду да објашњава 40,3% осцилација у кретању стопе инфлације у Републици Србији у периоду од 2010. до 2022. године.

5.5. Консеквенце капиталних јавних расхода на јавни дуг

Уопштено говорећи, редуковање износа капиталних улагања у економији за последицу има опадање стопе привредног раста. Овај ефекат се може делимично ублажити уколико нова потрошња за финансирање дефицита буде у облику улагања у људски капитал, јавни капитал и јавна добра као што су истраживања, која су такође продуктивна. Такође и структура редуковања јавних расхода може критично утицати на процес фискалне консолидације. Конкретно, фискална прилагођавања које карактерише стално смањење учешћа капиталних јавних расхода у укупним расходима у циљу постизања буџетских циљева могу негативно утицати на стопу економског раста. Група аутора (Nakhu et al, 2014) је, испитујући однос између капиталних јавних расхода и јавног дуга у земљама ЕУ, дошла до закључка да између капиталних јавних расхода и јавног дуга постоји значајан негативни коинтеграциони однос, са једносмерном каузалношћу при чему промене у капиталним јавним расходима проузрокују промене у јавном дугу. Резултати до којих су дошли садрже и две значајне политичке импликације. Прва је да акценат државе на смањењу укупне јавне потрошње у циљу фискалних прилагођавања може бити контрапродуктиван, јер не узима у обзир критичну везу између структуре јавних расхода и успеха плана фискалне консолидације. Друга импликација је да трајно смањење јавног дуга захтева већи ниво капиталних јавних расхода, будући да ови расходи обезбеђују владама „дивиденде раста“, које могу обезбедити дугорочну стабилност фискалне политике.

5.5.1. Утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а

Утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а подразумева иницијално тестирање узрочности између ових варијабли. Узрочност, међутим, није детектована. Након тога уследило је одређивање оптималног корака заостајања, који у случају везе капиталних јавних расхода и јавног дуга износи четири године. У циљу елиминисања проблема аутокорељације из модела, као независна варијабла укључен је и јавни дуг са кораком заостајања од годину дана.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 115. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 27

Зависна варијабла: Јавни дуг				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 6				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 186				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи са кашњењем од 4 године	-0,125	0,058	-2,130	0,034
Јавни дуг у претходној години	0,766	0,026	29,211	0,000
Константа	19,896	2,116	9,400	0,000
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,996				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,986				
Стандардна грешка регресије: 3,086				
F-статистика (значајност): 1789,23 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,192				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews-y*

Према резултатима регресионе анализе примењене на панел податке, у напредним економијама ОЕЦД-а капитални јавни расходи значајно утичу на смањење јавног дуга. Регресиони коефицијент који износи -0,125 показује да повећање капиталних јавних расхода за 1% БДП-а утиче на смањење јавног дуга за 0,125%, али тек након четири године. Истовремено, јавни дуг у текућој години значајно утиче на висину јавног дуга у наредној години (0,476; p -вредност < 0,001). Како је, према вредности коригованог коефицијента детерминације, оцењеним моделом објашњено 98,6% варијација у кретању јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а, закључак о утицају капиталних јавних расхода на јавни дуг у напредним економијама ОЕЦД-а се може сматрати репрезентативним.

**5.5.2. Ефекти капиталних јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама
ОЕЦД-а**

Утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг оцењен је уз помоћ регресионог модела примењеног на податке панела. Оптималан корак заостајања у релацији ове две варијабле, изабран на основу *Akaike информационог критеријума*, је годину дана. Како би претпоставка о одсуству аутокорељације била испуњена, у регресиони модел је, као независна варијабла, најпре укључен Јавни дуг са кораком заостајања од једне године. Међутим, вредност *Durbin-Watson* статистике је и даље указивала на постојање аутокорељације у подацима, тако да је у модел укључена још једна варијабла, а то је Јавни дуг са кораком заостајања од две године.

Табела 116. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 28

Зависна варијабла: Јавни дуг Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 11 Број земаља: 5 Број опсервација: 55				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	0,647	0,363	1,783	0,082
Јавни дуг у претходној години (% БДП-а)	0,907	0,083	10,889	0,000
Јавни дуг са кораком заостајања од 2 године (% БДП-а)	-0,029	0,038	-0,756	0,453
Константа	2,596	5,993	0,433	0,667
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,981				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,973				
Стандардна грешка регресије: 2,420				
F-статистика (значајност): 115,937 (0,000)				

Durbin-Watson статистика: 2,54

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Параметри оцењеног регресионог модела показују да у растућим економијама не постоји статистички значајан утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг (p -вредност износи 0,082). У анализираном периоду, у растућим економијама ОЕЦД-а, повећање капиталних јавних расхода у текућој години за 1% БДП-а утиче на повећање јавног дуга у наредној години за 0,647% БДП-а. С обзиром да реализовани ниво значајности при тестирању значајности регресионог коефицијента износи 0,082, овај закључак је немогуће генерализовати. Поред тога, мора се нагласити да је јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а под снажним утицајем јавног дуга из претходних периода. Доказ за то је и резултат *Durbin-Watson* статистике која, и поред укључивања јавног дуга из претходног периода и јавног дуга са кораком заостајања од две године, износи 2,54 и указује на могуће постојање благе негативне корелације у подацима, тј. да повећању вредности дате варијабле у претходим периодима одговара смањење њене вредности у текућем периоду.

5.5.3. Дејство капиталних јавних расхода на јавни дуг у Републици Србији

Као и у случају претходних анализа које се односе на Републику Србију, при испитивању утицаја капиталних јавних расхода на јавни дуг било је могуће формулисати више алтернативних модела. Једини модел у коме су све претпоставке за оцену параметара биле испуњене јесте модел у коме третман зависне променљиве има јавни дуг исказан у милионима динара (логаритмована вредност), а третман независних променљивих капитални расходи са кашњењем од две године (логаритмована вредност) и јавни дуг са кашњењем од једне године (логаритмована вредност).

Табела 117. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 14

Зависна варијабла: Јавни дуг у милионима динара (логаритмована вредност)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 8				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p -вредност

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

<i>log</i> Капитални јавни расходи са кашњењем од 2 године (у милионима динара)	0,259	2,400	0,108	0,916
<i>log</i> Јавни дуг са кашњењем од једне године (у милионима динара)	0,451	0,329	1,369	0,208
Константа	-4,425	28,51	-0,155	0,880
Коефицијент детерминације: 0,191				
Стандардна грешка регресије: 3,10				
F-статистика (значајност): 2,949 (0,050)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 1,623				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

На основу резултата регресионе анализе може се констатовати да у Републици Србији капитални јавни расходи немају значајан утицај на јавни дуг. Дејство капиталних јавних расхода је одложено, тј. карактерише га корак заостајања од две године. У периоду од 2010. године до 2022. године повећање капиталних јавних расхода за 1% је утицало на повећање јавног дуга након две године за 0,259%. И у случају Републике Србије, као и код претходно анализираних група земаља, повећање јавног дуга у текућој години рефлектује се кроз повећање јавног дуга у наредној години.

Табела 118. Матрица коефицијената корелације

Варијабла	Јавни дуг (% БДП)
Јавни дуг (у милионима динара)	0,371* (0,304)**
Капитални јавни расходи (% БДП-а)	0,176 (0,566)
Капитални јавни расходи (у милионима динара)	0,418 (0,156)

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Капитални јавни расходи са кашњењем од 1 године (% БДП-а)	0,000 (1,000)
Капитални јавни расходи са кашњењем од 2 године (% БДП-а)	-0,355 (0,285)

*Вредност Спирмановог коефицијента корелације

***p*-вредност при тестирању значајности коефицијента

Како би се стекао бољи увод у међузависност капиталних јавних расхода и јавног дуга у Републици Србији, израчунате су вредности Спирмановог коефицијента корелације између показатеља јавног дуга и капиталних јавних расхода (Табела бр. 118). Вредности корелационих коефицијената показују да између јавног дуга, исказаног у процентима БДП-а, и капиталних јавних расхода постоји директна међузависност, у смислу да је повећање капиталних јавних расхода праћено повећањем јавног дуга (у % БДП-а). Инверзна веза, али такође не статистички значајна, постоји између капиталних јавних расхода са кашњењем од две године и јавног дуга у текућој години (вредност Спирмановог коефицијента корелације износи -0,355). Кратак временски период на који се односи анализа узроковао је високе вредности реализованих нивоа значајности, који ограничавају значење добијених коефицијената само на анализирани период.

5.6. Реперкусије капиталних јавних расхода на буџетски дефицит

У свим привредама, ефикасно и одрживо смањење буџетског дефицита захтева здраву комбинацију политика прихода и расхода. Држави која се суочава са потребом да брзо смањи буџетски дефицит може понекад бити тешко или немогуће да подигне ниво прихода у кратком року. Повећање продуктивности јавних програма може пружити одрживу опцију која ће ослободити ресурсе за смањење дефицита или за проширење других кључних јавних програма.

5.6.1. Утицај капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а

У поступку тестирања узрочности између капиталних јавних расхода и буџетског дефицита у напредним економијама ОЕЦД-а примењен је Грејнцеров тест узрочности и

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

показао је да постоји узрочност у једном смеру тј. да промене у капиталним јавним расходима узрокују промене у буџетском дефициту (p -вредност: 0,002).

Табела 119. Резултат Грејнцеровог теста узрочности

Нулта хипотеза:	Број опсервација	F – статистика	p -вредност
Промене у капиталним јавним расходима не узрокују промене у буџетском дефициту.	339	8,482	0,003
Промене у буџетском дефициту не узрокују промене у капиталним јавним расходима.		0,478	0,620

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

При оцени параметара регресионог модела којим се испитује утицај капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а примењен је модел фиксних ефеката. У модел је, поред капиталних јавних расхода, као независна варијабла укључен и буџетски дефицит са кашњењем од једне године

Табела 120. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 29

Зависна варијабла: Буџетски дефицит				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Временски период у годинама: 12				
Број земаља: 31				
Број опсервација: 370				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p -вредност
Капитални јавни расходи	-0,039	0,028	-1,381	0,168
Буџетски дефицит у претходној години	0,611	0,039	15,429	0,000
Константа	-0,856	0,321	-2,660	0,008
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,874				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,857				
Стандардна грешка регресије: 1,566				

F-статистика (значајност): 52,80 (0,000)

Durbin-Watson статистика: 2,35

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Капитални јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а немају статистички значајан утицај на буџетски дефицит (p-вредност при тестирању значајности оцене регресионог коефицијента износи 0,168). Вредност регресионог коефицијента који показује смер и интензитет утицаја капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у напредним економијама ОЕЦД-а је негативна (-0,039), што говори да повећање капиталних јавних расхода за 1% утиче на смањење буџетског дефицита за, у просеку, 0.039% БДП-а. Имајући у виду да статистичка значајност овог утицаја није потврђена, оваква веза између капиталних јавних расхода и буџетског дефицита важи само у анализираном периоду, тј. у периоду од 2020. до 2022. године. У напредним економијама ОЕЦД-а, такође, ниво буџетског дефицита у текућем периоду је у значајној мери условљен и нивоом дефицита из претходног периода (реализовани ниво значајности оцене регресионог коефицијента је мањи од 0,001).

5.6.2. Ефекти капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а

При испитивању утицаја капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама ОЕЦД-а, утврђено је да је оптималан корак заостајања од годину дана (оптимална дужина кашњења према АИС). Грејнцеров тест узрочности није потврдио постојање узрочности између капиталних јавних расхода и буџетског дефицита. При испитивању утицаја капиталних јавних расхода на буџетски дефицит, у регресиони модел је, поред капиталних јавних расхода са кашњењем од годину дана, укључен и буџетски дефицит са временским заостајањем од годину дана, како би претпоставка о непостојању аутокорељације била испуњена.

**УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ
У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Табела 121. Резултати регресионе анализе панел података – Модел 30

Зависна варијабла: Буџетски дефицит Метод оцене: Метод најмањих квадрата Временски период у годинама: 9 Број земаља: 31 Број опсервација: 279				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи у претходној години (% БДП-а)	-0,307	0,157	-1,946	0,048
Буџетски дефицит у претходној години	0,489	0,125	3,894	0,003
Константа	0,276	0,996	0,277	0,783
<i>Cross-section fixed</i>				
Коефицијент детерминације: 0,668				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,534				
Стандардна грешка регресије: 1,254				
F-статистика (значајност): 4,980 (0,000)				
<i>Durbin-Watson</i> статистика: 2,18				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Резултати регресионе анализе за податке панела показали су да у растућим економијама ОЕЦД-а повећање учешћа капиталних јавних расхода у укупним расходима у текућој години има за последицу смањење буџетског дефицита у наредној години, с обзиром да је вредност регресионог коефицијента који стоји уз ову променљиву негативна. Реализовани ниво значајности при тестирању значајности овог регресионог коефицијента је 0,048, што омогућава генерализацију закључка везаног за инверзну везу између капиталних јавних расхода и буџетског дефицита. Оцењени модел се према наведеним показатељима репрезентативности може сматрати репрезентативним (F-статистика 4,98; значајност <0,001), и њиме је објашњено 4,8% варијација у буџетском дефициту у растућим економијама ОЕЦД-а. У овој групи земаља, као и у напредним економијама, повећање буџетског дефицита у текућој години

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

има статистички значајан позитиван утицај на буџетски дефицит у наредној години, с обзиром да је вредност регресионог коефицијента 0,489, а реализовани ниво значајности 0,003.

5.6.3. Дејство капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији

У анализи утицаја капиталних јавних расхода на буџетски дефицит у Републици Србији провера претпоставки за примену регресионе анализе резултирала је формулисањем једног репрезентативног модела. У овом моделу су као независне варијабле укључени капитални јавни расходи исказани као проценат БДП-а и буџетски дефицит са кашњењем од годину дана, такође изражен као % БДП-а.

Табела 122. Резултати регресионе анализе временских серија – Модел 15

Зависна варијабла: Буџетски дефицит (% БДП-а)				
Метод оцене: Метод најмањих квадрата				
Број опсервација: 12				
Варијабла	Коефицијент	Стандардна грешка	t-статистика	p-вредност
Капитални јавни расходи (% БДП-а)	-0,940	0,808	-1,162	0,274
Буџетски дефицит у претходној години (% БДП-а)	0,607	0,168	3,596	0,005
Константа	26,936	10,410	2,587	0,029
Коефицијент детерминације: 0,628				
Кориговани коефицијент детерминације: 0,546				
Стандардна грешка регресије: 4,975				
F-статистика (значајност): 7,616 (0,011)				
Durbin-Watson статистика: 1,443				

Извор: Самостална израчунавања у *Eviews*-у

Према резултатима првог модела, приказаним у табели изнад, капитални јавни расходи (исказани у процентима БДП-а) немају статистички значајан утицај на буџетски

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

дефицит у Републици Србији (p -вредност износи 0,274). У анализираном периоду, повећање капиталних јавних расхода за 1% БДП-а утицало је на смањење буџетског дефицита у просеку за 0,94% БДП-а (регресиони коефицијент износи -0,940). Према резултатима анализе, на буџетски дефицит у Републици Србији у текућој години значајно утиче и буџетски дефицит из претходне године (вредност регресионог коефицијента износи 0,607, а реализовани ниво значајности је 0,005). Регресиони модел, дефинисан на овај начин, објашњава 54,6% варијација у кретању буџетског дефицита у Републици Србији.

ЗАКЉУЧАК

Свака активност државе има своје реперкусије на економију, било позитивне или негативне, и значајан је изазов модерних јавних финансија како водити фискалну политику с циљем симултаног остварења кључних задатака. Све већи пораст јавних расхода у савременим условима, као и њихова повећана улога у економском и социјалном животу, пред финансијску теорију и политику постављају питање ефикасности јавних расхода и њиховог утицаја на кључне показатеље привредног раста.

Истраживање спроведно у овој докторској дисертацији базира се на економској класификацији јавних расхода и анализира волумен и динамику консолидованих јавних расхода, као и њихове кључне компоненте, текуће и капиталне јавне расходе.

За потребе анализе у овом истраживању подаци о консолидованим јавним расходима су преузети из базе ОЕЦД-а за период од 2010 до 2022. године У овој бази, у структури консолидованих јавних расхода, само су приказани текући јавни расходи и капитални јавни расходи. Где год су недостајали подаци допуњени су применом једноструке импутације (замена недостајуће вредности просеком те категорије). Допуна података је била неопходна како би се формирао балансирани панел и, на тај начин, могле да се спроведу све даље анализе. Резултати спроведног истраживања обима и динамике консолидованих јавних расхода су следећи:

- Просечан волумен консолидованих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а у анализираном периоду се креће од 41,49% БДП-а до 48,16% БДП-а. У њиховој структури доминирају текући јавни расходи, чије се учешће креће од 88,57% (2012. година) до 90,76% (2016. година).
- У растућим економијама ОЕЦД-а просечан обим консолидованих јавних расхода креће се од 35,30% (2017. година) до 39,09% (2020. година). Као и у случају напредних економија, и у растућим економијама ОЕЦД-а доминантна категорија су текући јавни расходи. Њихово просечно учешће се креће од 86,10% (2011. година) до 87,98% (2019. година).
- Консолидовани јавни расходи у Републици Србији су, у релативном износу, у посматраном периоду на нивоу просечног обима напредних економија.

Ови резултати иду у прилог верификацији хипотезе *да ниво економског развоја земље детерминише обим и структуру јавних расхода*, јер је у напредним економијама волумен консолидованих јавних расхода већи у односу на растуће економије ОЕЦД-а. Добијени резултати, такође потврђују и хипотезу *да у структури консолидованих*

УТИЦАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА НА КЉУЧНЕ МАКРОЕКОНОМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ У ЗЕМЉАМА ОЕЦД-А И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

јавних расхода текући расходи представљају доминантну категорију државне потрошње.

У структури текућих јавних расхода у напредним економијама ОЕЦД-а доминира категорија Социјална помоћ и трансфери са учешћем које је нешто мање од 43%. Након ове категорије следе Расходи за запослене (око 27%). Трећи по величини у структури консолидованих јавних расхода су расходи усмерени ка куповини роба и услуга (16%). Расходи на име отплате камата у напредним економијама ОЕЦД-а чине око 5% јавних расхода, док је за субвенције усмерено око 3% обима консолидованих јавних расхода.

У структури текућих јавних расхода у растућим економијама ОЕЦД-а у највећој мери су, као и у напредним економијама, заступљени Социјална помоћ и трансфери са просечним учешћем око 34%. Затим следе Расходи за запослене са учешћем које се креће од 30,75% у 2011. години до 26,21% у 2020. години. Расходи на име куповине роба и услуга у структури текућих јавних расхода у овим земљама учествују са 16%, у просеку, с тим што је у 2020. години, и години пре и после, учешће ових расхода било испод ове вредности. Након расхода за куповину роба и услуга следе Отплате камата са учешћем од 8,73% у 2011. години до 5,62% у 2022. години. Субвенције су у структури текућих јавних расхода учествовале са нешто више од 2,5%, у просеку да би у 2020. години њихово учешће повећано на 4,08%.

У структури текућих јавних расхода у Републици Србији, као и у случају претходно анализираних економија ОЕЦД-а, доминирају Социјална помоћ и трансфери. Учешће ове категорије се креће од 43,92% у 2011. години до 34,27% у 2020. години. Просечно учешће Социјалне помоћи и трансфера у посматраном периоду је на нивоу од 40,80%. Након Социјалне помоћи и трансфера, у структури текућих јавних расхода заступљени су Расходи за запослене, чије је просечно учешће 26,23%. Учешће ових расхода такође карактерише негативна тенденција. Са 29,03% у 2011. години њихово учешће је спало на 24,61% у 2020. години. Учешће расхода за куповину роба и услуга је са 15,73% у првој посматраној години повећано на 18,74% у 2020. години, док је учешће Субвенција у структури јавних расхода са 5,80%, достигло ниво од 10,69% у 2020. години.

Испитивање утицаја јавних расхода на кључне макроекономске агрегате дало је следеће резултате:

- У напредним економијама ОЕЦД-а постоји значајан негативан утицај консолидованих јавних расхода на стопу раста БДП-а. У растућим економијама ОЕЦД-а консолидовани јавни расходи у текућем периоду имају позитиван

утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду, али тај утицај није статистички значајан. Параметри регресионог модела оцењени на основу података временске серије за Републику Србију упућују на закључак да консолидовани јавни расходи (исказани као проценат БДП-а) у текућем периоду имају позитиван утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду, али тај утицај није статистички значајан. Тачније, према оцењеним параметрима, повећање консолидованих јавних расхода у Републици Србији у текућој години позитивно утиче на стопу раста БДП-а у наредној години.

- Повећање консолидованих јавних расхода у текућем периоду утиче на смањење стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а (-0,052), али са кашњењем од три године. Оцена овог утицаја се не може сматрати статистички значајном, што значи да важи само у овом посматраном периоду. Стопа незапослености у текућем периоду у растућим економијама ОЕЦД-а под значајним је утицајем стопе незапослености из претходног периода, као и консолидованих јавних расхода, али са заостајањем од три године. Као и у случају напредних и растућих економија ОЕЦД-а, стопа незапослености у Републици Србији је у текућој години под значајним утицајем стопе незапослености из претходне године, док повећање консолидованих јавних расхода у текућој години за 1% БДП-а утиче (али не статистички значајно) на смањење стопе незапослености у наредној години за 0,123%.
- Консолидовани јавни расходи немају значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а, тј. повећање обима консолидованих јавних расхода у текућем периоду не доводи до статистички значајног смањења стопе инфлације након две године заостајања. У растућим економијама ОЕЦД-а утицај консолидованих јавних расхода на стопу инфлације је негативан, али није статистички значајан. Тачније, повећање обима консолидованих јавних расхода у текућем периоду доводи до смањења (али не статистички значајног), стопе инфлације у наредном периоду.
- Резултати испитивања утицаја консолидованих јавних расхода на јавни дуг у растућим економијама ОЕЦД-а показују да, у посматраном периоду, повећање обима консолидованих јавних расхода има за последицу повећање јавног дуга, али тек након две године. Овај закључак је немогуће генерализовати. Консолидовани јавни расходи у Републици Србији не утичу значајно на јавни дуг.

- Према добијеним резултатима, консолидовани јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а имају значајан негативан утицај на буџетски дефицит. У растућим економијама ОЕЦД-а, као и у случају напредних економија, постоји статистички значајан утицај консолидованих јавних расхода на буџетски дефицит. У оба случаја ради се о негативном утицају консолидованих јавних расхода, у смислу да повећање расхода утиче на смањење буџетског дефицита.

Резултати анализе утицаја *текућих јавних расхода* на изабране макроекономске варијабле огледају се у следећем:

- У напредним економијама ОЕЦД-а постоји негативан утицај текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а, али тај утицај није статистички значајан. Оно што се мора нагласити је да се овакав утицај јавља са коракном заостајања од три године. Текући јавни расходи у текућем периоду имају негативан, али не статистички значајан утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду у растућим економијама ОЕЦД-а. Параметри регресионог модела којим је испитано дејство текућих јавних расхода на стопу раста БДП-а у Републици Србији и објашњено 45,7% осцилација у кретању БДП-а упућују на закључак да текући јавни расходи (исказани као проценат БДП-а) имају значајно негативно дејство на стопу раста БДП-а.
- Резултати регресионе анализе панел података упућују на закључак да повећање текућих јавних расхода у текућем периоду утиче на смањење стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а, али са кашњењем од три године. Оцена овог утицаја се не може сматрати статистички значајном, што значи да важи само у овом посматраном периоду. Стопа незапослености у текућем периоду у растућим економијама ОЕЦД-а је под значајним утицајем стопе незапослености из претходног периода, а утицај текућих јавних расхода није статистички значајан. Као и у случају напредних и растућих економија ОЕЦД-а, стопа незапослености у Републици Србији је у текућој години под значајним утицајем стопе незапослености из претходне године, док повећање текућих јавних расхода у текућој години за 1% утиче (али не статистички значајно) на смањење стопе незапослености у наредној години.
- Текући јавни расходи немају статистички значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а. У растућим економијама ОЕЦД-а повећање обима текућих јавних расхода у текућем периоду доводи до просечног смањења стопе инфлације у наредној години, али овај утицај није статистички значајан. За

податке који се односе на Републику Србију није било могуће поставити модел који би задовољио све претпоставке репрезентативности, па је међузависност између текућих јавних расхода и јавног дуга испитана корелационом анализом. Дошло се до закључка да је у Републици Србији повећање обима текућих јавних расхода праћено смањењем стопе инфлације.

- Није установљено да постоји значајан утицај текућих јавних расхода на висину јавног дуга у напредним економијама ОЕЦД-а, а такође ни у растућим економијама. Резултати регресионе анализе примењене на податке за Републику Србију показали су да текући јавни расходи не утичу значајно на јавни дуг.
- Текући јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а имају значајан утицај на буџетски дефицит. Утицај текућих јавних расхода на буџетски дефицит у растућим економијама је негативан, али није статистички значајан. У Републици Србији текући јавни расходи статистички значајно утичу на буџетски дефицит.

Резултати испитивања утицаја *капиталних јавних расхода* на макроекономске агрегате дали су следеће резултате:

- У напредним економијама ОЕЦД-а постоји статистички значајан позитиван утицај капиталних јавних расхода на стопу раста БДП-а. Оно што се мора нагласити је да се овакав утицај јавља са кораком заостајања од четири године. Капитални јавни расходи у текућем периоду, у растућим економијама ОЕЦД-а, имају позитиван, али не и статистички значајан утицај на стопу раста БДП-а у наредном периоду. Међузависност стопе БДП-а и капиталних јавних расхода у Републици Србији је директна и није статистички значајна.
- Повећање капиталних јавних расхода у текућем периоду не утиче значајно на смањење стопе незапослености у напредним економијама ОЕЦД-а. У посматраном периоду, у растућим економијама ОЕЦД-а, утицај капиталних јавних расхода на стопу незапослености није статистички значајан. У Републици Србији повећање капиталних јавних расхода за 1% БДП-а у текућој години утиче (али не статистички значајно) на повећање стопе незапослености у наредној години.
- Капитални јавни расходи имају статистички значајан утицај на стопу инфлације у напредним економијама ОЕЦД-а, а ефекти повећања обима капиталних јавних расхода у текућем периоду рефлектују се на повећање стопе инфлације након четири године. Утицај капиталних јавних расхода на стопу инфлације у растућим економијама ОЕЦД-а је директан, али није статистички значајан. У

Републици Србији капитални јавни расходи у текућем периоду значајно утичу на повећање стопе инфлације у наредном периоду.

- У напредним економијама ОЕЦД-а капитални јавни расходи значајно утичу на смањење јавног дуга, али тек након четири године. У растућим економијама и у Републици Србији не постоји статистички значајан утицај капиталних јавних расхода на јавни дуг.
- Капитални јавни расходи у напредним економијама ОЕЦД-а немају значајан утицај на буџетски дефицит. У растућим економијама ОЕЦД-а постоји статистички значајан негативан утицај капиталних јавних расхода у текућој години на буџетски дефицит у наредној години. У Републици Србији повећање капиталних јавних расхода утиче значајно на промену буџетског дефицита.

Добијени резултати доказали су да се променама јавних расхода може утицати на развој привреде, с обзиром да исте испољавају конјуктруне и структурне ефекте. На тај начин доказана је и главна хипотеза у истраживању, тј. да *обим и структура јавних расхода показују значајне реперкусије на кључне макроекономске варијабле*. С тим у вези, друштвени допринос докторске дисертације огледа се у чињеници да резултати анализе, пре свега, могу помоћи креаторима фискалне политике у унапређењу управљања јавним расходима, а све у циљу побољшања макроекономских перформанси земље и животног стандарда становништва.

ЛИТЕРАТУРА

1. Acosta-Ormaechea S and Yoo J, 2012. „Tax Composition and Growth: A Broad Cross-Country Perspective“ IMF Working Paper
2. Afonso, A., Schuknecht, L., & Tanzi, V. (2010). Public sector efficiency: evidence for new EU member states and emerging markets. *Applied Economics*, 42(17), 2147-2164.
3. Алексић, Д. (1982). *Финансије и финансијско право*, Информатор, Загреб.
4. Алексић, Д., Паовић-Јекнић, Г. (2001). *Финансије и финансијско право*, Универзитет Црне Горе, Подгорица
5. Allen, R., Tomassi, D. (2001). *Managing Public Expenditure - A Reference Book for Transition Countries*. Доступно на:
https://www.oecd-ilibrary.org/governance/managing-public-expenditure_9789264192607-en.
6. Alesina A. & Stella A. (2010). The Politics of Monetary Policy. *Working Paper No. 15856*, National Bureau of Economic Research.
7. Altinok, H. (2020). The Relationship Between Public Expenditures and Economic Growth in Southeastern European Countries: An Analysis of Bootstrap Panel Granger Causality. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, Issue 3, pp. 249-262. DOI: 10.24818/18423264/54.3.20.15.
8. Анђелковић, М. (2012). *Јавне финансије и финансијско право*. Ниш: Правни факултет, Центар за публикације.
9. Attari, M. I. J., Yaved, A. (2013). Inflation, economic growth and government expenditure of Pakistan: 1980-2010. *Procedia Economics and Finance*. Vol. 5, 58-67.
10. Baciou, L., Botezat, A. (2014). A Comparative Analysis of the Public Spending Efficiency of the New EU Member States: A DEA Approach. *Emerging Markets Finance & Trade*, Vol. 50, Supplement 4: *Economic Challenges and Policy Issues in Emerging European Economies*, pp. 31-46.
11. Bagdigen, M., Cetintas, H. (2004). Causality between public expenditure and economic growth: The Turkish case. *Journal of Economic and Social Research* 6 (1), 53-72.
12. Bakija, J., Kenworthy, L., Lindert, P., Madrick, J. (2016). *How Big Should Our Government Be?* University of California Press.
13. Baldaci, E., Clements, B., Gupta, S. (2008). Social Spending, Human Capital, and Growth in Developing Countries. *World Development*, 36(8): 1317-1341.

14. Barbiero, O., Cournède, B. (2013). New econometric estimates of long-term growth effects of different areas of public spending. *OECD Economics Department Working Papers*, No. 1100, OECD Publishing.
15. Barro, R. J. (1996). Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study. *NBER Working paper series*. Доступно на: https://www.nber.org/system/files/working_papers/
16. Barro, R. J. (1999). *Inequality and Growth in a Panel of Countries*. Доступно на: https://scholar.harvard.edu/files/barro/files/inequality_growth_1999.pdf
17. Barro, R., Bianchi, F. (2023). *Fiscal Influences on Inflation in OECD Countries, 2020-2022*, National Bureau of Economic Research: Working Paper 31838.
18. *Билтен Јавних финансија*, више бројева, Министарство финансија Републике Србије, Београд.
19. Berg, A., Ostry, J., Yakhshilikov Y. (2018). Redistribution, inequality, and growth: new evidence. *Journal of Economic Growth*, 23, pp. 259-305.
20. Bhatt Nakhu, A., Piergallini, A., Scaramozzino, P. (2014). *Public Capital Expenditure and Debt Dynamics: Evidence from the European Union*. MPRA Paper 62827, University Library of Munich.
21. Бингулац, З., Јовановић, М., Крстић, Б. (2003). *Монетарне и јавне финансије*, Универзитет примењених наука Мегатренд, Београд.
22. Благојевић, О., Секуловић, М., (2011). *Економске доктрине*. Београд: Привредни преглед.
23. Blanchard O., 2005., *Макроекономија*, Мате, Загреб.
24. Blanchard, O., 2005., *European Unemployment: The Evolution Of Facts And Ideas*, Working Paper, <http://www.nber.org/papers/w11750.pdf>(приступљено 16..08.2023.)
25. Vlaug, M. (1991). Second Thoughts on the Keynesian Revolution. *History of Political Economy*,
26. Борјанић, Д., 2011, Класификација јавних расхода у фискалној економији, *Пословне студије*, 214-218
27. Bruce, N. (2001). *Public Finance and the American Economy*, Second edition, Addison Wesley Longman, Boston
28. Brümmerhoff, Dieter (2000). *Јавне финансије*, МАТЕ, Загреб
29. Буршић С. (2016), Ефикасност јавних расхода у Републици Хрватској, Свеучилиште у Пули, Пула

30. Cammeraat, E. (2020). The relationship between different social expenditure schemes and poverty, inequality and economic growth. *International Social Security Review*, 73(2): 3-123.
31. Cemile Sancak, Ricardo Velloso, and Jing Xing, 2010. „Tax Revenue Response to the Business Cycle“ IMF Working Paper
32. Checherita, C. Rother, P. (2010). The impact of high and growing government debt on economic growth- an empirical investigation for the euro area, ECB Working Paper No. 1237.
33. Checherita-Westpahl, C. Hallet, A. Rother, P. (2012). Fiscal sustainability using growth-maximising debt targets, *Working Paper Series No 1472*, European Central Bank 129.
34. Ђировић, М. (1997). *Монетарна економија*, Београд, Економски факултет
35. Devarajan, S., Swaroop, V., Heng-fu, Z. (1996). The composition of public expenditure and economic growth. *Journal of Monetary Economics*, Elsevier, 37(2-3): 313-344.
36. Diamond, J. (1990). Government Expenditure and Growth. *Finance & Development*. 34-37.
37. Dormer, E. & Ivory, K. (2015). *The Context for Public Capital Investment*, IGEES.
38. Dornbusch, R. Fischer, S. Startz, R. (2011). *Macroeconomics-eleventh edition*, McGraw-Hill International Edition.
39. Due, J. F., 1959., *Government Finance, An Economics Analysis.*, Illinois: Homewood.
40. Ђуровић Тодоровић Ј., (2014). *Монетарна економија*, Економски факултет, Ниш
41. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Ђорђевић, М. (2019). *Јавне финансије – теорија и пракса*, Економски факултет, Ниш.
42. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Ђорђевић, М., (2010), *Јавне финансије*, Економски факултет, Ниш.
43. Ђurović Todorović, J., Vuković, M., (2017). Credibility and Limits of Emission for External Debt from the Aspect of Export Capabilities of the Republic of Serbia and Economic Growth Abrod, *Теме*, 41 (1), pp. 91-104 ISSN 1820-7804, doi 10.22190/ТЕМЕ1701091D.
44. Ђurović-Todorović, J., Ђorđević, M. (2009). The importance of public expenditure management in modern budget systems, *Facta universitatis*, 6(3), pp. 81 – 294.
45. Ђurović-Todorović, J., Vuković, M. (2016). Empirical evaluation of the fiscal position in Serbia. *Economic Themes*, 54 (2), pp. 217-232.

46. Elzimir, Ch., Muoghalu, M., Elike, U., (2010), Inflation versus Public Expenditure Growth in the U.S.: An Empirical Investigation, *North American Journal of Finance and Banking Research*, 2(2):26-40. Доступно на:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1536656
47. Esener, S., Ipek, E. (2018). The Impacts of Public Expenditure, Government Stability and Corruption on Per Capita Growth: An Empirical Investigation on Developing Countries. *Sosyoekonomi*, 26(36), pp. 11-32.
48. Fan, S., Rao, N. (2003). Public Spending in Developing Countries: Trends, Determination, and Impact, *Research in Agricultural & Applied Economic*, EPTD discussion paper no. 99.
49. Filipović H.,(1960). *Nauka o finansijama*, Sarajevo.
50. Fischer, S. (1995). Long term contracts and the optimal money supply rule. u: *New Keynesian Economics*, The MIT Press, I tom.
51. Fritz, V., Sweet, S., Verhoeven M. (2014). *Strengthening Public Financial Management: Exploring Drivers and Effects*, World Bank Group.
<http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/1813-9450-7084>. [12.02.2021.]
52. Gemmell, N., R., Kneller, Sanz, I. (2011). The timing and persistence of fiscal policy impacts on growth: evidence from OECD countries. *Economic Journal*, Vol. 121, pp. 33-58.
53. Globerman, S., Emes, J. (2021). An International Comparison of Capital Expenditures. *Fraser Research Bulletin*. Доступно на:
<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/international-comparison-of-capital-expenditures.pdf>
54. Hasnul, A. G. (2015). The effects of government expenditure on economic growth: the case of Malaysia. *MPRA Paper 71254*, University Library of Munich, Germany.
55. Hayle, K., Whitehead, G. (1982). *Money and Banking*, Heineman, London.
56. Henrekson, M. (1993). Wagner's Law: a Spurious Relationship? *Public Finance/Finances Publiques*, Vol. 48, No. 2, pp. 406-415.
57. Herrera, S., Pang, G., (2005). *Efficiency of public spending in developing countries: an efficiency frontier approach*. WPS3645.
58. Hillman, A. L. (2009). *Public Finance and Public Policy: Responsibilities and Limitations of Government*, Second Edition. University Press, Cambridge.

59. Hu, J.L., Chuang, M.Y., Yeh, S. H., (2023).. A Dynamic DEA Analysis of Health Output Efficiencies of Cities and Counties in Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(6): 4674.
60. Илић-Попов, Г. (2003). *Лексикон јавних финансија*, Завод за унапређење рентабилности пословања, Београд.
61. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLs/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending> [10.03.2021.]
62. Jarosiński, K., (2021). Cost-Effectiveness Analysis (CEA) of Public Investment Projects. *European Research Studies Journal*, 24(3B): 769-786.
63. Јелчић, Б. (1997). *Јавне финансије*, Информатор, Загреб.
64. Јендак, Ј. (2000). *Основи економије*. Цигоја штампа, Београд.
65. Jin-young, H., Ho, L.S. (2015). The Effectiveness of Government Expenditure on Economic Growth and Volatility. *Korean Assoc. Public Policy* 2015, 33, 85–105.
66. Jittungsaku, W. (2014). *Elements of Expenditure Policy and Elements Elements of Expenditure Expenditure Policy and Expenditure Forecasting*. Доступно на: <https://www.imf.org/external/region/tlm/rr/pdf/aug6.pdf>
67. Јовановић, М. (1996). *Финансије у теорији и пракси*, Просвета, Ниш
68. Јурковић, П. (2002). *Јавне финансије*. Масмедиа.
69. Yasin, M. (2003). Public Spending and Economic Growth: Empirical Investigation of Sub-Saharan Africa. *Southwestern Economic Review*, 30(1): 59-68.
70. Калаш, Б., Пјанић, М., Андрашић, Ј. (2016). Структура и тренд јавних расхода у Републици Србији, *Економија – теорија и пракса*, 9 (1), 53-63.
71. Keynes, J.M, (2013). *Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca*, Službeni glasnik, Београд.
72. Kimaro, E. L., Keong, C., Sea, L. L. (2017). Government Expenditure, Efficiency and Economic Growth: A Panel Analysis of Sub Saharan African Low Income Countries. *African Journal of Economic Review*, 05(2): 34-54.
73. King, M. (1992). *Breakthroughs in Statistics*. Springer Series in Statistics
74. Комазец, С., Ристић, Ж., (2011). *Монетарне и јавне финансије*. Београд, Етностил.
75. Kouassi, K., B., (2018). Public Spending and Economic Growth in Developing Countries: a Synthesis. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2): 22-30.
76. Lamartina, S., Zaghini, A. (2011). Increasing Public Expenditure: Wagner's Law in OECD Countries. *German Economic Review*, 12(2): 146-164.

77. Lee, J.C., Won, Y., J., Jei, S.Y. (2019). Study of the Relationship between Government Expenditures and Economic Growth for China and Korea. *Sustainability*, 11, 6344; doi:10.3390/su11226344
78. Leijonhufvud, A. (1983). *O keynesijanskoj ekonomici i o ekonomici J.M. Keynesa*. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost SSO Hrvatske / Cekade
79. Леко, В. (2004). *Методологија буџетског рачуноводства*, Економски институт, Београд
80. Loizides, J., Vamvoukas, G. (2005). Government expenditure and economic growth: evidence from trivariate causality testing. *Journal of Applied Economics*, 8(1):125-152.
81. Magazzino, C. (2011). The Nexus between Public Expenditure and Inflation in the Mediterranean Countries. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields (TPREF)*, Frankfurt, II(03):94-107.
82. Magazzino, C., Giolli, L., & Mele, M. (2015). Wagner's Law and Peacock and Wiseman's Displacement Effect in European Union Countries: A Panel Data Study. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(3), 812–819. Доступно на: https://www.econjournals.com/_index.php/ijefi/article/view/1317
83. Mandl, U., Dierx, A., & Ilzkovitz, F. (2008). *The effectiveness and efficiency of public spending* (No. 301). Directorate General Economic and Monetary Affairs (DG ECFIN), European Commission.
84. Mankiw, G. (1983) Symposium on Keynesian Economics Today. *Journal of Economic Perspectives*,
85. Martić, M., Novaković, M., Baggia, A. (2009.) Data envelopment analysis basic models and their Utilization. *Organizacija*, 42(2), 37-43.
86. Michailat, P., Saez, E. (2019). Optimal Public Expenditure with Inefficient Unemployment. *The Review of Economic Studies*, 86(3), pp. 1301–1331.
87. Mill, J. S. (1848), *Principles of Political Economy*, Book 1, University of Toronto Press Routledge & Kegan Paul, Toronto
88. Министарство финансија Републике Србије, *Консолидовани биланс државе у периоду од 2011 до 2020. године, Макроекономски и фискални подаци*. <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=7161> [18.04.2021.]
89. Министарство финансија Републике Србије, *Макроекономски и фискални подаци*, доступно на: <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci>.
90. Musgrave, R. A., Musgrave, P.B., (1973). *Теорија јавних финансија*, Научна књига, Београд.

91. Nyasha, S., Odhiambo, N. (2019). Government Size and Economic Growth: A Review of International Literature. *SAGE Open*, 9(3): 21582440198.
92. OECD, (2011). *Government at a Glance 2011*. Доступно на: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/gov_glance-2011-en.pdf?expires=1715736600&id=id&accname=guest&checksum=5E9CC58657888C5D91F4FB83D308434F
93. OECD, (2013). *Government at a Glance 2013*. Доступно на: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/gov_glance-2013-en.pdf?expires=1715736372&id=id&accname=guest&checksum=D20C25F87FA042195BDECB42849BB837
94. OECD, (2015). *Government at a Glance 2015*. Доступно на: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/gov_glance-2015-en.pdf?expires=1715736372&id=id&accname=guest&checksum=D20C25F87FA042195BDECB42849BB837
95. OECD, (2017). *Government at a Glance 2017*. Доступно на: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/gov_glance-2017-en.pdf?expires=1715736245&id=id&accname=guest&checksum=0F1BBE9C7B475634D84F842133EA2657
96. OECD, (2019). *Government at a Glance 2019*. Доступно на: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/8ccf5c38en.pdf?expires=1715735518&id=id&accname=guest&checksum=D0AB4DF9D6BA7EDB21CCA1307B7D815B>
97. OECD, (2021). *Government at a Glance 2021*. Доступно на: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/1c258f55en.pdf?expires=1690866525&id=id&accname=guest&checksum=C966A18E9A013B75532CD82E477A2D7A>.
98. OECD, (2023). *Government at a Glance 2023*. Доступно на: <https://www.oecd.org/publication/government-at-a-glance/2023>.
99. OECD, *Our global reach*. Доступно на: <https://www.oecd.org/about/members-and-partners>.
100. OECD, *Discover the OECD, Better Policies for Better Lives*. Доступно на: <https://www.oecd.org/general/Key-information-about-the-OECD.pdf>.
101. OECD, Government investment spending, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e2ee1eb1-en/index.html?itemId=/content/component/e2ee1eb1-en>.
102. Ogloblin, C., (2011). Health Care Efficiency Across Countries: A Stochastic Frontier Analysis. *Applied Econometrics and International Development*, 11(1): 1-10.
103. Огњановић, В. (2004). *Јавне финансије*, Војноиздавачки завод, Београд.
104. Ou, Z., Zeng, F., Zhan, X. (2020). Does Public Spending Structure Affect the Efficiency of Spending? Evidence from a Panel Tobit Model for Chinese Provinces. *International Journal of Management, Economics and Social Sciences*, 9(3): 206-223.

105. Parliamentary Budget Office, (2019). *General Government Expenditure: How its composition constrains decisions about government spending*, доступно на: <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/parliamentaryBudgetOffice/2019/>
106. Parliamentary Budget Office, (2012). *Public Spending Code | A Guide to Evaluating, Planning and Managing Current Expenditure*, доступно на: <https://www.gov.ie/en/publication/public-spending-code/>
107. Петровић, П., Брчеревић, Д., Глигорић, М. (2019). Зашто привредни раст Србије заостаје. *Економика предузећа*, 67(1-2): 17-33.
108. Петровић, Д., Докић, С., Динчић, Д. (2014). Незапосленост и инфлација у Филипсовом моделу избора макроекономских циљева. *Војно дело*, 66 (2): 260-287.
109. Публиц Ехпендитуре (Едехцел), доступно на: <https://www.tutor2u.net/economics/reference/4-5-1-public-expenditure-edexcel>
110. Раичевић, Б. (2005). *Јавне финансије*, Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду.
111. Ricardo, D. (1817), *On the Principles of Political Economy and Taxation*. Доступно на: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/ricardo/Principles.pdf>
112. Romer, C., Romer, D. H. (2007). The Macroeconomic Effects of Tax Changes: Estimates Based on a New Measure of Fiscal Shocks. *National Bureau of Economic Research Working Paper* 13264.
113. Sadiku, Lj., Alili Sulejmani, L, Bilić, S. (2016). Government Expenditures and Economic Growth: An Empirical Evidence for Western Balkan Countries. *Knowledge - International Journal*, Vol 15 (1): 109 – 114.
114. Sáez, M.,P., Álvarez-García, S., Rodríguez, D.C. (2017). Government expenditure and economic growth in the European Union countries: New evidence. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 36: 127–133
115. Sancak, C., Xing, J., Velloso, R. (2010). *Tax Revenue Response to the Business Cycle*. IMF Working Paper No. 2010/071, доступно на: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Tax-Revenue-Response-to-the-Business-Cycle-23715>
116. Seth, T. (2023). *Principles of Public Expenditure*, доступно на: <https://www.economicdiscussion.net/economy/11-main-principles-of-public-expenditure-discussed/1938>
117. Shah, A. (2005). *Public Expenditure Analysis. Public Sector Governance and Accountability Series*. World Bank.

118. Singh, B., Sahni, B. S. (1984). Causality between Public Expenditure and National Income. *Review of Economics and Statistics*, 66(4), pp. 630- 644.
119. Smith Adam, (1904), *An inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*, доступно на: <https://oll.libertyfund.org/titles/smith-an-inquiry-into-the-nature-and-causes-of-the-wealth-of-nations-cannan-ed-vol-1>
120. Schaltegger, C., Torgler, B. (2006). Growth effects of public expenditure on the state and local level: evidence from a sample of rich governments. *Applied Economics*, 38(10): 1181-1192.
121. Стакић, Б., Јездимировић, М. (2012). *Јавне финансије – шесто измењено и допуњено издање*, Универзитет Сингидунум, Београд.
122. Šoškić, B. (1989). *Tokoviekonomskemisli*. Beograd: Ekonomski fakultet.
123. Taylor, L. (2010). *Maynard's revenge: The collapse of free market macroeconomics*. Cambridge: Harvard University Press
124. Tanzi, V. Schuknecht, L. (1997). Reconsidering the fiscal role of government: The international perspective. *American Economic Review*, 87, 164-168.
125. Тмушић, М., (2011). Место буџета у јавним финансијама Србије. *Годишњак ФПН*, 5(5): 347-357.
126. Тркља, Р.; Дашић, Б.; Тркља, М.; (2015). Буџет Републике Србије , Преглед прихода и расхода,
127. UK Essays. (2018). Review Of Theories On Government Expenditure Economics Essay. Доступно на: <https://www.ukessays.com/essays/economics/review-of-theories-on-government-expenditure-economics-essay.php?vref=1>)
128. Van, H.V., Van Dao, L., Hoang, L.K, Van Hien, N., (2023). The efficiency of government financial expenditures before and during the COVID-19 pandemic: A cross-country investigation. *Finance Research Letters*, Jun; 54: 103697.
129. Varvarigos, D. (2010), Inflation, volatile public spending, and endogenously sustained growth, *Journal of Economic Dynamics and Control* 34, 1893-1906.
130. Влада Републике Србије, Републички секретаријат за јавне политике, (2020). *Приручник за анализу ефеката јавних политика и прописа*.
131. Влада Републике Србије, (2022). *Фискална стратегија за 2023. годину са пројекцијама за 2024. и 2025. годину*. Доступно на: <https://javnidug.gov.rs/static/uploads/FISKALNA%20STRATEGIJA%202023-2025%20srp.pdf>

132. Влада Републике Србије, Фискални савет, (2015). *Фискална консолидација 2012–2014. vs. 2015–2017: Овог пута је другачије*, Анализе ставови и предлози. Доступно на:
https://www.fiskalnisavet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/fiskalna_konsolidacija_2012-14_vs_2015-17.pdf
133. Влада Републике Србије, Фискални савет, (2015). Оцена предлога Закона о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2020. годину. Доступно на:
https://www.fiskalnisavet.rs/doc/ocene-i-misljenja/2021/FS_Ocena_ZR_budzeta_za_2020.pdf
134. Voda A., D., Dobrota G. , Cristea L., A. (2021). The Implications of Economic Theories in Fiscal Policy in Terms of Government Expenditures. *Revista Economica*73(2), pp. 122-132.
135. Вуковић, М. (2020). *Јавне финансије*, Нови Сад, Висока пословна школа струковних студија.
136. World Bank Group, (2021). Redovni ekonomski izveštaj za Zapadni Balkan, br. 19. Доступно на: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/965271619455150688/pdf/Subdued-Recovery-Serbia-Country-Note.pdf>
137. World Bank, (2020). *Worldwide Governance Indicators*, доступно на: <https://www.worldbank.org/en/publication/>
138. World Bank, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
139. World Health Organization, <https://apps.who.int/nha/database/Select/Indicators/en>
140. Wu, S., H., Lin, E., S. (2010). The Impact of Government Expenditure on Economic Growth: How Sensitive to the Level of Development?, *Journal of Policy Modeling*, 23, pp. 1-18.
141. Young-Sook Nam, Randall S. Jones (2003) Reforming the Public Expenditure System in Korea, *OECD Economics Department Working Papers*. No. 377.
142. Живковић, А., Пантић, Н., Росић, М. (2019). Фискална одрживост макроекономског система чланица Европске Уније. *Одитор*, 5(2): 42-51.

Закони и Уредбе:

1. Закон о буџетском систему Србије („Службени гласник РС“, бр. више бројева)
2. Закон о буџету Републике Србије („Службени гласник РС“, више бројева), Министарство финансија.

3. Закон о јавном дугу („Службени гласник РС“, бр. 61/2005, 107/2009 и 78/2011).
4. Закон о јавним приходима и јавним расходима („Службени гласник РС“, бр. 76/91, 41/92 – др. закон, 18/93, 22/93 - испр., 37/93, 67/93, 45/94, 42/98 и 54/99)

Интернет странице:

1. База података *OECD*-а, <http://stats.oecd.org/>
2. База података Европске комисије, *Eurostat*
3. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
4. База података Фонда за развој економске науке, публикација Квартални монитор, <http://www.fren.org.rs/qm>
5. База података ММФ-а, <http://www.imf.org/external/data.htm>
6. Public Sector Debt Statistic Guide, <http://www.tffs.org/PSDStoc.htm>
7. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9957.2007.01028.x>
8. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1111/j.1468-0475.2010.00517.x/html>
9. <https://ageconsearch.umn.edu/record/16080/>
10. <https://www.jstor.org/stable/1058716>
11. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567113000105>
12. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1536656
13. <https://european-science.com/eojnss/article/view/5139>
14. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=261354>
15. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41294-020-00118-z>
16. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00036846.2015.1044745>
17. <http://eprints.gouni.edu.ng/1591/>
18. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jpet.12324>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Љиљана Проле је рођена 11.11.1986. године у Нишу. Завршила је гимназију „Стеван Сремац“ у Нишу, смер друштвено-језички. Школске 2005/2006 године је уписала Економски факултет у Нишу, смер Финансијски менаџмент, где је све испите положила са просечном оценом 8,56 и дипломирала 2009. године на тему „Цена европских опција“, са оценом 10. Мастер студије уписала је школске 2010/2011 године на Економском факултету у Нишу, на модулу Рачуноводство, ревизија и финансијско управљање, које је завршила са просечном оценом 9,67, а мастер рад на тему: „Цена капитала буџетских институција Србије“, одбранила је 2012. године са оценом 10,00.

Докторске студије на Економском факултету у Нишу, модул Макроекономија уписује 2014. године и успешно је положила све испите са просечном оценом 10,00.

У радном односу је од 2010. године, ангажована као економиста на пословима - стручни сарадник у финансијској служби (послови извршења буџета) у градској општини Медијана, Ниш. Од јуна 2012. године до данас ради у ревизији у Државној ревизорској институцији у Београду.

Аутор је неколико научних радова из наведене области. Поседује неопходне информатичке вештине за коришћење програма из пакета MsOffice, SQL, Corel Draw и Интернет сервиса. Одлично познаје енглески и француски језик.

Живи у Београду и мајка је двоје деце.

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом **Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији**, која је одбрањена на Економском факултету Универзитета у Нишу

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____.

Аутор дисертације:

Љиљана Проле

Потпис аутора дисертације _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Љиљана Проле

Наслов дисертације: Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле
у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији

Ментор: Др Марина Ђорђевић, редовни професор,
Универзитет у Нишу, Економски факултет

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан електронском облику, који сам предао/ла за уношење у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора дисертације: _____

Универзитет у Нишу
Економски факултет

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом: **Утицај јавних расхода на кључне макроекономске варијабле у земљама ОЕЦД-а и Републици Србији.**

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (CreativeCommons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

У Нишу, _____

Аутор дисертације: Љиљана Проле

Потпис аутора дисертације: _____